

Syntymästä kuolemaan-

Raahen alueen väestökehitys perhehistoriallisesta näkökulmasta 1811-1871

Oulun yliopisto
Historiatieteet
Pro gradu -tutkielma
Lokakuu 2018
Jarna Joentakanen

Sisällys

Johdanto	1
Historiallinen tausta	1
Tutkimustehtävät.....	6
Menetelmät ja teoriat	9
Lähdekritiikki.....	11
1. Syntymä – poikalapsien syntyvyys korkea	15
1.1 Raskaudet ja synnytykset – avioliiton merkitys syntyvydessä.....	15
1.2. Syntyneiden määrä 1811-1871.....	17
1.3. Syntyneet sukupuolen mukaan.....	24
1.4. Aviottomien lasten määrä	27
1.5. Kaksosuus ja kolmosuus Raahessa	31
2. Avioliitto – vihittyjen lukumäärä vaihteli huomattavasti otantavuosien aikana 36	
2.1. Avioliiton merkitys ja perinteet – sukupuolen merkitys naimisiin mentäessä.....	36
2.2. Solmittujen avioliittojen määrä otantajaksolla.....	38
2.3. Säätyjen ja ammattien esiintyminen vihittyjen luettelossa	44
2.4. Leskeys ja uudelleen avioituminen	50
2.5. Avioliiton ulkopuolella synnyttäneiden lasten äidit avioliitoissa	53
3. Kuolema – kesken suurten nälkävuosien kuolleisuus laski poikkeuksellisesti 57	
3.1. Kuoleman monet kasvot – terveydenhuolto kehittyi.....	57
3.2. Luonnollinen väestönkasvu Raahessa 1811-1871	60
3.3. Kuolleiden määrä 1811-1871.....	62
3.4. Nälkävuodet Raahessa	65
3.5. Lapsikuolleisuus/imeväiskuolleisuus.....	69
Yhteenveto	75
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	77
Lähteet	77
Tutkimuskirjallisuus	78

Johdanto

Historiallinen tausta

Autonomian aikana¹ Suomi muuttui merkittävästi aiempaan vuosisataan verrattuna. Suurin muutos oli siirtyminen Ruotsin vallan alta Venäjän vallan alle. Kuningas hallitsijan tilalla oli tsaari². Agraariyhteiskuntamme alkoi muuttua hiljalleen kohti teollistumista. Yhteiskunnan muuttuessa myös väestörakenteemme muuttui ja kehittyi.

1800-luvun modernisointia ja yhteiskuntarakenteemme muutoksia pystyy tarkastelemaan erityisesti paikallistasolla, kun tutkii kaupunkien väestönkehitystä autonomian aikana. Tätä muutosta tarkastelen väestötutkimuksella. Väestörakenteen tutkiminen ja analysointi onnistuu parhaiten, kun tarkastellaan väestöä ja sen kehittymistä pitkällä aikavälillä.

Opinnäytetyöni tutkimuskohde on Raahen alueen väestörakenne 1800-luvulla. Väestörakennetta havainnollistan avaamalla ja tutkimalla tarkemmin sitä perhehistoriallisesta näkökulmasta. Väestörakennetta tutkiessa on kuitenkin tärkeä ottaa huomioon aikansa konteksti ja sen vuoksi aiheeseen liittyy myös muita historian osa-alueita. Muita työhöni liittyviä historian osa-alueita ovat kulttuurihistoria, sosiaalhistoria, sukupuolihistoria ja naishistoria, jotka otan huomioon työssäni.

Kulttuurihistoria näkyy työssäni, kun yhteiskunta muuttui ja Suomi modernisoitui 1800-luvulla merkittävästi valtakunnallisella tasolla. Nämä muutokset heijastuivat myös paikallisesti kaupunkeihin ja pitäjiin. Kulttuurihistorian ymmärtäminen korostuu, kun tulee ymmärtää 1800-luvun aikakauden elämää juuri siinä hetkessä, joka on tärkeää tilastojen analysointeja tehdessä.

Väestöryhmien osalta aiheessa lähestytään osittain myös sosiaalhistoriaa, koska esiin tulee lähteiden osalta ihmisten erilaiset taustat sekä sukupuolihistoria erityisesti naishistoria näkyy työssäni. Sukupuolihistorian osalta on hyvä ymmärtää lapsen sukupuoleen perustuvat aikakauden normit. Sosiaalhistoriaa näkyy työssäni erityisesti

¹ Autonomialla tarkoitetaan sisäistä itsehallintoa, jollainen Suomella oli Venäjän alamaisuudessa. Suomi oli osa Venäjää ajanjaksolla 1809-1917.

² Pro gradu työni aikarajauksen aikana (1811-1871) Suomella oli kolme eri hallitsijaa: *Aleksanteri I* hallitsi autonomian alusta vuoteen 1825, *Nikolai I* hallitsi vuodesta 1825 vuoteen 1855 ja *Aleksanteri II* hallitsi vuodesta 1855 vuoteen 1881.

avioliitoissa. Naishistoriaa tulee esille työssäni hieman, koska esimerkiksi aviottomien lasten äitien osuudet kuuluvat tähän historian osa-alueeseen.

Pro gradu työni sijoittuu Raaheen, joka sijaitsee noin 70 kilometriä Oulusta rannikkoa pitkin etelään. Kaupunki on perustettu 5. joulukuuta 1649. Perustajana oli Suomen kenraalikuvernööri Pietari Brahe, jonka mukaan kaupunki sain nimensä.³ Raaheen perustamisen intressinä oli kaupankäynnin kasvu, jonka vuoksi Raahe perustettiin jo olemassa olevan Saloisten paikkakunnan lähelle, joka oli tunnettu satamastaan.⁴ Aluksi Raahe tunnettiin Salona. Vuonna 1652 Pietari Brahe osti Saloisten pitäjän, jonka hän yhdisti kaupunkiin. Nimeksi tuolloin muotoutui Pietari Brahen mukaan Brahestad (Brahen kaupunki eli suomennettuna Raahe).⁵

Vuonna 1690 Raahe laajeni, kun Raahen kirkkoherrakuntaan yhdistettiin Saloisten seurakunnasta Pattijoki ja Olkijoki.⁶ Raahe oli vuonna 1805 Suomen 13. suurin kaupunki, jossa asui 1169 henkeä (suurin kaupunki oli Turku, jossa asui 10 300 ihmistä). Todellisuudessa Raahen alueen väkiluku oli suurempi, koska väkiluvusta puuttui Salon emäseurakunta. Salon emäseurakunnan väkiluku oli laskettu yhteen Saloisten ja Vihannin kappeliseurakuntien kanssa.⁷

Työni historiallinen merkitys on tuoda uutta tutkimusta Raahen alueen⁸ väestörakenteesta ja Raahen väestörakenteen kehityksestä. Vuonna 2018 on uutisoitu alhaisesta syntyvyydestä. Syntyvyys on Suomessa historiallisen pieni, johon halutaan muutoksia. Huoltosuhteemme ei kestä jatkuvaa syntyvyyden laskua, koska väestömme ikääntyy.⁹ Tämä pro gradu toimii väestörakenteen tutkimuksissa erinomaisena historiallisen katsauksen luovana kuvauksena aikansa väestörakenteen kehityksestä sekä perhehistoriaa käsittelevänä työnä, jos halutaan tarkempaa paikallistason tutkimusta käyttää hyödyksi esimerkiksi historiallisena taustoituksena.

³ Söderhjelm 1911, 11.

⁴ Söderhjelm 1911, 1.

⁵ Söderhjelm 1911, 5.

⁶ Söderhjelm 1911, 50.

⁷ SVT VI: 1.

⁸ Raahen alueella tarkoitetaan Raahen kaupungin aluetta ja Salon emäseurakunnan aluetta. Kunnalliset ja kirkolliset rajat erosivat aikanaan toisistaan, jonka vuoksi Raahen seurakunnan arkisto sisältää myös Salon emäseurakunnan tiedot aikarajaukseni alkupuolelta. Kesken aikarajaukseni (1811-1871) aikana kirjaamiskäytäntö muuttui siten, että Salon emäseurakunnan tiedot kirjattiin omiin kirjoihin, jotka olen ottanut työssäni myös huomioon otantavuosien tilastoissa. Erottelu Raahen seurakunnan lähteistä aikarajaukseni alusta ei ollut mahdollista, jonka vuoksi työn maantieteellisen rajauksen perustana on seurakunnan arkistojen tietojen kirjaamiset siten kuin ne olivat aikarajaukseni alkaessa vuonna 1811.

⁹ ”Syntyneiden määrä historiallisen pieni: vauvoja syntyi viimeksi vähemmän vuonna 1868”, elekt. dokumentti.

Väestörakenteiden tilastoja lähestytään tutkimalla elämänkaaren¹⁰ tapahtumia, joissa keskiössä ovat perheet. Perheiden kautta saadaan laajempaa kuvaa ja käsitystä yhteiskunnan murroksista ja muuttumisista. Tämän vuoksi on tärkeää avata kriittisesti väestöstä työstettyjen tilastojen lukuja, koska luvut kertovat 1800-luvun arjen historiasta paikallistasolla.

Lähestyn tutkimuskohdettani elämänkaarijaottelun pohjalta. Elämänkaarijaottelulla tarkoitan elämän suurimpien tapahtumien eli syntymän, avioliiton ja kuolemien avaamista tarkemmin perhehistorian osalta. Elämänkaarijaottelu toimii erinomaisesti väestöhistoriallisessa tutkimuksessa, jolloin saadaan esimerkiksi vertailukuvaa syntyvyydestä suhteessa kuolleisuuteen¹¹. Perhehistorian osalta näiden osa-alueiden lähteiden yhtenäinen tutkiminen antaa laajempaa kokonaiskuvaa otantavuosien aikana lähteissä esiintyvistä perheistä, jolloin saadaan tuotua esiin havainnollistavia tapauksia Raahen väestörakenteesta mikrotasolla.

Perhe¹² on kulttuurisidonnainen käsite. Perhe toimii erinomaisena välineenä, kun tutkitaan väestörakennetta ja sen kehittymistä. Perheitä tutkimalla saadaan kuvaa yhteiskunnasta ja sen muutosprosesseista.¹³ Lähestyn perheitä avaamalla Raahen väestörakennetta perhehistoriallisesta näkökulmasta. Avaamisen tuloksena syntyy eri osa-alueisiin liittyvät tarkemmat tilastot, joista näkyy väestörakenteen kokonaiskuva ja hahmottuu väestörakenteen pitkän aikavälin väestökehitys.

Tutkimustilanne ja lähteet

Työni kannalta merkittävin aiempi tutkimus on myös tutkimuskirjallisuutena toimiva Raahen tienoon historia kaksi. Kirjan on toimittanut Ossi Viita (1995). Kirjassa käsitellään Raahen historiaa pro graduni ajanjaksolta vuoteen 1860 asti. Erityisesti haluan nostaa esiin Toivo Nygårdin kaksi kappaletta: *Väestö* sekä *Väestöryhmät ja*

¹⁰ Elämänkaarella tarkoitetaan Happonen väitöskirjassa esiintyvää termiä. Esimerkiksi Happonen mukaan otoksien henkilöiden elämänkaareissa esiintyvää väestöllistä käyttäytymistä pystytään pitkäaikaistutkimuksella todentamaan. Elämänkaarella tarkoitetaan tässä työssä elämänkaareen sisältyviä keskeisiä tapahtumia, jotka nitoutuvat toisiinsa. Nämä keskeiset tapahtumat ovat seurakunnan arkistojen pohjalta esiin nostetut syntymä(kaste), avioliittoon vihkiminen sekä kuolema (hautaus).

¹¹ Happonen 2009, 14.

¹² Tässä yhteydessä perhekäsitteellä otetaan huomioon myös aviottomat äidit ja heidän lapset. Näiden mukaanotto on tutkimuksen kannalta tärkeää, koska aviottomat lapset vaikuttavat esimerkiksi syntyvyyteen ja lapsikuolleisuuteen. Kokonaiskuvan vuoksi heitä käsitellään perhekäsitteellä, vaikka 1800-luvulla asiasta ajateltiin toisin.

¹³ Häggman 1996, 10.

niiden asema yhteisössä. Nygård lähestyy väestötutkimusta yleiseltä tasolta ja tuo hieman tilastoihin perustuvaa pohdintaa väestörakenteesta. Nygårdin kappaleissa olevat tilastojen ajanjaksot kuitenkin osittain poikkeavat omistani. Esimerkiksi avioliittojen osalta Nygårdin tilastot päättyvät vuoteen 1850. Työni kannalta saan kappaleista vertailukulmaa omaan tutkimukseeni.

Toinen merkittävä tutkimus on Pasi Saarimäen väitöskirja: *Naimisen normit, käytännöt ja konfliktit – Esiaviollinen ja aviollinen seksuaalisuus 1800—luvun lopun keskisuomalaisella maaseudulla (2010)*, jonka aihe sivuaa omaa tutkimusaiheeni. Saarimäen väitöskirjassa avataan naisten ja miesten seksuaalisuutta ennen avioliittoa ja avioliiton aikana. Väitöskirjassa avataan myös työhöni liittyviä aiheita salavuoteus, raskaus sekä aviottomien äitien asema suomalaisessa maaseutuyhteiskunnassa. Aikarajaus Saarimäellä on 1800—luvun loppu. Tutkimus sijoittuu Keski-Suomen maaseutupitäjiin. Tällä tutkimuksella saan vertailunäkökulmaa omaa työhöni kronologin pohjalta.

Kolmas merkittävä aiempi tutkimus oman työni kannalta on Riika Lempiäisen pro gradu: *Kyllin huono äidiksi? Avioton äitiys naisliikkeiden kiistakysymyksenä 1890-luvulta 1910-luvulle (2003)*. Työssä lähestytään aviottomuuden merkitystä naisliikkeen avulla. Naisliikkeellä oli omat intressinsä edesauttaa naiseutta ja naiskansalaisuuden yhteiskunnallista murrosta 1800—luvun vuosisadan lopulla. Työssä avataan tarkemmin siveellisyyden merkitystä ja sitä, miten siveellisyyden katsottiin olevan kytköksissä hyvään äitiyteen ja lasten kasvatukseen. Aviottomat äidit esiintyvät työssäni avioliitoissa sekä syntyvyudessa, jonka vuoksi nostan esiin aviottoman äitiyden leimaantumista ja aviottoman lapsen saannin merkitystä aikansa.

Neljäs merkittävä tutkimus työni aiheen osalta on Päivi Happonen väitöskirja *Kaksi todellisuutta? – Kirkonkirjat ja henkikirjat Sortavalan kaupungin väestöllisen profiilin kuvaajina 1800-luvun alusta vuoteen 1940*. Väitöskirjassa Happonen avaa erinomaisesti kirkonkirjojen lähdekritiikkiä, joka kohdistuu myös omaan työhöni. Happonen väitöskirja pohjautuu henkikirjojen ja kirkonkirjojen sekä kirkonkirjatiedoista koottujen väestötilastojen luotettavuuden avaamiseen. Väitöskirjassaan Happonen on käyttänyt samaa tutkimusmetodia kvantitatiivinen tutkimus, jota myös itse käytän työssäni.

Viides merkittävä tutkimus on Jyväskylän yliopiston pro gradututkielma, jonka Tiia Taskinen on tehnyt aiheesta *Yksin, yhdessä, erikseen? Viaporin väki, kotitaloudet ja*

perheet 1766-1800 (2014). Taskisen työ on paikallishistoriallinen väestötutkimus, jossa näkökulmana on tutkia Viaporin väestöä perhehistoriallisesta näkökulmasta. Hän on työssään käyttänyt lähteenä henkikirjoja, jonka vuoksi yksilönä on perheiden sijaan kotitaloudet. Tutkimus muistuttaa monelta osin paljon omaa tutkimustani.

Temaattisen jaottelun vuoksi nostan esiin tärkeimmät tutkimuskirjallisuudet, jotka kaikki ovat oman aiheen puitteissa tärkeitä. Temaattisen jaottelun vuoksi on vaikea laittaa tutkimuskirjallisuutta tiettyyn tärkeysjärjestykseen. Tutkimuskirjallisuudekseni on valikoitunut mm. seuraavat teokset:

Perhehistoria on varsin uusi historian tutkimuskohde. Sen vuoksi valitsin ensimmäiseksi kirjallisuudeksi *Johdatus perhehistoriaan (1996)*, joka tukee työni teoriaa. Kai Häggman on tutkinut paljon 1800-luvun Suomea erityisesti perhehistorian ja sosiaalhistorian eri näkökulmista, jonka vuoksi valitsin tutkimuskirjallisuudekseni myös hänen kirjoittamansa toisen teoksen, jossa käsitellään arkea erityisesti 1800-luvulla, joka on työni aikarajauksena. Toinen Häggmanin tekemä tutkimuskirja on *Perheen vuosisata – Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa (1994)*. Teokset ovat jo vanhoja, mutta mielestäni toimivat hyvin perhehistorian teorian avaavana teoksena työssäni.

Kai Häggmanin on toimittanut myös kirjasarjan Arjen historiaa (2006-2008), josta löytyy erinomaisia kappaleita arjen historiasta Suomessa. Kirjasarjan artikkeleista erityisesti perhehistoriaa käsittelevät kappaleet ovat sellaisia, jotka olen nostanut kirjasarjasta esiin. Kirjasarjan kappaleiden kirjoittajat ovat merkittäviä suomalaisia tutkijoita sosiaalhistorian alalta. Haluan nostaa esille esimerkiksi Filosofian tohtori Pirjo Markkolan, jonka tutkimusaloja ovat: yhteiskunta-, sukupuoli- ja perhehistorian. Pirjo Markkola on kirjoittanut kirjasarjaan kappaleen *Suomalaisen naisen ja miehen elämäntapa*, josta hahmottuu erityisesti naisten elämää 1800-luvulla.

Pro graduni sivuaa sukupuoli- ja naishistoriaan, joihin on tutkimuksissaan perehtynyt Turun yliopiston professori Kirsi Vainio-Korhonen. Työssäni käsittelen syntymää, jonka vuoksi mielestäni erinomaisena tutkimuskirjana toimii hyvin Kirsi Vainio-Korhosen tutkimus *Ujostelemattomat – kättilöiden, synnytysten ja arjen historiaa (2012)*. Vainio-Korhonen avaa kirjassaan tarkemmin teoksessaan mm. raskautta, synnyttämistä ja arkea, josta saa hyvän kuvauksen aikansa elämästä erityisesti naishistorian näkökulmasta, mutta osittain myös perhehistorian näkökulmasta.

Raahen historian osalta tutkimuskirjallisuuteni pääteokset ovat *Raahen tienoon historia 2 (1995)*. Kirja käsittää Raahen historian isovihan ajoista 1860 – luvulle. Lisäksi Samuli Paulaharjun teos *Wanha Raaha (1965)* käsittelee Raahen paikallishistoriaa pro graduni ajanjaksolta. Paulaharju avaa teoksessaan 1800-luvun Raahen erilaisia yhteiskunnallisia tapoja ja tekoja, joista esimerkiksi avioliittojen raahelaiset tavat tuovat työhöni syvempää perhehistoriaa taustoittavaa tutkimusta.

Tutkittavien lähteiden osalta on merkittävää ymmärtää mikä oli Raahen seurakunnan alue¹⁴. Raahen seurakunnan alue käsittää Pattijoen, osan Saloisista sekä Raahen keskustan ja sen lähialueiden alueen (Palo, Savonlahti) väestöt.

Väestötutkimuksen vuoksi koen, että alkuperäislähteenä kirkonkirjat ovat hedelmällinen alkuperäislähde. Lähteiden tukena käytän lisäksi aihepiiriin liittyvää tutkimuskirjallisuutta. Työni aihepiirit ovat: syntymä, avioliitto ja kuolema, joten niiden vuoksi tärkeimmät alkuperäislähteet ovat seurakunnan arkistot.

Suomen väestöstä on kerätty tietoja vuodesta 1749 alkaen. Tietojen keräämisen pohjalta Suomessa on Ruotsin lisäksi maailman pisimmät ja yhtenäiset tilastot maan väkiluvusta ja väestömuutoksista vuosittain.¹⁵ Tiedot kerättiin erillisillä lomakkeilla, joiden pohjana pidettiin kirkonkirjojen tietoja kastetuista (v. 1774 alkaen syntyneistä), vihityistä ja haudatuista (v. 1774 alkaen kuolleista). Alle vuoden vanhana kuolleet erotettiin heti omaksi ryhmäkseen, joista käytettiin nimitystä imeväiskuolleet. Vuoden 1802 jälkeen lomakkeita tarkennettiin esimerkiksi avioliittojen osalta siten, että lomakkeisiin tuli merkintä mikä oli ollut henkilön edellinen siviilisääty eli naimaton vai leski vihittäessä.¹⁶

Tutkimustehtävät

Pro graduni otsikko on: ”Syntymästä kuolemaan – Raahen alueen väestökehitys perhehistoriallisesta näkökulmasta 1811-1871”. Opinnäytetyössäni tarkastelen, että miten väestörakenne kehittyi 60 vuoden aikana Raahessa ja millaisia sosiaalisia, yhteiskunnallisia muutoksia ajanjaksolla historiankirjojen pohjalta paljastui. Hahmottamista avaan erinäisinä herättävinä mikrotutkimuksina. Nämä

¹⁴ Myöhemmin 1800-luvun puolivälissä Raahen seurakunnan arkistoista omaksi arkistokseen eriytyi Salon emäseurakunnan arkistot. Salon emäseurakunnan arkistoista käytetään yleistä nimitystä Pattijoen seurakunnan arkisto, jolla nimellä arkisto on esimerkiksi Oulun kansallisarkiston pisteessä.

¹⁵ Nieminen 1999, 10.

¹⁶ Nieminen 1999, 12-13

mikrotutkimukset ovat esimerkkitapauksia, joista olen ottanut esiin joko tavanomaisia tapauksia tai erityisesti esiin nousseita poikkeuksellisia tapauksia.

Päätutkimuskysymyksenäni on, että: millainen oli Raahen alueen väestökasvu ja kuinka väestörakenne muuttui 1811-1871? Olen jakanut pääkysymyksen alakysymyksiin, joihin vastaan omissa kappaleissaan.

Syntymien osalta vastaan apututkimuskysymykseen: millaista syntyvyys oli Raahen alueella 1800-luvulla? Tutkin syntymä kappaleessa alakysymyksen avulla syntyneiden määrää, syntyneiden sukupuolta, aviottomien lasten syntymämäärää sekä monilapsia synnytyksiä esimerkiksi kaksosuutta.

Avioliittojen osalta apututkimuskysymyksenäni ovat: kuinka paljon Raahen alueella solmittiin avioliittoja ja millaisia sosiaalisia taustoja vihityissä esiintyi. Avioliitto kappaleessa tärkeää on avioliittojen määrän lisäksi myös ottaa huomioon vihittyjen sosiaalinen tausta, joka auttaa tarkemmin ymmärtämään Raahen alueen väestörakennetta ja sitä, että muuttuiko vihittyjen sosiaaliset taustat pitkällä aikavälillä. Sosiaalisella taustalla tarkoitan säätyjen ja ammattien esiintymistä vihittyjen luettelossa, mutta myös lisäksi leskien ja avioliiton ulkopuolella synnyttäneiden äitien vihkimistä avioliittoon.

Kuolemaa aiheena lähestyn apututkimuskysymyksillä: kuinka suurta kuolleisuus oli Raahen alueella ja millainen oli Raahen alueen luonnollinen väestönkasvu¹⁷. Kuolleiden määrän lisäksi tutkin kappaleessa kuolleiden ikää siten, että keskiöön nousee lapsi-/ja imeväiskuolleisuus sekä kuolleiden sukupuoli. Aikarajaukseni käsittää nälkävuodet, jota käsittelen myös viimeisessä kappaleessa, koska nälkävuosina ihmisiä kuoli paljon, jonka vuoksi kyseinen aihe sopii parhaiten tähän kappaleeseen, jossa käsitellään nälkävuosiin liittyviä aihepiirejä.

Kronologinen rajaukseni on alkaa vuodesta 1811. Rajaukseni ottaa huomioon koko nälkävuosien ajanjakson 1865-1868. Kronologinen rajaukseni päättyy vuoteen 1871. Raahen palon vuoksi seurakunnan arkistot ovat palaneet kirkon palon vuoksi 1810, joten tätä aikaisempien vuosien arkistot ovat puutteellisia. Vuodelta 1810 alkaa löytyy koko vuoden kattava arkisto.

¹⁷ Luonnollisella väestönkasvulla tarkoitetaan sitä, että ylittääkö syntyneisyys tietyllä ajanjaksolla kuolleisuuden.

Vuoden 1865 uuden kunnallisasetuksen myötä Raahesta irtaantuivat omiksi kunniksi Pattijoki, Saloinen ja Vihanti. Lähteiden osalta vuoden 1871 jälkeen on nähtävillä kuntien selvä erkaantuminen, jonka vuoksi työni rajaus päättyy nälkävuosien jälkeiseen viimeiseen otantavuoteen 1871.

Käytän työssäni kolmen vuoden otantaa, jonka vuoksi rajaukseni on 1811-1871. Kolmen vuoden otannalla käsittelen 21 vuoden ajan tiedot sekä lisäksi nälkävuosien osalta kahden ylimääräisen vuoden (vuosien 1866 ja 1867) tiedot, jotka ei sisälly otantaani. Eli kaiken kaikkiaan työssäni käsittelen otannan ja nälkävuodet huomioiden 23 eri vuoden tiedot. Otanta mahdollistaa sen, että pystyn tutkimaan väestökehitystä pitkällä aikavälillä. Kolmen vuoden otanta mahdollistaa sen, että saan väestökehityksen pitkän aikavälin kehityslinjan selville.

Väestörakennetta tutkittaessa on hedelmällistä tutkia pitkän aikavälin tapahtumia, työstä niistä tilastoja ja tilastojen pohjalta avata saatuja tuloksia. Tällöin saadaan laajaa kuvaa siitä, miten pitkällä aikavälillä kehitys tapahtui sekä oliko aikarajauksen puutteissa huomattavissa jotain selvästi poikkeuksellisia piikkejä tilastoinnissa. Tämän vuoksi kronologinen rajaus on 60 vuotta (1811-1871) päättyen nälkävuosien jälkeisiin vuosiin. Pystyn työssäni hyödyntämään hiski-tietokantaa¹⁸, josta löytyy tietoja syntyneistä, vihityistä ja kuolleista.

Maantieteellinen rajaus on opinnäytetyössäni Raahen. Raahen väestörakennetta tutkin Raahen seurakunnan kirkonkirjojen rajojen mukaan. Raahen kirkonkirjat käsittävät Raahen, osan Saloisista sekä Pattijoen alueen. Rajausten perusteena on ottaa huomioon kaupungissa olevat, mutta myös Pattijoen osalta väestörakenteesta saa selville agraariyhteiskunnan piirteitä. Raahen toimii opinnäytetyössäni esimerkkinä kaupunkina, josta pystyn tutkimaan väestörakennetta. Väestörakennetta tutkimalla pystyn avaamaan perhehistoriaa Raahessa.

¹⁸ Hiski-projekti on Suomen sukututkimusseuran projekti, jossa tallennetaan tietokantaan ns. historiakirjoja. Projektin tarkoituksena on tehdä näihin historiakirjoihin hakemistoja, joiden avulla on helpompi etsiä alkuperäislähteistä tietoja.

Menetelmät ja teoriat

Opinnäytetyössäni käytän menetelmänä kvantitatiivista¹⁹ tutkimusta. Kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus näkyy työssäni tutkimalla syntyvyyttä, avioliittoja ja kuolemia. Näiden tutkimisella saa tarkempaa tietoa esimerkiksi siitä millaista syntyvyys Raahessa oli, paljonko avioliittoja solmittiin ja kuinka suurta oli kuolleisuus. Näiden pohjalta työstän tilastoja syntyvyydestä, avioitumisesta ja kuolleisuudesta, joita avaan työssäni. Tilastojen avulla pystyn analysoimaan ja avamaan Raahen alueen väestökehitystä.

Määrällinen tutkimus tarkoittaa tutkimusta, jossa käytetään tilastoja. Tutkimusaineisto koostuu määrällisistä eli laskettavista asioista. Työssäni käytän tiedon esittämistapoina taulukoita ja tilastoja. Tilastot ovat havainnollisia, mutta eivät yksistään kerro tuloksista, jonka vuoksi on tärkeää avata tekstissä tilastoja ymmärrettävämpään muotoon.²⁰ Tilastojen tuloksia avaan tutkimuskirjallisuuden avulla. Tämän lisäksi käyn vuoropuhelua myös näiden sekä oman pohdintani kanssa.

Lähteiden pohjalta työstettyjä tilastoja avaan tarkemmin elämänkaaren eri osa-alueita käsittelevissä kappaleissa. Tilastoihin suhtaudun kriittisesti, analysoivasti ja pohdiskelevasti. Kriittisyydellä tarkoitan sitä, että korostan erityisesti lähdekritiikin merkitystä tilastoissa, koska kirkonkirjoissa tuli luottaa pappien merkintöihin. Omissa kappaleissaan analysoin tilastoja ja avaan niitä tutkimuskirjallisuuden avulla. Lopuksi yhteenvedossa tuon esiin lopullisen tulkinnan ja pohdintaa Raahen alueen väestökehityksestä perhehistoriallisesta näkökulmasta ja miten se muuttui ajanjakson aikana vai muuttuiko se ollenkaan.

Tutkimukseni pitkän aikarajauksen vuoksi, olen päätenyt käyttämään työssäni otantamenetelmää. Otantamenetelmän etuna on, että se tuo esiin eräänlaisen pienemmän kokonaiskuvan perusjoukosta.²¹ Perusjoukkona pro gradussani on historiakirjojen tapahtumat eli syntymät, avioliitot ja kuolemat sekä niissä esiintyvät asiat ja henkilöt riippuen asiayhteydestä.

Työssäni käytän otantamenetelmänä systemaattista otantaa, joka tarkoittaa tasavälistä otantaa. Poimintavälinä työssäni on kolme vuotta, mutta nälkävuodet tekevät

¹⁹ Kvantitatiivisesta eli määrällisestä tutkimuksesta käytetään myös nimeä tilastollinen tutkimus.

²⁰ Valli 2001, 9.

²¹ Valli 2001, 14.

merkityksensä vuoksi poikkeuksen otantaani, joka tulee ottaa huomioon läpi työni.²² Työssäni käsittelen otantavuosia kahtena eri osana: vuodet 1811-1841 ja vuodet 1844-1871. Jaottelu kahteen otantajaksoon helpottaa havainnollistamista sekä analysointia. Pystyn myös vertailemaan otantajaksoja keskenään ja tuomaan vertailusta huomatu seikat esille.

Syntyvyyttä tarkastelemalla pystyy tutkimaan Raahen väestörakenteen kehittymistä. Syntyneiden luettelossa mainitaan vanhempien ammatit tai lapsen syntyminen aviottomalle äidille. Syntyneissä tulee esille myös osa keskenmenoista sekä lapsen mahdollinen kuolema synnytyksen yhteydessä tai heti synnytyksen jälkeen.

Avioliittojen solmimisella oli oma merkityksensä vielä 1800-luvulla, koska merkittävä osa lapsista syntyi avioliitossa oleville vanhemmille. Avioliittojen solmimisessa näkyy eri väestöryhmien merkitys avioliittoa solmittaessa sekä leskeyden rooli. Merkittävää on nostaa esille leskien avioliittojen solmiminen, koska uudelleen avioituttua leskelle saattoi syntyä vielä jälkikasvua huomattavan vanhallakin iällä.²³

Avioliiton myötä ajateltiin syntyvän perhe, kun mies ja nainen avioituivat keskenään. Tähän perheeseen myöhemmin liittyivät lapset.²⁴ Avioliitot saattoivat olla monimutkaisia yhdistelmiä, koska ne saattoivat muuttua monia kertoja elämänkaaren aikana. Tällaisia muutoksia aiheuttivat aviopuolisoiden suuret ikäerot, ennenaikaiset kuolemat ja synnytykset hedelmällisen iän aikana.²⁵

Kuolemia tutkimalla pystyn selvittämään otantajaksojen kuolleiden määrän, josta saan selville myös imeväis- ja lapsikuolleiden määrän sekä analysoimaan niitä tarkemmin. Aikarajaukseni käsittää suuret nälkävuodet, jonka takia tutkimukseeni saadaan tuotua esille tilastoihin myös tämä maatumme koskettanut merkittävä murhenäytelmä. Suuret nälkävuodet vaikuttivat erityisesti väestörakenteen kehitykseen ja laski syntyvyyttä sekä nosti kuolleisuutta. Nälkävuosien osalta nostan esiin, kuinka paljon ihmisiä kuoli nälkävuosien aikana ja tutkimuskirjallisuuteen nojaten hahmotan lukijalle nälkävuosien merkitystä Raahessa.

Työssäni painopiste on perhehistoriassa, mutta elämänkaaren tematiikan vuoksi on tärkeää avata myös esimerkiksi aviottomien äitien osalta naishistoriaa. Esiaviollinen

²² Valli 2001, 15.

²³ Häggman 1996, 82.

²⁴ Häggman 1994, 40.

²⁵ Häggman 1994, 41.

seksi oli aikanaan epäsiiveellistä, jota paheksuttiin. Esiaviollinen seksi näkyi mahdollisten aviottomien lasten lisäksi myös avioliitoissa, joista käy ilmi lapsen syntyminen pian avioliittoon vihkimisen jälkeen. Naishistorian osa myös korostuu, kun taustoittamisessa on tärkeä ottaa huomioon myös raskausaika, joka koski suoranaisesti vain naisia.

Seurakunnan arkistoista hiski-tietokantaa hyödyntäen työstän excel-pohjaan taulukon seuraavien lähteiden pohjalta: syntyneet 1811-1871, vihityt 1811-1871 ja kuolleet 1811-1871. Ajanjakson rajauksena toimii Raahen kaupunkia koetellut suuri tulipalo vuonna 1810. Tulipalon vuoksi osa seurakunnan arkistoista tuhoutui, jonka vuoksi otantajakseni ensimmäinen vuosi on 1811.

Ajanjakso 1811-1871 käsittää 60 vuoden ajanjakson, jota olen rajannut käyttämällä työssäni otantaa. Otannassa olen ottanut kolmen vuoden välein lähteitä tarkasteluun aloittaen vuodesta 1811 ja päättäen vuoteen 1871. Poikkeuksena otantaan olen ottanut tarkasteluun 1800-luvun merkittävimmän yhteiskuntaamme kohdanneen epidemian: nälkävuodet. Nälkävuosien ajalta olen ottanut tilastoihin myös vuodet 1866 ja 1867, jolloin nälkävuodet olivat pahimmillaan.

Työni jäsentely tapahtuu siten, että käsittelen omina kappaleinaan tutkimukseni aihepiirejä: syntyvyyttä, avioliittoa ja kuolemaa. Jäsentelyni tapahtuu pro graduni otsikon mukaan: syntymästä kuolemaan eli ihmisen elämänkulun mukaisesti. Lopuksi yhteenvedossa tuon omalla kappaleisiin kohdistuvalla pohdinnallani kattavan vastauksen tutkimuskysymyksiini.

Lähdekritiikki

Tutkimuksen suurin lähdekriittinen ongelma²⁶ on Raahen alueen väkilukutilastoinnin puuttuminen. Tämä johtuu siitä, että seurakunnan arkistot käsittivät Raahen sekä Salon emäseurakunnan väestön eli Pattijoen väestön. Kunnallisen puolen tilastoinnissa Raahen alueen väki on kirjattu yksin tilastokeskuksen tilastoihin ja Salon emäseurakunta eli Pattijoen väestö yhdessä Vihannin ja Saloisten kappelin kanssa.

²⁶ Ongelma käy ilmi myös tutkimuskirjallisuutena toimivasta Raahen tienoon historia II. Kirjan alue rajauksena toimii Raahen kaupungin alue, Pattijoki, Saloinen sekä Vihanti. Tämä eroaa oman työni rajauksesta, koska työni käsittää näiden osalta Raahen ja Pattijoen jättäen huomioitta Saloisten ja Vihannin alueen, koska niissä oli omat syntyneiden, vihittyjen ja haudattujen luettelot.

Hiski-tietokantaan liittyy tietoinen riski lähteiden osalta, koska hiski-tietokantaan pystyy kuka vain ilmoittamaan eri alkuperäislähteen tietokannan tiedot, jota tietokannassa ei entuudestaan ole tallennettuna: esimerkiksi Raahen syntyneet 1810-1850. Tämän yhden henkilön tulkinnat syntyneiden luettelosta tulevat tietokantaan näkyviin, jolloin tietokantaa hyödyntäessä on riski, että alkuperäinen tallentaja on tulkinnut alkuperäislähteen esimerkiksi jonkin henkilön syntymäajan väärin. Hiskiä hyödynsin työssäni käyttäen sen tietoja pohjana, joiden avulla lähdin käymään alkuperäislähteitä läpi.

Historiankirjoihin merkattiin vain kirkollisia tapahtumia. Jonka vuoksi papit saattoivat rajata kastamattomia tai kuolleena syntyneitä kirkonkirjojen ulkopuolelle. Papille ei aina ilmoitettu kuolleena syntyneestä lapsesta tai lapsesta, joka kuoli lähes heti syntymän jälkeen, jolloin nämä syntymät jäivät syntyneiden ja kuolinluetteloiden ulkopuolelle.²⁷ Tämä vaikuttaa imeväiskuolleisuuslukuihin merkittävästi vääristäen tulosta, koska ei voida olla varma onko kirkonkirjoista jätetty pois joitain kyseessä olevia tapauksia.²⁸

Kuolleiden luettelot eivät olleet aina paikkansa pitäviä. Niistä saattoi puuttua seurakuntalainen, joka kuoli muualla. Ongelma oli tiedonkulku eri seurakuntien välillä, jolloin kuolin tietojen saaminen omaan seurakuntaan muodostui ongelmaksi. Tästä johtuen muualla haudatut tai kotiseurakunnan ulkopuolella kuolleiden henkilöiden tiedot jäivät pois kuolinluetteloista. Joskus kuolin tiedot saapuivat merkittävästi myöhässä esimerkiksi vasta seuraavan vuoden aikana, jolloin niitä ei saatu mahdutettua oikean vuoden tietoihin. Tällaisia tapauksia tuli joitain esille. Tapaukset on pyritty kirjaamaan oikean vuoden tietoihin, mutta on olemassa mahdollisuus, että joku kuolin tieto on jäänyt väärän vuoden tietoihin, vaikka tiedot on useaan kertaan käyty läpi ja pyritty tarkistamaan kaikin puolin.

Kuolinsyiden tilastointi ilmaantui ongelmaksi alkuperäislähteistä. Kuolinsyyt tilastoi pappi, joka ei tiennyt aina mihin ihminen kuoli. Kuolinsyyt olivat joidenkin vuosien osalta puutteellisia sekä vaikeasti tulkittavissa, jonka vuoksi olen joutunut ne rajaamaan työni ulkopuolelle tilastoinnin osalta, koska en pystynyt luotettavasti niitä tilastoimaan.

²⁷ Vainio-Korhonen 2012, 144.

²⁸ Happonen 2009, 32.

Vanhoissa käsialoissa on jonkin verran tulkinnan varaa esimerkiksi numeroissa. Käsialat saattoivat myös vaihdella, riippuen kuka oli kirjannut tiedot lähteisiin. Lähteistä paljastui myös epäselviä nimiä, joiden tunnistaminen oli tulkinnanvaraista. Huomattavaa oli myös, että osa esimerkiksi vihkitiedoista oli yliviihattu, joka jätti auki, että oliko vihkiminen tapahtunut vai ei. Nämä yliviihatut merkinnät jätin tutkimukseni ulkopuolelle.

Käsialan tulkinnassa oli numeroiden lisäksi myös tulkinnan varaa esimerkiksi sukunimissä. Sukunimenä saattoi olla esimerkiksi *Puusti eller Poikajoki*. Tilastoinnissa paljastui myös, että avioliittomerkintä saattoi löytyä kahdesta eri lähteestä. Yksi tällainen tapaus tuli vastaan, että vihittyjen merkintä löytyi Raahen kaupunkiseurakunnassa vihityistä sekä Salon emäseurakunnassa vihityistä. Tässä tapauksessa vihittyjen merkinnän otin tilastoinnissa huomioon Raahen kaupunkiseurakunnassa vihityissä.

Ammattinimikkeiden tulkinnoissa esiintyi jonkin verran epäselvyyttä, jonka vuoksi tekstistä ei saanut selvää. Kirkonkirjojen pidossa korostuu huolellisuus ja tarkkuus. Tällä oli vaihtelua seurakuntien välillä ja ajallisesti myös seurakunnan sisällä.²⁹ Epäselvät tapaukset olen tilastoinut ammattinimikkeitä tutkittaessa kohtaan *muut*. Epäselviä tapauksia esiintyi esimerkiksi merikapteenien puolisoitten tiedoissa, joissa esimerkiksi lukkarin tyttären nimike saattoi olla *Demoiselle*, jota käytettiin yleensä vain korkeamman säädyn naispuolisista henkilöitä. Tämän vuoksi olen poikkeuksellisesti koonnut nimikkeet *Demoiselle* ja *Jungfru* kohtaan muut.

Lähteiden tulee ottaa huomioon, että Raahen kaupunkiseurakunnan ja Salon emäseurakunnan yhteenlaskettua väkilukua ei ole saatavissa, koska Salon emäseurakunnan väkiluku on laskettu yhteen kahden muun Raahen tienoon kappeliseurakunnan väkilukujen kanssa Suomen väestötilastoihin. Tämän vuoksi työssä en tuo esiin vertailua yleisimmillä tunnusluvuilla (syntyvyys-, kuolleisuus- ja avioituvuusluku) verrattuna koko maamme yleisimpiin tunnuslukuihin.

Liitteessä yksi tuon esille otantavuositain määrät koko Suomessa syntyneistä, kuolleista ja avioituneista sekä vertailun vuoksi myös Suomen koko väkiluvun. Työssäni voin vertailla eroaako tai löytyykö Raahen alueen elämänkaaren tapahtumista poikkeuksia kehitystrendeissä verrattuna koko Suomen saman elämänkaaren tapahtuman määrään.

²⁹ Happonen 2009, 36.

Poikkeuksien huomaaminen on tärkeää, koska tällöin pystyy tietyn otantavuoden tapahtumat ottamaan tarkempaan tutkimukseen ja käymään läpi millaisia asioita lähteistä tuolta vuodelta tulee ilmi.

1. Syntymä – poikalapsien syntyvyys korkeaa

1.1 Raskaudet ja synnytykset – avioliiton merkitys syntyvydessä

Synnytystä kuvataan historiassa naiskulttuurin keskeisimmäksi tapahtumaksi naisten elämässä. Synnytyksissä tärkeä apu olivat apuvaimot³⁰. Apuvaimoilla tarkoitettiin kunniallisia naisia, jotka olivat avioliitossa. Varakkaimmat naiset käyttivät apunaan jopa Ruotsissa koulutettuja kätilöitä.³¹

Apuvaimojen taito perustui omaan kokemukseen. Lisäksi heillä oli tieto suullisen perimätiedon kautta sekä mahdollisesti jopa yrtilääkkeiden tuntemusta jonkin verran. Varsinaista kivunlievitystä apuvaimot eivät osanneet käyttää ja toisaalta ajateltiin, että kivunlievitys ei myöskään ollut tarpeellista vaan synnytys tuli kestää ja kohdata sellaisenaan kuin sen synnyttänyt nainen koki.³²

Maaseuduilla synnyttäjät olivat ”Jumalan huomassa” ennen 1800-lukua. Sen jälkeen maaseudulle alkoi ilmestyä kätilöitä, jonka myötä synnytyksistä tuli turvallisempia kuin aiemmin, koska ammattitaitoinen henkilö oli auttamassa synnytyksissä.³³ Synnytykset ovat naisille rankkoja ja yleensä pitkiä monta tuntia kestäviä tapahtumia. Synnyttämistä helpotettiin hoivaamalla ja rukoilemalla. Kivunlievityksenä oli mahdollista käyttää suoneniskuja, peräruiskeita ja höyrykylpyjä, jos synnytyksen auttajalla oli niihin tietoa ja taitoa.³⁴

Nainen saattoi tietää raskaudestaan vasta oireiden myötä esimerkiksi kuukautisten poisjäänti. Monilla sairauksilla tiedettiin olevan samanlaisia oireita kuin mitä esiintyi alkuraskauden oireina. Sen vuoksi aina ei oireiden perusteella tiedetty raskaudesta. Kätilö pystyi sisätutkimuksella selvittämään raskaudentilan lähes varmasti, sekä myös äiti liikkeiden tuntemisella. Raskaana olo näytti olevan naisille luonnollinen olotila siinä missä normaalikin olotila ilman raskautta.³⁵

³⁰ Apuvaimo-nimikkeen lisäksi näistä naisista käytettiin nimikkeitä kansankätilöt, pirttimuorit ja paarmuskat.

³¹ Kulmanen, Lintonen ja Rantanen 1986, 17.

³² Kulmanen, Lintonen ja Rantanen 1986, 17-18. Ks. myös Utrio 1984, 240.

³³ Vainio-Korhonen 2012, 46.

³⁴ Vainio-Korhonen 2012, 133.

³⁵ Vainio-Korhonen 2012, 125.

1800-luvulla ei ollut lääketieteellistä ehkäisyä käytössä. Ehkäisynä tunnettiin jo 1700-luvulta asti keskeytetty yhdyntä, anaaliseksi, suuseksi tai varhaiset kondomit. Kondomeina oli erilaiset eläinten suolista valmistetut kondomit.³⁶ Hieman oudompana ehkäisymenetelmänä tunnettiin jopa pessaari.³⁷

Ehkäisyvälineitä tunnettiin jo 1800-luvulla. Nämä ehkäisyvälineet olivat kondomin ja pessaarin tapaisia erilaisia variaatioita. Raskaaksi tulemista pystyi estämään myös pidättäytymisellä seksistä, rytmimenetelmänä laskea varmoja päiviä tai keskeytetyllä yhdynnällä. Ehkäisynä keskeytetty yhdyntä oli vanhin ja yksinkertaisin tapa, jolla pystyttiin vaikuttamaan lapsilukuun. Keskeytettyyn yhdyntää liittyi kuitenkin naisten osalta ongelma, että nainen oli siinä täysin miehen armoilla.³⁸

Aiemmin perheen koon tietoinen pienentäminen oli johtunut huonosta elintasosta, mutta uudistuneen ajatusmaailman myötä haluttiin lapsimäärästä päättää itse. Tällä oli seuraukset perheen arkeen erityisesti taloudellisuuden osalta, koska perheiden taloustilanne koheni vaurastumisen myötä.³⁹

Avioliitossa olevat naiset olivat lähes joka toinen vuosi raskaana⁴⁰. Avioliiton myötä ensimmäisellä raskaudella oli merkittävä asema naisen elämässä. Ensimmäisessä raskaudessa oli suurimmat riskit, jonka vuoksi nainen saattoi menehtyä esimerkiksi synnytyksen jälkeiseen lapsivuoteeseen⁴¹ tai itse synnytykseen.⁴²

Ensimmäisestä raskaudesta selviytymisen jälkeen naisille oli arkipäivää raskauden tilassa oleminen. Lapsia siunaantui yleensä koko hedelmällisen ajanjakson ajan, ellei perhe vuosisadan loppupuolella käyttänyt sen ajan ehkäisyä. Ehkäisynä pystyttiin käyttämään luonnollista ehkäisyä, jolloin haluttiin välttää raskautta jostakin syystä.⁴³

Elämän kierrossa perhekäsite näkyi rahvaan perheessä eräänlaisena yrityksenä, josta pidettiin huolta. Saatiin lapsia, jotka kasvaessa toimivat työvoimana joko omassa

³⁶ Vainio-Korhonen 2012, 53.

³⁷ Häggman 1996, 89.

³⁸ Ritamies 2006, 174-177. Ks. myös Utrio 2001, 174.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Vainio-Korhonen 2012, 15.

⁴¹ Lapsivuoteeseen menehtymisessä oli yleensä kyse lapsivuodekuumeesta. Lapsivuodekuume yleistä ja hengenvaarallista. Viimeistään parin päivän jälkeen synnytyksestä naiselle nousi korkea kuume. Lapsivuodekuumeen oireena oli nimensä mukaan korkea kuume ja kovat tuskat. Yleensä nainen selvisi muutaman päivän, kunnes kuoli. Lapsivuodekuumeen syynä pidettiin huonoa hygieniää ja likaista ympäristöä, jonka seurauksena bakteerit pääsivät synnyttäjään.

⁴² Vainio-Korhonen 2012, 147.

⁴³ Vainio-Korhonen ja Lahtinen 2015, 215.

kodissa tai palkollisena toisten talossa. Perheen merkitys korostuu aikansa elinkeinossa maataloudessa, koska tilat olivat kokonaan tai lähes kokonaan omavaraisia, jolloin omalta tilalta saatiin ravinto.⁴⁴

Perheiden moninaisuus ja muuttuminen näkyi leskeyden ja uuden avioliiton myötä. Aviottomien tyttärien lapset saattoivat kasvaa isovanhempien tilalla, jos tytär oli lähtenyt palvelukseen toisen luo. Perheissä saattoi olla lesken edellisen puolison lapsia, lesken ja edesmenneen puolison yhteisiä lapsia ja lesken ja uuden puolison lapsia. Kaikki olivat keskenään sukua, vaikka veriside saattoi sukulaisten väliltä puuttua.⁴⁵

Avioliitolla oli vaikutusta syntyvyyteen. Usein avioitumisen myötä naiset saivat ensimmäisen lapsen ensimmäisen vuoden sisällä avioliittoon vihkimisestä. Avioliittoa saatettiin esimerkiksi taloudellisesti huonoina aikoina lykätä, koska taloudellinen tilanne oli yhteydessä perheiden ravinto- ja työtilanteeseen. Aktiivisesti ei ehkäisty lasten tuloa muuten kuin avioliiton siirtämisellä parempiin aikoihin, joka toimi ennakoivana ehkäisyinä.⁴⁶

Vuosisadan puolivälin jälkeen oli nähtävillä muutoksia avioitumisessa. Naimattomuus lisääntyi. Avioitumisikä naisten osalta suureni, joka vaikutti myös hedelmällisyyteen, koska lapsia saatiin vanhemmalla iällä kuin aiemmin, joten hedelmällisyysaika lyheni. Näiden lisäksi väestömäärään vaikutti erityisesti perheen osalta tietoinen perhesuunnittelu, erilaisten ehkäisymenetelmien ja -välineiden käyttö.⁴⁷

1.2. Syntyneiden määrä 1811-1871

Raahen syntyneistä olen koostanut erilaiset kaaviot aloittaen käsittelyn kaikista syntyneistä ajanjaksolla 1811-1871 ja jakaen käsittelyn sen jälkeen pienempiin osaluokkia käsitteleviin kaavioihin. Kaavioista näkee syntyneiden koko määrä, määrä sukupuolitettuna ja sisältäen tuntemattomat (sukupuoli ei käynyt ilmi), aviottomat lapset suhteessa kaikkiin syntyneisiin sekä kahden tai kolmen lapsen samanaikainen syntymä eli kaksosuus ja kolmosuus.

⁴⁴ Saarimäki 2012, 160. Ks myös Elomaa 1997, 102.

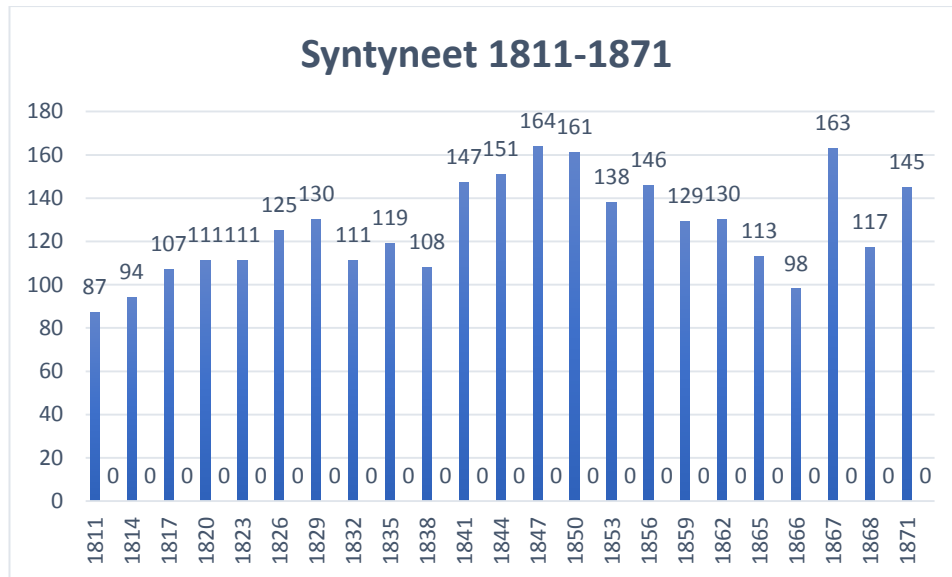
⁴⁵ Häggman 2007, 107-108. Ks. myös Utrio 2001, 177-180.

⁴⁶ Häggman 1996, 82.

⁴⁷ Häggman 1996, 89.

Syntyneiden ja kastettujen luetteloihin sisältyy epävarmuutta. Happonen mukaan esimerkiksi 1800-luvun puoliväliin saakka saattaa tilastoista puuttua jopa 10-20% syntyneistä lapsista. Syynä on se, että kastettujen luettelon taustalla on kirkollinen toimitus. Näin ollen kastamattomia lapsia ei läheskään aina merkattu kirjoihin, koska he eivät olleet seurakunnan jäseniä.⁴⁸

Kaavio 1.

Lähde: Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1810-1829. RSA IC:4 OMA; Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1830-1845. RSA IC:5 OMA; Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1846-1860. RSA IC:6 OMA; Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1861-1880. RSA IC:8 OMA; Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1861-1881. PSA I C:1 OMA.

Suomessa oli käytössä 1800-luvulla lapsikaste, joka juontaa juurensa jopa 200-luvulle asti. Kasteessa lapsi otettiin seurakunnan jäseneksi, jolloin hänestä tuli myös kristillisen yhteisön jäsen. Lasten kastaminen oli tärkeää, koska kasteen merkitys oli suuri. Ajateltiin, että kastamattomana kuollut lapsi joutui kadotukseen.⁴⁹

Hätäkasteen saattoi vastasyntyneelle antaa jopa kättilö. Hätäkaste tuli kyseeseen silloin, kun näytti, että vastasyntynyt oli heikko ja oli riski, että lapsi menehtyisi pian syntymän

⁴⁸ Happonen 2004, 37.

⁴⁹ Ibidem.

jälkeen. Aina lasta ei ehditty kastaa tai pahimmillaan lapsi kuoli kohtuun. Kuolleena syntyneitä tai synnytyksen yhteydessä kuollutta lasta ei saanut kastaa.⁵⁰

Kaaviosta yksi pystyy näkemään kolme selkeää sykliä syntyneiden määrässä. Ensimmäinen sykli on ajanjakso 1811-1838, jolloin vuotena 1829 oli syntynyt eniten lapsia. Toinen sykli on ajanjakso 1838-1866, jolloin eniten syntyi lapsia vuonna 1847. Kolmas sykli on hieman poikkeuksellinen 1866-1871, jolloin otannassa on neljä peräkkäistä vuotta: 1865, 1866, 1867 ja 1868. Vuotena 1867 kesken nälkävuosien syntyi eniten lapsia. Viimeisenä otantavuotena nälkävuosien jälkeen lapsimäärä oli myös kasvussa edelliseen otantavuoteen verrattuna.

Mielestäni on poikkeuksellista, että Raahessa syntyneiden lasten määrä kasvoi kesken nälkävuosien, koska vuosi 1867 oli pahin suurten nälkävuosien vuosista. Verrattaessa Raahen syntyvyyttä koko Suomessa elävänä syntyneisiin (katso liite yksi) huomataan, että samanlaista poikkeamaa ei ole nähtävillä koko Suomessa elävänä syntyneissä. Joten mikä selittää tällaisen poikkeaman?

Nygård on tutkinut Raahen tienoon historiaa tarkemmin ja valottanut osittain myös nälkävuosia Raahen tienoolla. Hän ei mainitse vuoden 1867 korkeasta syntyvyydestä, mutta sen sijaan hän kuvaa vuosien 1868 ja 1869 vuosien syntyvyyttä korkeaksi.⁵¹ Nygårdin mukaan avioitumisella ja syntyvyydellä on yhteyttä toisiinsa, koska syntyvyyttä ei juuri säännöstelty. Nygårdin mukaan korkea avioitumismäärä heijastaa syntyvyyden määrän nousua jopa kymmenen tai yli 15 vuotta kyseisen avioitumisvuoden jälkeen.⁵²

Maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa oli 1830-luvulta 1850-luvulle asti ollut ilmasto-olosuhteet hyvät. Käytännössä se tarkoitti, että ilmasto oli viljasadoille suotuisaa. Ei kärsitty hallasta tai kuivuudesta, jotka vaikuttivat viljasatoihin. Ajanjaksolla 1856 alkaen vuoteen 1868 oli ollut useampia katovuosia. Hyviä vuosia oli ollut vain vuodet 1859, 1860 ja 1861.⁵³ Otantaan osuu näistä vuosista vuosi 1859. Verrattaessa vuotta 1859 vuoteen 1867 on syntyneiden määrästä eroa jopa 34 lapsen verran. Tämän perusteella ei ajanjakson fyysisillä piirteillä ollut merkitystä, kun tutkitaan syntyvyyttä. Fyysisillä piirteillä tarkoitan tässä yhteydessä ravinnon saamista, jolloin tärkeäksi nousee ilmasto-olosuhteet, minkä takia kadot tapahtuivat.

⁵⁰ Vainio-Korhonen 2012, 158. Ks. myös Utrio 1984, 241.

⁵¹ Nygård 1995a, 89.

⁵² Nygård 1995a, 73.

⁵³ Nygård 1995a, 87.

Pohjoista koetteli 1856-1857 rankat katovuodet. Väestön runsas kasvu pahensi katovuosien vaikutuksia, koska ruuasta oli pulaa. Pohjoisessa nähtiin katojen seurauksena myös köyhtymistä, velkaantumista ja jopa pakkohuutokauppoja. Tällä oli vaikutuksensa jopa suuriin nälkävuosiin saakka.⁵⁴

Mielestäni epävarmat olosuhteet saattoivat vaikuttaa ihmisten henkiseen hyvin. Epävarmuus on jatkuvasti läsnä, jolloin joutuu miettimään ja suunnittelemaan enemmän tulevaisuutta. Esimerkiksi tämä asia nousee esille miettiessä avioitumista ja lasten saantia. Lasten saanti oli 1800-luvulla väistämätöntä avioliitossa, joten epävarmoina aikoina tuli myös miettiä miten saisi ruokittua omat lapsensa vai olisiko järkevämpää siirtää avioliittoa myöhempään ajankohtaan.

Syntyvyyden erot heijastuvat avioitumisen määrien lisäksi myös avioitumisikiin. Mitä nuorempana avioitui, sitä useamman lapsen nainen pystyi saamaan.⁵⁵ Syynä tähän oli hedelmällisyysaika, jolla tarkoitetaan aikaa, jolloin nainen voi synnyttää lapsia⁵⁶. Pitkäsen mukaan myös alueilla, joissa oli korkeaa syntyvyyttä, saattoi esiintyä perheitä, joissa oli paljon lapsia lyhyillä ikäeroilla. Runsa lapsisuuden takana oli keskimääräistä lyhyemmät syntymävälit.⁵⁷

Lapsia syntyi määrällisesti paljon myös vuosina, jotka näkyivät historiassa ajallisesti huonoina ajanjaksoina. Nygårdin mukaan kuolleisuuden ja syntyvyyden välillä ei näin ollen ole negatiivista riippuvuutta.⁵⁸ Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että lapsia syntyi ja ihmisiä kuoli. Määrällisesti kuolleita saattoi olla paljon, mutta samaan aikaan myös syntyneitä oli paljon.

Vuotena 1853 (katso kaaviot kuusi ja seitsemän) solmittiin 50 uutta avioliittoa, joka oli Raahessa otantavuosien suurin määrä. Vuosi 1867 mahtuu Nygårdin mainitseman avioliiton ja syntyvyyden riippuvuussuhteen ajanjakson sisälle, joten se yhdessä teorian kanssa, että lapsia syntyy myös huonoina aikoina, toimii selittävänä seikkana poikkeukselliselle vuodelle.

Toisen otantajakson aikana maassamme väestönkasvu alkoi kiihtyä maaseudun osalta. Syynä oli, että maaton väestö lisääntyi. Maaton väestö lisääntyi, koska talolliset

⁵⁴ Nygård 1995a, 87.

⁵⁵ Pitkänen 2007a, 163.

⁵⁶ Koskinen, Jalovaara ja Martelin 2007, 27.

⁵⁷ Pitkänen 2007a, 163.

⁵⁸ Nygård 1995, 73a.

lähettivät maailmalle entistä enemmän lapsiaan, jotka selviytyivät epävarman lapsuuden yli täysi-ikäiseksi. Maattoman väestön osana oli yleensä köyhyys, puute ja epävarmuus.⁵⁹

Millaiseen maailmaan 1800-luvulla raahelaiset lapset syntyivät? Autonomian ajan alkuvuosilta alkoi Suomen vaatimaton taloudellinen kehitys, jonka vääjäämättömät seuraukset kärjistyivät lopulta vuosina 1865-1868. Tämän jälkeen ymmärrettiin vasta, että uudistukset olivat väistämättömiä tehdä.⁶⁰

Vaatimattomaan taloudelliseen kehitykseen olivat vaikuttaneet Krimin sota, Venäjän ja Suomen rahajärjestelmien irtaantumisen toisistaan, markan ulkoisen arvon tuntuva nousu suhdanteiden ollessa epäsuotuisia, josta seurasi vararikkoja (yrityksien konkurssseja) ja organisaatioita jouduttiin järjestelemään uudelleen, jonka myötä hävisi työpaikkoja.⁶¹

Mielestäni 1800-luku oli Suomessa Venäjän alamaisuuden vuoksi eräänlaista etsikko aikaa, koska varmuutta tulevaisuudesta ei ollut. Euroopan sodat heijastuivat Suomeen, josta Oolannin sota näkyi suoraan jopa Raahessa⁶². Epävarmuus näkyi esimerkiksi tilattomien osalta. Ei ollut varmuutta saisiko pestiä taloista, jonka vuoksi ei tiennyt oliko elanto seuraavaksi vuodeksi taattu.

Toukokuun 30. päivänä vuonna 1854 englantilaiset saapuivat Raahen. Siitä seurasi, että pakokauhun vallassa koko kaupunkia alettiin tyhjentämään. Läheisille maaseuduille vietiin turvaan naiset sekä lapset. Tavaraa kuljetettiin myös turvaan kaupungista. Englantilaiset tekivät tuhoa kaupungissa ja polttivat mm. 13 laivaa, tervahovin ja pikipolttimon. Tämä näkyi jopa Ouluun saakka vankkana savuna, josta pystyy ymmärtämään, kuinka pahasta tuhosta oli kyse.⁶³

Englantilaiset viipyivät Raahessa vain hetken, koska jo samaisen päivän iltana he suuntasivat kohti Oulua. Kaupunkilaisiin englantilaisten tuho jätti kuitenkin jäljet. Pelättiin, että englantilaiset hyökkäisivät uudestaan kaupunkiin. Sen vuoksi merta

⁵⁹ Pulma 2007,71. Ks. myös Pulma 2007, 55. Ks. myös Elomaa 1997, 127.

⁶⁰ Kuusterä 1988, 43.

⁶¹ Kuusterä 1988, 51-55

⁶² Oolannin sota Oulussa, elektr. dokumentti.

⁶³ Viita 1995, 437-438.

vartioitiin. Maistraatti palkkasi kolme vahtia tähyttämään kellotornista kesän 1855 ajaksi.⁶⁴

Syntyneisyudessa on tärkeää ymmärtää, että lapsia syntyi silloin varsin erilaisen elämän lisäksi erilaisiin perheisiin. Esimerkiksi Oolannin sodan vuoksi kaupungissa oli englantilaisia sotilaita, joiden läsnäolo on mielestäni voinut vaikuttaa väkeen myös henkiselä tasolla tuoden esimerkiksi pelkoa ja epävarmuutta läsnä joka päiväiseen arkeen. 1800-luvun elämän erillaisuuden lisäksi lapsien lapsuudessa oli myös eroja. Tällä tarkoitan sitä, että eri säädyt ts. sanoen yhteiskuntaryhmit määrittelivät lapsien lapsuuden. Eri yhteiskuntaryhmissä oli erilaiset elinolosuhteet.

Vauraus näkyi perheissä. Lapset, jotka syntyivät alempaan säätyyn, joutuivat tekemään työtä taloudellisen pakon vuoksi. Säätyyn syntyneiltä lapsilta ei sen sijaan odotettu työntekoa, koska taloudellinen pohja oli yleensä vakaa. Maatalousyhteiskunnassa rahvas työskenteli maatiloilla, jotta saivat ruokaa itselleen, jonka vuoksi myös lasten työpanos oli tärkeä.⁶⁵

Maatalousyhteiskunta hajosi Suomessa vasta 1800-luvun lopulla. Autonomian ajan Suomessa tyypillistä oli yhteisöllisyys ja isäntävaltaisuus. Lapsista huolehti patriarkaalinen yhteisö, jossa isän (ts. isännän) sana oli ehdoton. Tämä päti myös lapsien ja palkollisen lisäksi äitiin (ts. emäntään). Naiset huolehtivat lastensa kasvatuksesta. Yhteiskunnasta huolta piti kirkko ja valtio, jos lapsia joutui orvoksi.⁶⁶ Näiden lasten kohtalona oli pahimmillaan lastenkodit. Kaupungin tuli huolehtia kaupunkilaisistaan, joita myös lapset olivat.⁶⁷

Naisten tuli mielestäni olla 1800-luvulla ahkeria, jotka hoitivat talon, kasvattivat lapset ja tottelivat miestään. Talonpoikaisnaisilla talon hoitaminen tarkoitti laajempaa aluetta, koska naisten tuli huolehtia maatilasta niin, että saisi ruokituksi jokaisen suun. Kuinka kävi lapsille, joista äiti kuoli eikä uutta kasvattajaa (ts. äitipuolta) tullut tilalle tai lapsi jäi kokonaan orvoksi?

Raahelaisten syntyvyyttä tutkittaessani ei käynyt ilmi tapauksia, joissa lapsia olisi jäänyt kokonaan orvoiksi. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö näin olisi voinut olla Raahessa, vaikka tutkimus ei tapauksia paljastanut.

⁶⁴ Viita 1995, 438.

⁶⁵ Setälä 1990, 23-24.

⁶⁶ Setälä 1990, 80.

⁶⁷ Setälä 1990, 82.

On huomattavaa, että esimerkiksi nälkävuosina kuoli paljon ihmisiä, mutta Raahessa syntyvyys oli silloin poikkeuksellisen korkeaa. Mitä enemmän äitejä ja isiä kuoli, sitä enemmän kaupungilla oli huolehdittavana lapsia. Huolehtiminen ei tarkoittanut ainoastaan ravinnon saantia, vaan tuli huolehtia lapsen kasvatuksesta ja ajan mukaisesta kristillisestä kasvatuksesta.⁶⁸

Vuodenajat vaikuttivat esiaviolliseen seksiin. Esimerkiksi kesäisin liikuttiin enemmän ulkosalla, jolloin oli mahdollista päästä muiden silmiltä karkuun tai piian joutua seksuaalisen lähentelyn kohteeksi. Päiväsaikaa palkolliset olivat töissä, mutta öisin heillä oli aikaa seurustelulle. Erilaiset suuret juhlat tai kirkkomatkat tarjosivat palkollisille mahdollisuuden tutustua toisiin. Yöaikaan pojat kiersivät tyttöjen aittojen ja luhtien läheisyydessä. Tätä tapaa kutsuttiin yöskentelyksi⁶⁹, jonka pyrkimyksenä oli löytää itselle puoliso.⁷⁰

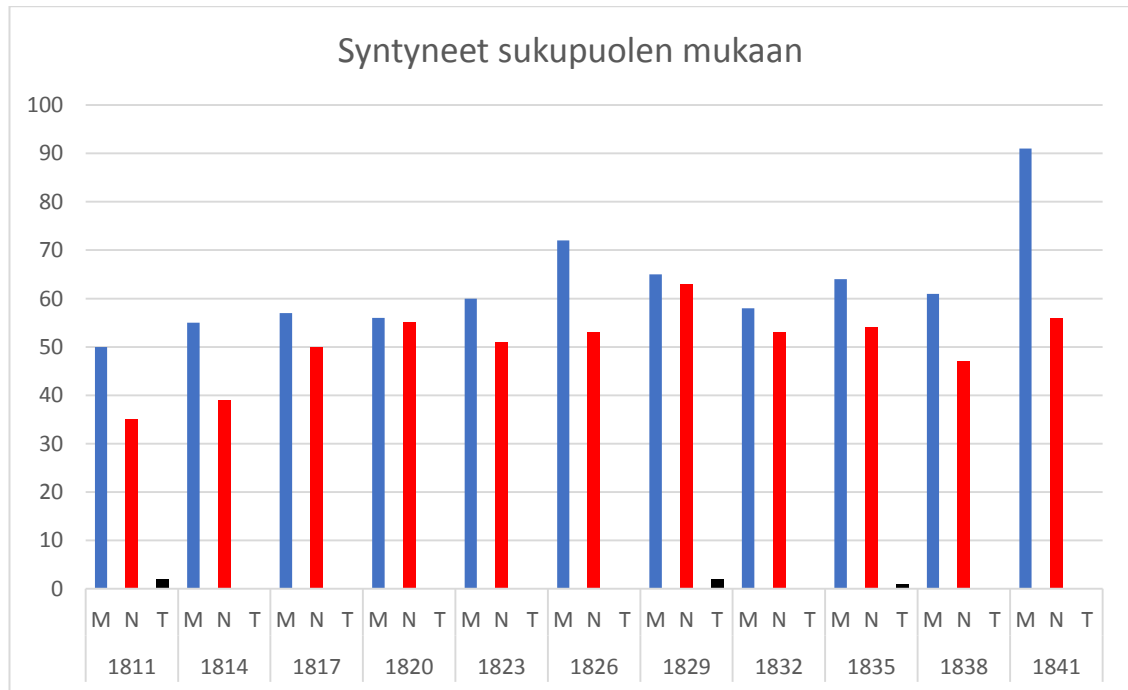
⁶⁸ Setälä 1990, 82.

⁶⁹ Yöskentelyn lisäksi käytettiin myös nimitystä yöjuoksu.

⁷⁰ Ritamies 2006, 66-67.

1.3. Syntyneet sukupuolen mukaan

Kaavio 2.

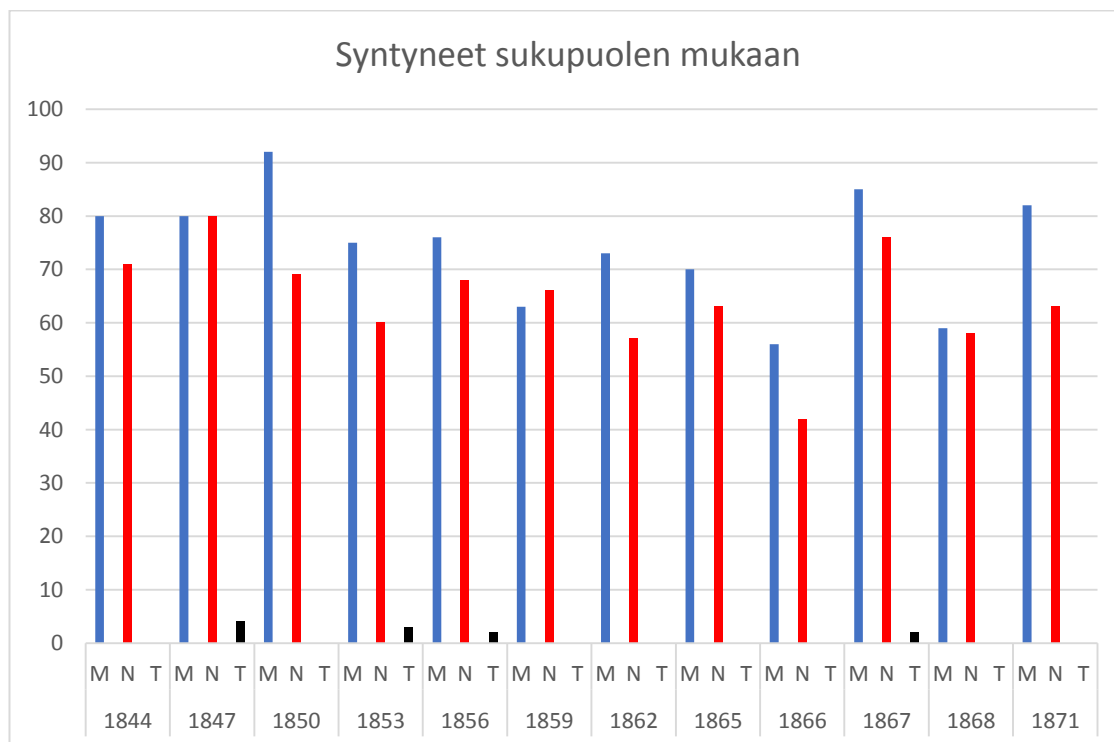

Lähteet: Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1810-1829. RSA IC:4 OMA; Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1830-1845. RSA IC:5 OMA.

Kaavioista kaksi ja kaaviosta kolme pystyy näkemään syntyneiden määrän sukupuolen mukaan (m tarkoittaa miespuolista lasta ja n tarkoittaa naispuolista lasta) sekä muutaman tapauksen, joissa sukupuoli jäi epäselväksi. Sukupuoli tuntematon nimikettä käytetään tapauksista, joissa oli vain maininta ennenaikaisesti syntyneestä lapsesta ilman tarkempaa mainintaa lapsen sukupuolesta. Kaaviosta kaksi käy ilmi, että näitä tapauksia oli kaksi vuotena 1811, kaksi vuotena 1829 ja yksi vuotena 1835. Kaaviosta kolme näkee, että tapauksia oli neljä vuotena 1847, kolme vuotena 1853, kaksi vuotena 1856 ja kaksi vuotena 1867.

Ensimmäisellä otantajaksolla 1811-1841 syntyi poikalapsia enemmän kuin tyttölapsia. Kaaviosta kaksi käy ilmi, että jopa vuonna 1841 syntyi kolmannes enemmän poikalapsia kuin tyttölapsia. Toisella otantajaksolla (katso kaavio kolme) 1844-1871 yleisempää on edelleen, että poikalapsia syntyi otantavuosien aikana enemmän kuin tyttölapsia. Poikkeus on vuodet 1847 ja 1859. Vuotena 1847 syntyi molempia sukupuolia yhtä monta. Vuotena 1859 syntyi tyttölapsia enemmän.

Kaavio 3.

Lähteet: Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1846-1860. RSA IC:6 OMA; Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1861-1880. RSA IC:8 OMA; Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1861-1881. PSA I C:1 OMA.

Naisten asemaan raskauden aikana, raskaudettomana aikana ja välittömästi synnytyksen jälkeen heijastui erilaiset uskomukset. Naisten kuukautisvuodon katsottiin olevan epäpuhdasta ja kuukautisten ajan saastaista. Raskauden ajan uskottiin, että nainen oli epäpuhdas. Epäpuhdas aika ulottuu synnytykseen jälkeiseenkin aikaan, koska poikalapsen synnyttämisen jälkeen nainen oli epäpuhdas seitsemän päivää ja tyttölapsen jälkeen jopa kaksi viikkoa.⁷¹

Poikalapsen synnyttänyt nainen kirkotettiin yleensä kuuden viikon kuluttua ja tyttölapsen synnyttänyt viiden tai jopa seitsemän viikon kuluttua. Kirkonasema heijastui vielä 1800-luvulla vahvasti naisiin synnyttämisen jälkeen, koska nainen tuli kirkottaa⁷², jotta hänestä tulisi jälleen puhdas ja hän voisi näin ollen liikkua julkisesti.⁷³

⁷¹ Nieminen 1993, 35. Ks. myös Utrio 2001, 172.

⁷² Kirkottamisella tarkoitetaan lapsivuoteesta toipuvan naisen puhdistautumista synnytyksen jälkeen. Kirkottamisen toimitti pappi.

⁷³ Nieminen 1993, 35

Poika- ja tyttölapsien arvostus 1800-luvulla oli eriarvoinen. Lapsen asemaan vaikutti vahvasti se, että kumpaa sukupuolta lapsi oli sekä mihin sosiaaliseen ryhmään lapsi kuului. Tilan yleensä peri vanhin poika, jonka vuoksi vanhimmilla pojilla tai poikalapsilla voidaan katsoa olleen arvostetumpi asema kuin perheen tyttölapsilla. Vanhimman pojan lapsuus oli myös tuttua ja turvallista, koska häntä ei yleensä lähetetty mihinkään palkolliseksi vaan hän sai viettää lapsuuden jälkeisenkin ajan kotitalossansa, jonka myöhemmin perisi.⁷⁴

Lapsien lapsuuden määritteli sukupuoli. Lapset auttoivat työnteossa heti, kun se oli mahdollista. Ikä ja taito tulivat käsikädessä ja työtä opeteltiin käytännössä. Vastuu kasvoi varttumisen myötä. Seitsemän vuotta täyttäessään alkoi erkaantuminen tyttöjen osalta naisten töihin ja poikien osalta miesten töihin.⁷⁵ Naisten työt olivat fyysisesti helpompia esimerkiksi ruuanlaitto tai lypsäminen. Miesten työt olivat puolestaan fyysisesti raskaita esimerkiksi raskaammat peltotyöt tai metsätyöt.⁷⁶

Lapsuuden seuraavaksi tärkein virstan pylväs oli täyttää kaksitoista vuotta. Tuolloin tyttölapset alkoivat valmistautua aikuisuuteen ja mahdolliseen avioliittoon tekemällä kapiointansa. Kaksitoista vuotta oli yleensä ikä, jolloin lapset lähetettiin palkollisiksi taloihin.⁷⁷ Myöhemmin 1860-luvulla lapsuuteen tuli uutena mukaan koulu. Koulunkäynnillä oli mahdollisuus sosiaaliseen nousuun riippumatta sukupuolesta.⁷⁸

Kohti sukupuolitasa-arvoisempaa elämää mentiin 1800-luvulla koulutuksen saralla. Kotikasvatuksen sijaan haluttiin säätyläistyöillekin koulunkäyntimahdollisuus. Tyttökouluista ei varsinaisesti valmistunut miksiäkään eivätkä ne tuottaneet jatko-opintokelpoisuutta. Rahvaan tyttärille ei suotu samanlaista mahdollisuutta.⁷⁹

Naisten asema hieman parani vuonna 1864. Tuolloin annettiin keisarillinen asetus, jonka mukaan aikuinen nainen sai itse päättää avioliitostansa. Aikuisella naisella tarkoitettiin 25-vuotta täyttänyttä naimatonta naista.⁸⁰

Väestökehityksen kannalta on silmiin pistävää, että Raahessa syntyi 1811-1871 poikalapsia enemmän kuin tyttölapsia. Tällä tarkoitan sitä, että ainoastaan naiset

⁷⁴ Markkola 2007, 253-257. Ks. myös Elomaa 1997, 121.

⁷⁵ Markkola 2007, 254-257. Ks. myös Elomaa 1997, 122. Vrt. Setälä 1990, 84.

⁷⁶ Markkola 1990, 376. Ks. myös Elomaa 1997, 122.

⁷⁷ Markkola 2007, 258-261. Ks. myös Elomaa 1997, 122-124.

⁷⁸ Kaarninen 2007, 246-249. Ks. myös Elomaa 1997, 122-124.

⁷⁹ Aromaa 1990, 154-156

⁸⁰ Aromaa 1990, 143.

pystyivät lisääntymään. Naisia tarvittiin saamaan lisää lapsia, joka oli myös valtion intressi.

Miksi poikia syntyi enemmän kuin tyttölapsia? Historiankirjat eivät paljasta tapauksia, joissa esimerkiksi lapsi murhattiin, lapsi syntyi kuolleena tai kuoli ennen kastetta. Kastettujen luetteloon päätyivät vain lapset, jotka ehtivät saada kasteen ennen kuolemaa. Mielestäni esimerkiksi vuoden 1841 ero tyttö- ja poikalasten syntymämäärän välillä on todella iso.

Mielestäni tilastojen luvuista saa osviittaa, että poikalasten syntymää pidettiin tärkeämpänä. Oliko tyttölapsen selviytyminen kasteeseen asti niin tärkeää kuin poikalapsen? Heikkojen vastasyntyneiden tyttölapsien kohtalona saattoi olla liian aikainen kuolema, jolloin vanhemmat tai mahdollinen lapsenpäästäjä eivät yrittäneet pelastaa tyttölasta kuin mitä olisivat yrittäneet poikalasten kohdalla.

1.4. Aviottomien lasten määrä

Aviottomat lapset saivat alkunsa, kun sukupuolielämää harjoitettiin avioliiton ulkopuolella. Sukupuolielämä oli hyvästä, kunhan sitä harjoitettiin kirkon ja esivallan mukaisesti avioliitossa. Esiaviollinen seksi saattoi paljastua, josta käytettiin nimitystä salavuoteus. Salavuoteus⁸¹ oli yleensä rangaistava teko. Siinä tapauksessa mahdollinen tuomio voitiin välttää, jos pariskunta meni naimisiin.⁸²

Salavuoteuden ajallinen merkitys oli esimerkiksi pienempi kuin aviorikoksen. Lieventävää oli, jos mies ja nainen seurustelivat tai olivat kihloissa eli lupaus avioliitosta oli annettu. Jos tuomiolta ei välttynyt, oli rangaistus avioliitto aikeet huomioon ottaen kuitenkin lievempi kuin ilman aikeita.⁸³

Naisten taakkana oli verrattuna miehiin, että varsinkin naiset joutuivat epäsiiveellisen elämän vuoksi halveksumisen alaiseksi. Jos nainen harrasti esiaviollista seksiä, laski hänen arvostuksensa yhteisössä. Samoin kävi myös miehelle, jos hänen harrastamansa

⁸¹ Salavuoteus oli Suomessa lainvaista vuoteen 1926 asti. Ennen vuotta 1889 tuomiona oli sakkoja ja vankeutta, mutta uuden rikoslain myötä pelkästään sakkoja.

⁸² Vainio-Korhonen 2012, 66. Ks. myös Nieminen 1951, 74.

⁸³ Vainio-Korhonen ja Lahtinen 2015, 54.

esiaviollinen seksi tuli yhteisön tietoisuuteen. Joskus tilanne saattoi jopa kääntyä sellaiseksi, että hairahtuneet joutuivat naimisiin keskenään.⁸⁴

Esiaviolliseen seksiin saattoi langeta, jos oli piikana ylempisäätyisessä talossa. Isännän lisäksi esimerkiksi ylempisäätyinen poika saattoi houkutella kanssakäymiseen. Näissä tapauksissa ei avioliitto voinut tulla kyseeseenkään, koska aviopuoliso otettiin poikkeuksetta samasta säädystä.⁸⁵ Saman säätyisten kesken esiaviollista seksiä saatettiin harrastaa, jos oli puhuttu ja lupauduttu jo avioliittoon. Aina ei kuitenkaan lupauksia pidetty, joten mahdollinen lapsi jäi äidin huolehdittavaksi.⁸⁶

Esiaviollinen seksi ei aina ollut naisten valinta. Avioton lapsi saattoi saada alun myös raiskauden seurauksena.⁸⁷ Tällaisia tapauksia on vaikea saada selville tutkimalla syntyneitä, jonka vuoksi tällaisia tapauksia ei Raahesta käynyt ilmi. Tämä ei kuitenkaan poista sitä mahdollisuutta, että niitä olisi voinut olla, koska väestötutkimus kohdistui kaupunkiin, jossa esiintyi useampaa säätyä.

Esiaviollinen seksi pahimmillaan leimasi naisen, koska raskaus paljasti esiaviollisen seksin harjoittamisen. Tällaisissa tapauksissa näen, että avioituminen oli vaikeampaa, koska leimatun naisen maine yhdessä mahdollisesti seksistä seuranneen lehtolapsen kanssa heikensivät avioitumisen mahdollisuutta. Erityisesti aviopuolison löytäminen, joka elättäisi toisen miehen lapsen, saattoi olla vaikeaa, jolloin naisen kohtalona oli jäädä pahimmillaan yksineläjäksi.

Kaupunkeihin muutti vuosisadan puolivälin jälkeen yhä enemmän tilatonta väkeä. Maatalouden yksi suurimpia haasteita 1800-luvulla oli väkiluvun lisääntyminen⁸⁸. 1800-luvun uudet elinkeinot mahdollistivat suurperheiden muuttumisen. Perheenjäsenet joutuivat hakeutumaan yleensä kaupunkeihin työn perässä. Suurperheiden muuttumisen syynä oli sosiaaliset muutokset mm. rahatalouden tulo perheiden elämään, jotka olivat aiemmin olleet omavaraisia.⁸⁹

Maaseudulla suhtautuminen aviottomiin lapsiin oli myönteisempää. Aviottomista lapsista osattiin etsiä jopa positiivisia piirteitä. Olihan lapsen saaminen osaltaan tieto,

⁸⁴ Nieminen 1951, 85. Ks. myös Aromaa 1990, 143.

⁸⁵ Ritamies 2006, 66.

⁸⁶ Saarimäki 2012, 162-163. Ks. myös Utrio 2001, 226.

⁸⁷ Aromaa 1990, 142.

⁸⁸ Jutikkala 2003a, 455.

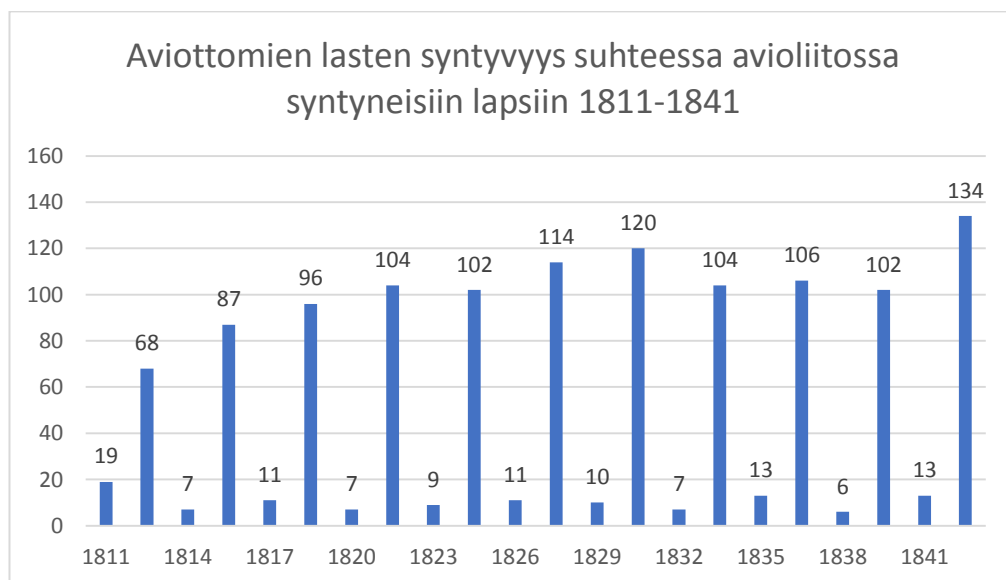
⁸⁹ Waris 2003, 502-503.

että nainen oli hedelmällinen. Avioton lapsi saatettiin myös nähdä työvoimana, joita taloissa tarvittiin.⁹⁰

Raahessa yhdistyi nämä kumpikin elinolosuhde eli kaupunki ja maaseutu. Väkeä asui esimerkiksi Pattijoella, jossa maaseutu oli vallitsevaa. Maaseudulla oli oma rauha ja tila. Raahessa sen sijaan oli ahtaammat olosuhteet, koska talot oli keskustassa rakennettu vieri viereen. Kaupungin keskustassa asui säätyläiset, joiden talossa oli palkollisille töitä. Syntyneiden luettelossa näkyi, että piiat saivat aviottomia lapsia, jotka asuivat kaupungissa. Mutta samalla tavalla aviottomia lapsia syntyi myös maaseudulla asuville naisille. Syntyneiden luettelosta paljastui jopa, että säädylliset naiset saattoivat saada aviottomia lapsia.

Suomessa syntyi vuosina 1816-1865 170 000 aviotonta lasta. Aviottomien lasten kuolleisuus oli Suomessa jopa kaksi kertaa korkeampaa verrattuna avioliitossa syntyneiden lasten kuolemiin.⁹¹ Aviottomien lasten kuolleisuuden selvittäminen Raahessa oli otannan vuoksi mahdotonta, joten tarkkaa tietoa ei ole siitä, että erosiko Raahessa lapsikuolleisuudessa aviottomien lasten määrä avioliitossa syntyneiden lasten määrästä.

Kaavio 4.

Lähteet: Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1810-1829. RSA IC:4 OMA; Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1830-1845. RSA IC:5 OMA.

⁹⁰ Setälä 1990, 83.

⁹¹ Setälä 1990, 83-84.

Aviottomien lasten määrää Raahessa tutkittaessa nähdään kaaviosta neljä ja kaaviosta viisi, että aviottomien lasten syntyvyys suhteessa avioliitossa syntyneisiin ei juuri muutu. Otantavuosien välillä on heittoa, mutta aviottomien lasten määrä on otantavuositasolla 6-19 lapsen verran, kun samaa aikaa syntyneitä on 68-153 lasta.

Yllättäen ensimmäisen otantavuoden 1811 aikana vertailu aviottomien lasten syntyvyys suhteessa avioliitossa syntyneisiin on korkein. Tuolloin jopa joka neljäs lapsi oli avioton. Yllättävää tuloksissa myös on, että aviottomien lapsien määrä ei Raahessa juurikaan kasva 60 vuoden aikana.

Tästä voidaan päätellä, että Raahessa harjoitettiin esiaviollista seksiä. Lapsia syntyi avioliiton ulkopuolella, mutta aviottomien lasten määrä ei ollut kovin suurta suhteessa syntyneiden määrään (pl. vuosi 1811). Aviottomien lasten kastetietoissa oli tietoja, kun osa aviottomista lapsista menehtyivät jo pieninä tai syntyivät kuolleena.

Lähteistä kävi ilmi, että useamman äidin kohdalla syntyi jopa useita aviottomia lapsia. Mainittakoon, että esimerkiksi Caisa Helena Palosaari, joka sai neljä aviotonta lasta. Hän sai vuonna 1817 Caisa Lisan⁹², joka kuoli neljä vuotiaana. Vuonna 1820 hänelle syntyi poika Johannes⁹³. Vuonna 1823 hän sai jälleen pojan Zachriksen⁹⁴. Vielä seitsemän vuotta myöhemminkin vuonna 1830 Caisa Lenalle syntyi avioton poika Abram⁹⁵. Näistä lapsista kolme ensimmäistä lasta sisältyvät kaavion neljä otantavuosiin.

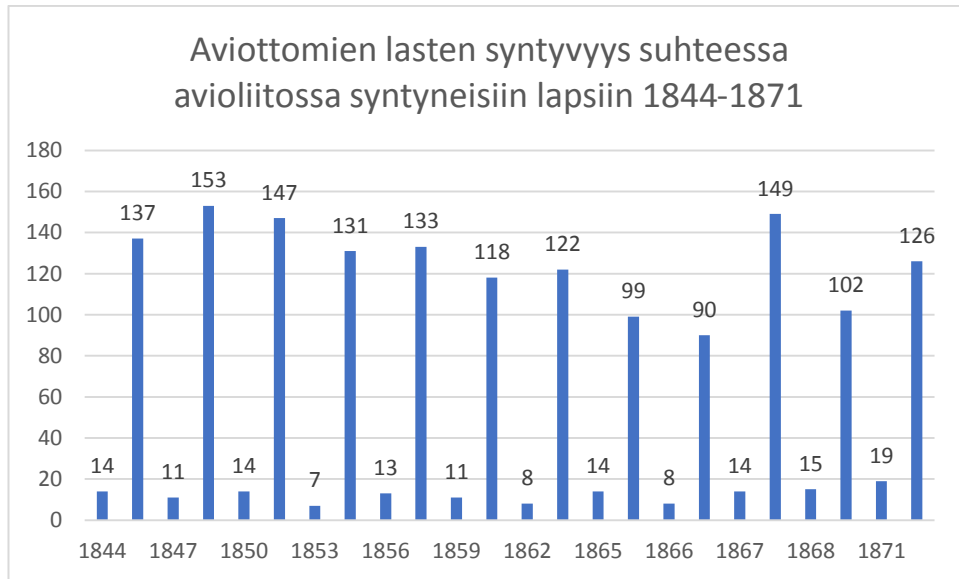
⁹² Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1810-1829. RSA IC:4 OMA.

⁹³ Ibidem.

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ Ibidem.

Kaavio 5.

Lähteet: Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1846-1860. RSA IC:6 OMA; Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1861-1880. RSA IC:8 OMA; Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1861-1881. PSA I C:1 OMA.

Syntyneissä oli myös tapauksia, joissa naiselle oli syntynyt vain yksi avioton lapsi. Koska aviottomia lapsia esiintyi Raahessa, joillakin jopa useampia, herää ajatus, että hyväksyikö yhteisö hiljaisesti aviottomat lapset? Tapauksia tutkiessa ei käynyt ilmi, että oliko Raahessa susipareja⁹⁶. Lapset kirjattiin poikkeuksetta äidin tietoihin eikä rippikirjoista käynyt ilmi isää. Näin ollen on vaikea sanoa, että oliko lapsilla sama isä. Rippikirjoista ei myöskään käynyt aina ilmi salavuoteudesta sakottamista.

1.5. Kaksosuus ja kolmosuus Raahessa

Otantajaksolla 1811-1841 kaksoissynnytyksiä oli yhteensä 21 kappaletta, joista syntyi yhteensä 42 lasta. Lisäksi vuonna 1826 syntyi yhdet kolmoset. Kaksosia ei syntynyt otantavuotena 1820 eikä myöskään vuonna 1838. Vuosina 1811, 1814, 1817, 1823 ja 1841 kaksosia syntyi yhdet jokaisen otantavuoden aikana. Kaksosia syntyi kahdet vuonna 1829, viidet vuosina 1826 ja 1832 ja neljät vuotena 1835.

⁹⁶ Susipareudella tarkoitetaan avioliiton kaltaisessa suhteessa asuvaa paria eli ns. vihkimätöntä pariskuntaa.

Vuosi 1826 on poikkeuksellinen, kun otetaan huomioon monisikiöiset synnytykset. Vuonna 1826 kaikkien syntyneiden määrä oli 125 (katso kaavio yksi). Kaksoslapsia tuona vuonna syntyi 10 lasta ja kolmoislapsia 3. Näin ollen yhteensä syntyi 13 lasta monisikiöisten raskauksien seurauksena eli jopa joka kymmenes syntynyt lapsi oli tuolloin kaksonen tai kolmonen.

Otantajaksolla 1844-1871 kaksosia syntyi eniten vuosina 1847 (viidet), 1844 (neljät) ja 1867 (neljät). Vuosina 1859, 1862, 1866 ja 1868 ei syntynyt ollenkaan kaksosia. Yhdet kaksoset syntyivät vuosina 1850, 1853 ja 1871. Kahdet kaksoset syntyivät otantavuosina 1856 ja 1865.

Synnytyksien yhteydessä vasta paljastui monisikiöiden raskaus, kun synnytys ensimmäisen lapsen synnytyksen jälkeen vielä jatkuikin yllättäen.⁹⁷ Mielestäni erityisen yllättävää useampi sikiöinen raskaus oli varsinkin ensisynnyttäjille, koska ensisynnyttäjillä ei ole konkreettista kokemusta synnyttämisestä. Yhden tai useamman lapsen synnyttäneelle synnytys on jo aiemmasta synnytyksestä tuttu, joten suhtautuminen useamman lapsen tuloon kerralla on mielestäni ollut ainakin osittain helpompaa käsitellä.

Monisikiöisen raskauden suurimpana riskinä oli vauvojen osalta keskosuus. Pelkästään esikoisista (yksisikiöinen raskaus) selvisi noin puolet ensimmäiseen syntymäpäivään. Toisena lapsena tai sitä seuraavana lapsena syntyneistä vauvoista selvisi merkittävästi suurempi osa ensimmäisen syntymäpäivän yli. Kaksosten ja kolmosten tilanne oli merkittävästi huonompi. Niistä lähes jokainen kuoli imeväisikäisenä.⁹⁸

Raahesta paljastui tutkimuksen aikana yksi kolmoisraskaus. Nuori merimies 22-vuotias Johan Häten oli avioitunut 25-vuotiaan piian Maria Mikontytär⁹⁹ Kiverandan kanssa vuonna 1816¹⁰⁰. Heille oli rippikirjan merkintöjen mukaan syntynyt viisi lasta vuosina 1817, 1818, 1820, 1822 ja 1824, joista elossa oli kolmosten syntymän aikaa enää 3 lasta¹⁰¹. 4. lokakuuta 1826 he saivat kolmoispojat. Pojat kastettiin jo seuraavana päivänä, jolloin he saivat nimekseen Jacob, Michel ja Henrik.¹⁰² Perheen onneksi äiti jäi

⁹⁷ Vainio-Korhonen 2012, 136.

⁹⁸ Vainio-Korhonen 2012, 147.

⁹⁹ Michelsdotter

¹⁰⁰ Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA IEb:1 OMA.

¹⁰¹ Rippikirja 1818-1824. RSA IA:9 OMA; Ks. myös rippikirja 1825-1831. RSA IA:10 OMA.

¹⁰² Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1810-1829. RSA IC:4 OMA.

synnytyksen jälkeen eloon, vaikka monisikiöinen raskaus synnytyksineen oli merkittävästi suurempi riskinen kuin yksi sikiöinen raskaus.

Myöhemmin perheelle siunaantui vielä lisää lapsia, kun rippikirjan mukaan heidän perheessä oli kaksi tytärtä syntynyt kolmosten jälkeen. Vain vuosi poikien syntymän jälkeen oli kirjattu syntyneeksi Johanna tytär. Kaksi vuotta 3.11.1829 myöhemmin syntyi vielä tytär Ottiljana. Johannan tarkka syntymäaika ei käy ilmi rippikirjasta ei myöskään häntä löydy Raahen syntyneistä, joten on mahdollista jopa, että hän olisi syntynyt merellä, koska isänsä oli merimies.

Syntyneiden ja kastettujen luettelo paljasti kaksosista huomiota herättäneen perheen tapauksen, jonka halua tuoda esiin:

Sven Andersson s. 20.4.1814

ps: Sofia Albertina Berg s.14.3.1823

Lapset:

1. Hedvig Sofia s.15.1.1852, k.26.1.1857
2. Sven s.14.11.1853, k.25.1.1854
3. Anna Albertina s.22.1.1856, k.15.2.1857
4. Herman Gustaf s.22.4.1858
5. Rosa Sofia Mathilda s.22.4.1858
6. Johan s.7.9.1860
7. Jenny s.7.9.1860
8. Sven s.13.3.1864
9. Anna s.13.3.1864, k.30.11.1864
10. Alma s.1866 (tarkka syntymäaika ei käynyt lähteistä ilmi)

15.4.1851 Raahessa vihittiin kauppias Sven Anderssonin kanssa neito Sofia Albertina Berg. Pariskunnan ikäero oli varsin suuri, koska Sofia onli 28 vuotta vihittäessä ja Sven oli 36 vuotta. Heidän ensimmäinen lapsensa Hedvig Sofia syntyi tasan 9 kuukautta häistä 15.1.1852. Vuosi Hedvigin syntymän jälkeen 4.11. syntyi isänsä kaima Sven, joka kuoli jo 25.1.1854 hieman reilun vuoden ikäisenä. 22.1.1856 Sofia ja Sven saavat kolmannen lapsensa Anna Albertinan. Anna Albertina ehti hieman yli vuoden ikäiseksi, kunnes kuoli 15.2.1857. Kuukausi aiemmin 26.1.1857 Svenin ja Sofian esikoinen Hedvig oli kuollut 5-vuotiaana.

Sofia ja Sven olivat kuuden vuoden avioliittonsa aikana saanut kaksi tytärtä ja pojan, mutta menettäneet heidät kaikki. Vain vuosi tyttöjen kuoleman jälkeen he saivat

perheenlisäystä tuplasti, kun heille syntyi kaksoset Herman Gustaf ja Rosa Sofia Mathilda 22.4.1858. Kaksosten ollessa 2-vuotiaita syntyi perheeseen jälleen kaksoset. 7.9.1860 syntyvät kaksoset Johan ja Jenny.

Yllättäen perheeseen syntyi jopa kolmannet kaksoset vain päivää ennen kuin Sofia täytti 41-vuotta, jotka saivat nimekseen Sven ja Anna. Nuorimmista kaksosista Anna kuoli kuitenkin samaisena vuonna 30.11.1864. Perhe kasvoi vielä tämänkin jälkeen, kun vuonna 1866 syntyi Alma. Vuonna 1866 Sofia täytti jo 43 vuotta ja Sven 52 vuotta.

Sofia ja Sven kokivat elämän karun puolen, mutta yllättäen heitä kohtasi uskomaton onni monen kertaistesti. Aikakaudelle poikkeuksellinen kolmien kaksosten synnytys oli mielestäni suuri riski Sofialle, josta hän ihmeen kaupalla selvisi. Hän ehti kokea kaiken kaikkiaan seitsemän raskautta, joista kolme oli kaksoisraskauksia ja neljä normaaleja raskauksia, joista viimeisin raskaus tapahtui hyvin vanhalla iällä.

Svenin ja Sofian kokemat pikkulasten kuolemat olivat varsin yleisiä 1800-luvulla. Kuolema oli jopa niin läsnä arjessa, että joskus saatettiin antaa jopa kahdelle elävälle sisarukselle sama nimi. Sven ja Sofia eivät kuitenkaan näin tehneet, mutta sen sijaan antoivat nimen Sven (kuten myös isäkin oli) uudelle lapselle, kuten oli myös ollut aiemman lapsen kohdalla, joka oli kuollut.¹⁰³

Syntyvyys kasvoi Raahessa 1811-1871 kuten kävi myös muualla Suomessa. Raahan alueen syntyvyydessä oli nähtävillä kolme sykliä. Eli syntyvyys ei koko ajan kasvanut vaan välillä laski. Tässä tulee ottaa huomioon työssäni käyttämä otanta, joka ei anna niin tarkkaa kuvaa syntyvyydestä Raahan alueella kuin mitä saisi, jos tutkittaisiin jokainen vuosi kyseiseltä ajanjaksolta.

Yllättävää Raahan alueen syntyvyydessä oli, että syntyneiden määrä vuonna 1867 on poikkeuksellisen korkeaa ja poikkeaa selvästi nälkävuosien muista vuosista, jotka tilastoissa on. Mikä voisi selittää tällaisen poikkeaman? Työni ei tarkastele esimerkiksi siirtolaisuutta, joka voi olla syynä tuohon poikkeavan korkeaan syntyvyyteen. Nälkävuosina maaton väestö lähti ravinnon perässä pitäjistä toisiin, joka voi myös osittain selittää tuon poikkeaman, mutta tälle on vaikea saada varmuutta.

¹⁰³ Kotilainen 2012, 261. Ks. myös Utrio 1984, 242-243.

Poikalapsia syntyi lähes poikkeuksetta enemmän kuin tyttölapsia otantavuosien aikana. Esiin nousee lähdekriittinen pohdinta siitä, että jäikö tyttölapsia tilastojen ulkopuolelle? Tällainen on mahdollista, jos kuolleen syntyneestä lapsesta ei papille ilmoitettu, jolloin lasta ei myöskään kastettu.

Ajanjaksolla syntyi aviottomia lapsia. Aviottomia lapsia oli sekä palkollisilla naisilla, mutta myös säädyllisillä. Aviottomien lasten määrässä ei ollut ajanjaksolla juurikaan määrällistä muutosta. Määrä hieman muuttui nälkävuosien aikana ja niiden jälkeen, mutta muutos ei ollut merkittävä. Aviottomien lasten määrä suhteessa syntyneiden määrään nähtiin, että vuosi 1811 oli suurin vuosi aviottomien lasten osalta, koska silloin joka neljäs lapsi oli aviottoman äidin lapsi, joka on mielestäni huomiota herättävää.

Raahen syntyneissä esiintyi myös monilapsisia synnytyksiä. Näistä mielenkiintoa herättävin oli esiin tuomani kolmet kaksoset samalle perheelle sekä kolmoset. Väestönkasvuun monilapsiset synnytykset vaikuttavat positiivisesti.

2. Avioliitto – vihittyjen lukumäärä vaihteli huomattavasti otantavuosien aikana

2.1. Avioliiton merkitys ja perinteet – sukupuolen merkitys naimisiin mentäessä

Suomessa naiset olivat kodin ”yksityisyyteen” jääviä ihmisiä samalla, kun miehet olivat ”julkisia” kodin ulkopuolella työskenteleviä ja perhettä edustavia ihmisiä. Naiset hoitivat kodin ja lapset. Naimattomien naisten asema avioitumisen osalta oli heikko, koska huoltaja määräsi, että kenen kanssa nainen sai avioitua. Naisten joka päivästä arkea oli raskaudet, synnytykset sekä kuolema.¹⁰⁴

Luterilaisen kirkon vaatimusten mukaisesti lapsille tuli opettaa kristinopin perusasiat. Vastuu opettamisesta oli vanhemmilla ja kirkko valvoi oppimista. Ehtoollisella käynti oli pakollista 1900-luvulle asti. Avioliiton edellytyksenä oli ehtoollisella käynti. Ehtoollisella pystyi käymään vasta lukutaidon hallitessaan. Naimisiin päästääkseen tuli parin käydä ehtoollisella, koska muuten paria ei voitu vihkiä. Eli avioliittoon päästääkseen tuli kummankin puolison olla lukutaitoisia.¹⁰⁵

Holhoojana yleensä toimi naisen oma isä. Holhousasioita oli naisen avioliittoa ja omaisuutta koskevat asiat.¹⁰⁶ Kihlausta pidettiin 1800-luvulla sitovana sopimuksena, joka pantiin käytäntöön avioliittona. Käytäntöön pano ilmentyi hääjuhlan yhteydessä, jossa yleensä naittajana -morsiamen isä antoi tyttärensä käden sulhasen käteen ja johdatti pariskunnan aviovuoteeseen.¹⁰⁷

Mielestäni naisten asema oli 1800-luvulla heikko. Rakkausavioliittoja enemmän holhoojat miettivät järkiavioliittoja, jolloin nousee esille talous ja erityisesti miesehdokkaiden vauraus. Näkisin, että holhoojan intresseistä päällimmäisenä oli turvata holhottinsa tulevaisuus, koska holhoojan tuli huolehtia siitä, että aviomies pystyi elättämään tulevan vaimonsa.

Raahessa toimi uusi raatihuone (nyk. kaupungintalo) yleensä raahelaisten ylempi säätyisten häähuoneena. Syynä oli raatihuoneen iso sali ja useat kammarit, jolloin

¹⁰⁴ Markkola 2007, 251-255.

¹⁰⁵ Markkola 2007, 255.

¹⁰⁶ Vainio-Korhonen 2012, 70.

¹⁰⁷ Vainio-Korhonen 2012, 46.

pienen kaupungin väki eli häävieraat mahtuivat iloitsemaan avioliitosta. Paulaharju toteaa raahelaisista häistä, että kaupungin merkittävämpien henkilöiden häät olivat koko kaupungin juhla. Läheisimmät juhlivat salissa hääparin kanssa. Samaan aikaan taustajoukko eli muut kaupunkilaiset seisoivat pihoilla ja kaduilla ja olivat ilolla ja innolla mukana juhlatunnelmissa, vaikka fyysisesti eivät olleet paikalla.¹⁰⁸ Niemisen mukaan avioliitolla oli kyläyhteisössä sosiaalinen merkitys, koska niihin osallistui koko kyläyhteisö myös talonpoikaishäissä¹⁰⁹.

Mielestäni Paulaharjun kuvailun pohjalta raahelaiset häät olivat kaikkien raahelaisten juhlana säätyyn katsomatta, jossa keskiössä on yhteisöllisyys. Mielestäni yhteisöllisyys merkitys korostuu sillä, että kanssajuhliminen lähensi kaupungin väkeä sekä kaupungin merkittävämpien ihmisten suuntaan, mutta juhlinnan osalta myös oman säätyisten kanssa.

Raahelaisten porvarirouvien asema avioliitossa korostui ajan hengen mukaan. Rouva määriteltiin miehen mukaan. Rouvat kutsuivat miehiään sukunimellä esimerkiksi Herra Tvenman tai ammattinimikkeen mukaan esimerkiksi kapteeni. Rouvan nimike muuttui avioliiton myötä. Esimerkiksi kapteenin vaimosta saatettiin käyttää nimeä kapteenitar. Miehet hallitsivat raha-asioita eikä naisilla ollut juuri omia rahoja käytössään.¹¹⁰

Lapsien lapsuudessa merkittävä erotekijä oli sukupuoli. Sukupuoliroolit olivat vahvasti esillä 1800-luvulla. Esimerkiksi kasvatuksesta korostui sukupuoli, koska tytöistä haluttiin kasvattaa naisia ja pojista miehiä, jonka vuoksi kasvatusta ei ollut kummallakin sukupuolella samanlainen. Naisuus käsitteeseen vaikutti eri säädyt ja eri ajat. Sukupuolijakoisuus näkyi kotipuolella työnjaossa. Tyttölapset yleensä auttoivat äitiä kotitöissä. Jotkin kotityöt olivat kuitenkin sukupuoliroolittomia. Esimerkiksi sukupuoliroolittomia kotitöitä olivat kevyet peltotyöt ja kaskeaminen, koska niissä tarvittiin paljon työpanosta, joten jokaisen työpanos oli tärkeä.¹¹¹

Naisten lapsuus oli työn täyhteistä. Lapsuuden merkittävin saavutus oli täysi-ikäisyyteen selviäminen epähygieenisten olosuhteiden ja tautien maailmassa.¹¹² Lapsuuden tärkeimmäksi tehtäväksi nousi lukutaidon saavuttaminen, koska käytännössä se

¹⁰⁸ Paulaharju 1925, 134-136.

¹⁰⁹ Nieminen 1993, 22.

¹¹⁰ Paulaharju 1925, 139.

¹¹¹ Markkola 2007, 254.

¹¹² Vainio-Korhonen 2012, 15-16.

vaadittiin kirkon puolesta ennen kuin pystyi pääsemään ehtoolliselle ja naimisiin. Avioliiton osalta naisen holhoojalla oli valtaa aviopuolen valinnassa. Päätöksissä oli painoarvoa miehen taloudellisessa tilassa, jonka vuoksi aviomies oli yleensä iältään merkittävästi vanhempi kuin nainen.¹¹³

Perheen heikko toimeentulo saattoi aiheuttaa lyhyen lapsuuden kotona. Nuoret saattoivat joutua lähtemään varhain töihin esimerkiksi kartanoihin. Tyttöjen kohtalona oli lähteä esimerkiksi piiksi, jolloin heillä oli niukka toimeentulo turvattuna.¹¹⁴ Piikojen työnä oli esimerkiksi pyykkäys, keittiö- ja navettapiikojen työt. Työpäivät olivat pitkiä aamupimeästä ilta hämärään. Ainoa vapaa-aika koostui sunnuntaina kirkonmenojen jälkeen.¹¹⁵

2.2. Solmittujen avioliittojen määrä otantajaksolla

Tutkimuksessani tarkastelen vihittyjä kahdessa eri osassa. Ajanjaksot käsittävät aikarajaukseni ensimmäiset 30 vuotta (1811-1841) ja jälkimmäiset kolmekymmentä vuotta (1844-1871) otantavuosien mukaisesti. Jälkimmäisellä ajanjaksolla on tärkeää ottaa huomioon, että otannassa on poikkeama, koska otantajaksolla on otettu otannan ulkopuolelta huomioon myös nälkävuodet 1866 ja 1867.

Avioliittojen määrät tilastoina ovat havainnollistavia. Niistä pystyy näkemään yhteiskuntaa kohdanneita epidemioita ja tapahtumamurroksia. Tilastointien analysoinnissa päästää pintaa syvemmälle, kun avataan tarkemmin avioliittoja eri vuosilta. Näin saadaan mukaan yksilötason tietoja avioliitoista ja erityisesti siitä, oliko niiden solmimisen taustalla jotain huomiolle pistäviä syitä, joita tilastot eivät kerro.

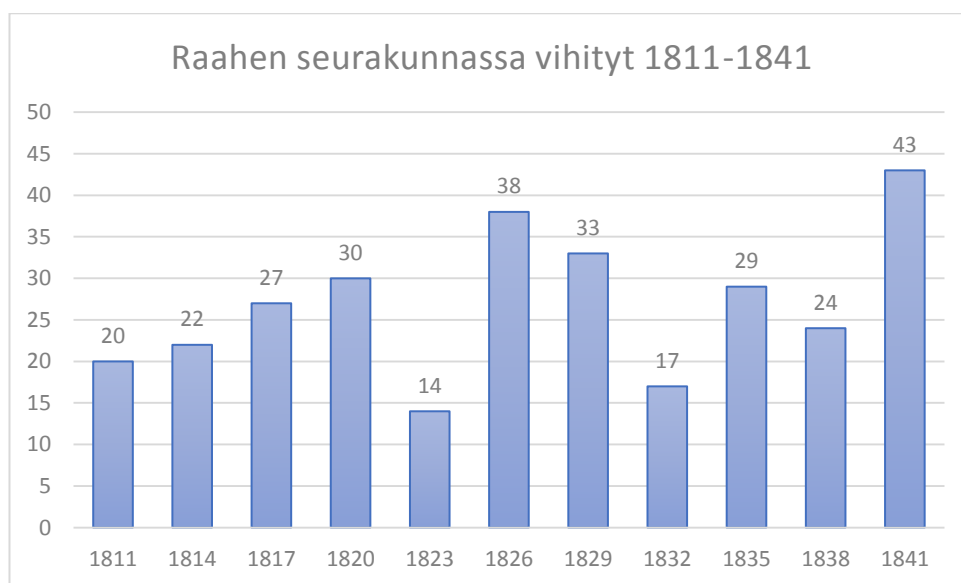
Olen käynyt läpi joidenkin huomiota herättävien avioliittojen taustoja jokaiselta otantavuodelta, joka mahdollistaa niiden avaamista tarkemmin kuin se, mitä tilastojen luvut kertovat. Nostan esiin näitä havaintojani avioliitoista, jotka esiintyvät avioliittojen tilastoinnissa.

¹¹³ Häggman 1994, 41.

¹¹⁴ Markkola 2007, 256-257.

¹¹⁵ Markkola 2007, 259.

Kaavio 6.

Lähde: Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA IEB:1 OMA.

Vuosien 1811-1820 otannassa on nähtävissä nousua avioliittojen määrässä. Kaaviosta kuusi näkee, että vuotena 1823 avioliittojen määrä poikkeaa merkittävästi ollen vähemmän kuin ensimmäisenä otantavuotena 1811. Toinen selvä poikkeama on vuoden 1832 avioliittojen määrä. Vuonna 1832 avioliittojen määrän selvä lasku oli nähtävillä myös valtakunnallisella tasolla (katso liite yksi).¹¹⁶

Syytä vuoden 1823 vähäiselle avioliittojen määrälle ei löytynyt. Saman ilmiön on huomannut Nygård, joka toteaa Raahen vihityistä, että 1800-luvun alkupuolella Raahessa solmittiin vähän avioliittoja. Nygård toteaa, että 1800-luvun ensimmäisten 40 vuoden aikana avioliittojen määrät eri vuosina vaihtelivat merkittävästi.¹¹⁷ Saman pystyy toteamaan myös kaaviosta kuusi, koska alimmillaan avioliittoja solmittiin 14 kappaletta, kun taas parhaimpina avioliittovuotena jopa 43 kappaletta. Näin ollen vuosittainen vaihtelu oli merkittävän suuri.

Talonpoikaishäissä ei ollut tavatonta, jos tuleva vaimo oli jo ennen avioliittoa raskaana. Tulevalla vaimolla saattoi olla lapsiakin jo entuudestaan, joka ei suoraan estänyt vihille

¹¹⁶Nieminen 1999, 32.

¹¹⁷Nygård 1995a, 75.

pääsyä. Tilattoman väestön perinteenä jopa pidettiin, että sukupuolielämä tuli aloittaa ennen vihkimistä.¹¹⁸

Esimerkiksi piika saattoi olla siunatussa tilassa jo vihittäessä kuten oli Raahessa vuonna 1814, kun 14.1.1814 vihittiin renki ja leski Pehr Andersson Myllykangas piika Brita Skinnarin kanssa¹¹⁹. Heille syntyi tyttölapsi 27.6.1814, joka sai nimekseen Catharina Elisabeth¹²⁰. Toinen samantapainen tapaus tuli esiin, kun huhtikuun 12. vuonna 1811 vihittiin talollisenpoika Pehr Pehrsson Kari eller Ala talollisentyttären Maria Johansdotter Kaarelan kanssa¹²¹. 26. Elokuuta samana vuonna heille syntyi tyttövauva, joka sai nimekseen Beata¹²². Maria oli puolessa välin raskautta, kun vihkiminen tapahtui. Tämä nostaa esille, että tapahtuiko avioituminen, koska Maria oli jo raskaana.

Vuonna 1829 Raahessa vihittiin 33 paria. Näistä pareista viisi kuului porvarissäätyyn, joista haluan nostaa yhden parin tarkempaan tarkasteluun. Silmiin pistävää oli 7.1.1829 vihitty pariskunta kultaseppämestari Carl Abraham Hårdh ja kauppi aantytär Gustava Wilhelmina Durchman.¹²³ Gustava oli saanut aviottoman tyttären Gustavan 14.5.1827 Raahessa¹²⁴, mutta äiti Gustavan kohdalla vihityissä ei ole mainintaa ”aviottoman lapsen äiti”. Gustava tyttären yhteydessä mainitaan: ”h.d.”, joka suomennetaan (hustrudotter) puoliso n tytär, jonka mukaan voidaan katsoa, että Gustava tyttären isä ei olisi Carl Hårdh.¹²⁵ Tätä teoriaa tukee myös, että Carlin sanotaan olleen Raahessa kultaseppämestarina vasta vuodesta 1828 lähtien¹²⁶ eli vuosi Gustava tyttären syntymän jälkeen.

Vuosi 1832 on tilastollisesti poikkeusvuosi, koska se poikkeaa selvästi vihittyjen lukumäärästä. Verrattuna aiempaan poikkeusvuoteen 1823 vihityissä esiintyy merenkulkuun liittyviä ammatteja. Vihityissä on myös porvarissäätyä edustavia liittoja. Suomen yhteiskunnallisista asioista ei löydy syytä tai selitystä minkä vuoksi avioliittojen määrä on poikkeava. Vuosi 1832 on poikkeava myös luonnollisen väestönkasvun osalta, josta tarkemmin kappaleessa kolme.

¹¹⁸ Vainio-Korhonen ja Lahtinen 2015, 153-155.

¹¹⁹ Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA IEb:1 OMA.

¹²⁰ Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1810-1829. RSA IC:4 OMA.

¹²¹ Vihittyjen luettelo 1810-1854. Raahen seurakunnan arkisto (RSA) IEb:1 OMA.

¹²² Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1810-1829. RSA IC:4 OMA.

¹²³ Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA. IEb:1. OMA

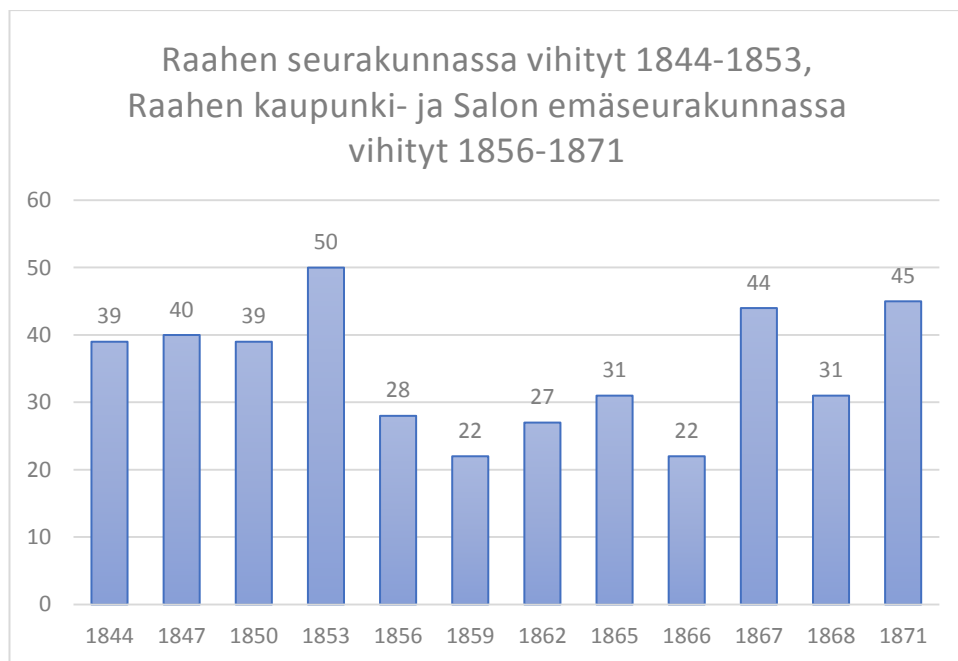
¹²⁴ Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1810-1829. RSA IC:4 OMA.

¹²⁵ Rippikirja 1825-1831. RSA IA:10 OMA.

¹²⁶ Hårdh, elektr. dokumentti.

Vuosien 1841 ja 1844 avioliittojen määrät olivat lähes saman suuruisia. Avioliitoissa esiintyy naisten osalta suurimpana ammattinimikkeenä piika. Miesten osalta nähtävillä on merimiehen ja erityisesti renkien määrän kasvu. Vuonna 1841 vihityistä renkejä oli 11 aviomiestä, joka vastasi 25% osuutta vihityistä. Näistä mainittakoon esimerkkinä perinteinen avioliitto, jossa renki ja piika avioituu: esimerkiksi 2.3.1841 vihittiin renki Matti Nevanperä ja piika Liisa Kaskela.¹²⁷ Erikoisuutena tämän perheen osalta oli, että perhe otti käyttöön vaimon sukunimen.

Kaavio 7.

Lähteet: Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA IEB:1 OMA; Vihittyjen luettelo 1855-1881 PSA IK59 OMA.

Vuotena 1844 renkien osuus oli vihityissä noussut jo 33%:iin. Raahen tuli lähipitäjistä renkejä, joista mainittakoon veljekset Iisak ja Petter Ojakankaat, jotka tulivat Pyhäjoelta¹²⁸ Raahen, kun heidän vanhin veljensä jäi kotitalalle torppariksi. Veljekset avioituivat 5.11.1844 Raahessa, jossa Iisakin kanssa vihittiin piika Lisa Brusila ja

¹²⁷ Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA. IEB:1. OMA

¹²⁸ Rippikirja 1839-1846. Pyhäjoen seurakunnan arkisto. IK79. OMA.

Petterin kanssa piika Carolina Hannila.¹²⁹ Palkollisten aikansa tapa oli ottaa puoliso läheltä kuten näissäkin tapauksissa puoliset löytyivät paikkakunnan läheisyydestä¹³⁰.

Vuosien 1847 ja 1850 avioliittojen määrä pysyi samalla tasolla kuin aiempina vuosina. Vuoden 1847 avioliittoon vihityistä 11 (44 avioliitosta) avioliiton miespuolinen osapuoli oli merellä töissä tai työllistyi merenkuluun liittyvään ammattiin. Merikaupungilla ja sen kautta ammatin valinnoilla oli suuri syy siinä, miksi naisia jäi niin paljon leskeksi. Esimerkiksi raahelaisia miehiä oli merimiehinä, jotka kuolivat. Tällaisissa tapauksissa avioliittoon vihityissä näiden naisten nimikkeenä oli ”merimiehen leski”. Tällainen tapaus oli esimerkiksi vuonna 1847 vihittiin 3. tammikuuta perämies¹³¹ Gustaf Mattlin ja työmiehentytär Maria Kallio.¹³² Marian kohtalo oli kolme vuotta myöhemmin 1850 jäädä merimiehen leskeksi miehensä kuoleman seurauksena¹³³.

Vuoden 1850 vihityistä käy ilmi salavuoteudesta tuomittu nainen. Kyseinen titteli oli merkattu 19.5.1850 vihityn Caisa Bohmin ell. Pietilän¹³⁴ kohdalle, kun hänet vihittiin renki Johan Arolin kanssa.¹³⁵ Tarkempi tarkastelu toi ilmi, että pariskunnalla oli yhdeksän vuoden ikäero rippikirjan mukaan. Johanin syntymävuodeksi mainitaan 1825 ja Caisan 1814.¹³⁶ Ikäero korostui avioliitossa sen osalta, että Caisan hedelmällisyysaika oli lyhyempi kuin mitä se olisi ollut mahdollisesti nuoremmalla vaimolla.

Vuonna 1853 on nähtävillä lievää nousua avioliittojen määrässä, kun nousua on noin 25% edeltäviin otantavuosiin verrattuna. Avioliittoon vihityistä tulee esiin myös uusi ammatti posteljooni. Postinkuljetusjärjestelmä kehittyi 1800-luvun puolivälissä. 1845 tuli arvoleimaiset kirjekuoret ja 1856 otettiin käyttöön postimerkit. Lisäksi kirjelaatikoiden tulo oli merkittävä uudistus. Raahessa uudistus näkyi, kun kaupunkiin tuli oma posteljooni.¹³⁷ Raahessa vihittiin 11.3.1853 posteljooni Carl Gustaf Friman ja piika Anna Susanna Kauniaisista.¹³⁸

¹²⁹ Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA. IEb:1. OMA.

¹³⁰ Nygård 1995a, 79.

¹³¹ Styrmannen, Styrman suomennettuna perämies.

¹³² Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA. IEb:1. OMA.

¹³³ Kuolleiden luettelo 1810-1854. RSA. IF:1. OMA.

¹³⁴ Kyseessä on Caisa Bohm eller Pietilä, suomennettuna Kaisa Bohm myöhemmin Pietilä.

¹³⁵ Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA. IEb:1. OMA.

¹³⁶ Rippikirja 1847-1853. Pattijoen seurakunnan arkisto. (PSA). IAA:10. OMA.

¹³⁷ Suomen postitoiminnan historiaa, elektr. dokumentti.

¹³⁸ Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA. IEb:1. OMA.

Vuonna 1854 Suomea koetteli Oolannin sota¹³⁹. Oolannin sota näkyi myös Raahessa, kun Raahessa tuhottiin tervavarastoja ja laivoja toukokuun lopussa 1854.¹⁴⁰ Oolannin sodan jälkeinen seuraava otantavuosi 1856 näkyi avioliittojen osalta avioliittomäärien merkittäväällä vähenemisellä. Oolannin sodassa tuhoutui Suomen viljavarastoja, mutta Raahessa onnistuttiin säilyttämään kaupungin viljamakasiinit, koska englantilaiset pelkäsivät tulen tuhoavan kaupungin, jolloin se olisi ollut heillekin kohtalokasta¹⁴¹.

Vuoden 1859 avioliittoja läpikäydessäni tuli vastaan aiemmin käsittelemäni avioliiton toinen osapuoli. Johan Arolin vihittiin ensimmäiseen avioliittoon vuonna 1850. Vuonna 1859 tammikuun 9. hänet vihittiin uudelleen itsellisenä ja lesken tittelillä avioliittoon piika Anna Gretha Karjaluodon kanssa.¹⁴² Anna Gretha oli avioliiton aikaan jo puolivälissä raskautta, koska heidän ensimmäinen lapsi syntyi jo saman vuoden vappuna.¹⁴³

Vuosi 1862 oli huono satoinen Pohjois-Suomessa, mutta avioliittojen määrä nousi edeltävään otantavuoteen verrattuna. Vuonna 1862 avioliittojen määrä oli 27, kun edeltävänä otantavuotena luku oli 22. Vuoden 1862 vihityissä esiintyi salavuoteudesta tuomittu nainen. 7.12.1862 vihittiin qvinnperson¹⁴⁴ Anna Tabell avioliittoon merimiehen Anders Sauvolan kanssa¹⁴⁵. Rippikirjasta paljastui, että Anna on saanut 9.1.1858 tyttären Anna Sofian.¹⁴⁶ Salavuoteudesta ei käy ilmi, että oliko Anna tuomittu sakkoihin.

Avioliittojen määrän lievä kasvu jatkui myös suuren nälkävuosien edeltävään vuoteen 1865 ollen tuolloin 31. Ensimmäisenä nälkävuotena 1866 määrä laski kolmanneksen ollen 22, kunnes yllättäen vuonna 1867 tuplaantui edelliseen vuoteen verrattuna ollen jo 44. Vuosi 1867 näyttäytyi merkittävänä poikkeuksena tilastoissa, koska tuolloin nälkävuodet olivat pahimmillaan. Seuraavana vuotena avioliittojen määrä laski merkittävästi edelliseen vuoteen verrattuna ollen 31.

¹³⁹ Oolannin sotanimitystä käytetään Krimin sodan taisteluista, joita käytiin Pohjanlahdella ja Suomenlahdella 1854-1856. Krimin sota kesti 1853-1856.

¹⁴⁰ Oolannin sota Oulussa, elektr. dokumentti.

¹⁴¹ Viita 1995, 438.

¹⁴² Vihittyjen luettelo 1855-1881. PSA. IK59. OMA.

¹⁴³ Rippikirja 1854-1863. PSA. IK59. OMA.

¹⁴⁴ Qvinnaperson lyhennettynä pelkkä qv. tarkoittaa naishenkilöä, joka oli salavuoteudesta tuomittu. Käytän työssä tästä eteenpäin mainintaan salavuoteudesta tuomittu nainen.

¹⁴⁵ Vihittyjen luettelo 1855-1881. PSA. IK59. OMA.

¹⁴⁶ Rippikirja 1854-1863. RSA. IA:16. OMA.

Kolme vuotta viimeisestä nälkävuodesta vuonna 1871 oli avioliittojen määrä jälleen kasvussa. Tuona vuonna vihittiin merimies ja leski Johan August Lindholm. Johan oli jäänyt leskeksi vuonna 1865. Johan vihittiin 15.3.1871 piian Brita Greta Höytälän kanssa.¹⁴⁷ Avioparilla oli merkittävästi ikäeroa, koska rippikirjan mukaan Johan oli syntynyt vuonna 1825 ja Brita 1843.¹⁴⁸

2.3. Säätyjen ja ammattien esiintyminen vihittyjen luettelossa

Suomi oli 1800-luvulla sääty-yhteiskunta. Raahessa säädyt jakaantuivat ylempiin säätyläisiin eli herrasväkeen ja rahvaaseen eli työväkeen. Merimiehet erottuivat vihityissä omaksi osa-alueeksi. Osan merimiehistä koettiin kuuluvan herrasväkeen, koska heidän puolisoista käytettiin nimikeitä jungfru tai demoiselle riippuen vaimon taustasta. Suurimmaksi osaksi merenkulkuun liittyvien miespuolisten naispuolisoista käytettiin oman ammattikunnan nimikettä, esimerkiksi piiat olivat aina piikoja.

Olen jakanut tutkimuksessani miesten ammattinimikkeet neljään osaan: merenalaan liittyvät ammattinimikkeet omaksi osaksi, renkeihin, maatalouden alan käsitti torpparit, talolliset, talollisen pojat sekä kruununviljelijät sekä muihin. Rengit halusin nostaa omaksi osakseen, koska rengit olivat palkollisia työntekijöitä.

Merenkulku ammateissa suurin osa koostui merimiehistä. Muut osa-alueessa oli säätyläiset, alemmat ammattinimikkeet sekä itselliset¹⁴⁹ ja syytinkiläiset. Muihin myös kuului ajanjakson tarkastelussa aviomiehet, joiden ammattinimikettä ei ollut mainittuna tai miehen nimikkeenä oli vain leski. Jaon taustalla on tuoda esille väestön suurimpien ryhmien osuus vihittyjen luettelon otantavuoden mukaisesti.

¹⁴⁷ Vihittyjen luettelo 1855-1881. PSA. IK59. OMA.

¹⁴⁸ Rippikirja 1865-1874. RSA. IA:18. OMA.

¹⁴⁹ Itsellisillä tarkoitetaan henkilöitä, jotka ei ollut vakituisesti kenenkään palveluksessa eikä myöskään saanut elatusta omasta maanviljelystä.

Taulukko 1.

Aviomiesten elinkeino vihittyjen luettelon mukaan:					
	Merenalala	Renki	Maatalous	Muut	yht.
1811	4	9	6	1	20
1814	2	8	6	6	22
1817	10	6	5	6	27
1820	2	8	10	10	30
1823	0	9	3	2	14
1826	11	7	12	8	38
1829	8	15	3	7	33
1832	4	5	3	5	17
1835	7	7	8	7	29
1838	11	6	6	1	24
1841	17	11	11	4	43

Lähde: Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA IEB:1 OMA.

Taulukosta yksi voidaan nähdä, millainen aviomiesten elinkeinorakenne oli vihittyjen luettelon mukaan. Erityisesti merimiesten määrä korostuu avioliitoissa. Tarkempi tarkastelu tuo esille hyvin erilaisia esimerkkitapauksia, kun tutkitaan kahden saman ammattinimikkeen avioliittoa keskenään.

Näistä mainittakoon esimerkkinä 5.11.1817 vihitty kapteeni¹⁵⁰ Erik Olof Björnen, joka vihittiin porvarintyttären Catharina Olofsdotter Ervastin kanssa¹⁵¹. Toinen saman tapainen avioliitto tapahtui 31.12.1820, kun kapteeni Baltzar Tvenman vihittiin neiti Hedvig Johanna Charlotta Söderbergin kanssa¹⁵². Heidän avioliitto päättyi traagisesti vain kaksi vuotta myöhemmin. Hedvig kuoli 10.1.1822¹⁵³ lapsivuoteeseen 9 päivää kaksoistytöjen synnytyksen jälkeen¹⁵⁴.

Raahen elinkeinorakenne painottui merkittävästi merenkulkuun ja kaupankäyntiin, joka selittää osakseen merenkulkuun painottuvien ammattien näkymisen tilastoissa¹⁵⁵. Vuosi 1823 oli kuitenkin poikkeavaa vuosi, jolloin vihityissä ei ole ollenkaan merenkulkuun painottuvia ammatteja esillä tai naispuolisia edes merimiehentyttären nimekkeellä vihittynä.

¹⁵⁰ Skipparen suomennettuna kapteeni.

¹⁵¹ Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA IEB:1 OMA.

¹⁵² Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA. IEB:1. OMA.

¹⁵³ Kuolleiden luettelo 1810-1854. RSA. IF:1. OMA.

¹⁵⁴ Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1810-1829. RSA. IC:4. OMA.

¹⁵⁵ Nygård 1995b, 110.

Mikä voi olla syynä, että tilastoissa ei ollut merenkulkuun liittyviä nimikkeitä? Tämän voidaan katsoa selittyvän ainakin osakseen sillä, että vihittyjen määrä oli kyseisenä vuonna vähäinen. Vuonna 1826 vihityissä näyttäytyi erityisesti merenkulkuun liittyvät ammatit, jolloin vihittyjen määrä oli myös merkittävän korkea. Edelliseen otantavuoteen 1823 verrattuna vihittyjen määrä oli kolminkertaistunut.

Vuotena 1823 vihittiin otantajaksoilla vähiten aviopareja. Tuona vuonna ei myöskään vihitty ollenkaan merenkulun parissa työskenteleviä miehiä. Tämän pohjalta voidaan vetää johtopäätös, että 1800-luvun vuosien merkitys sadon kannalta heijastuu myös merenkulkuun. Merimiehiä ei näinä vuosina ollut siinä määrin kuin aiemmin, koska heitä ei vihitty. Tai merimiehet olivat merillä merkittävän suuren osan vuodesta, jolloin se heijastui myös avioliittoihin.

Renkien osuus sekä talollisten ja torppareiden osuus vihityistä otantajakson vuosina oli merkittävän suuri. Heidän osuus oli kahdeksana otantavuotena yhdestätoista otantavuodesta suurin. Tästä voidaan päätellä, että rahvaan osuus on kasvussa 1811-1841 vuosien aikana merkittävästi, jolloin se heijastui väestörakenteeseen. Samalla elinkeino-osuus painottui merenkulun lisäksi merkittävästi 1800-luvulle tyypilliseen maatalouden suuntaan.

Taulukosta kaksi näkee, että jälkimmäisellä otantajaksolla eniten vihittiin pareja vuonna 1853, jolloin eniten vihittiin merenalaan liittyvän nimikkeen omaavia aviomiehiä sekä renkejä. Vuoden 1853 jälkeen vihittyjen määrä laskee. Selvä poikkeama on nähtävillä vuonna 1867, jolloin on menossa nälkävuodet. Tuolloin vihitään 44 paria, joista yli puolet aviomiehistä ovat merenkulkuun liittyvän nimikkeen omaavia vihittyjen luettelossa.

Taulukko 2.

Aviomiesten elinkeino vihittyjen luettelon mukaan:					
	Merenala	Renki	Maatalous	Muut	yht.
1844	8	13	9	9	39
1847	11	9	12	8	40
1850	18	12	6	3	39
1853	19	17	9	5	50
1856	11	5	9	3	28
1859	4	3	9	6	22
1862	7	6	10	4	27
1865	17	3	7	4	31
1866	11	1	5	5	22
1867	24	4	9	7	44
1868	19	2	6	4	31
1871	30	6	6	3	45

Lähteet: Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA IEB:1 OMA; Vihittyjen luettelo 1855-1881. PSA. IK59. OMA.

Jopa 90% suomalaisista sain elantonsa maataloudesta 1800-luvun alkupuolella, joka näkyi myös Raahen väestössä. Tämä ryhmä koostui rahvaasta, jonka väkiluku kasvoi enemmän kuin herrasväen. Maataloudesta elannon saannin osalta väki oli altis katovuosille. Tällöin oli vaarana nälkävuodet sekä varallisuuserojen kasvut herrasväkeen verrattuna. 1800-luvulla maataloustuotanto itsessään nousi, jolloin ruokaa saatiin enemmän kuin aiemmin, joka kavensi eroa. Maataloudesta elannon saavat pystyivät myymään viljaa, jolloin saivat varallisuutta. Tuontiviljan ollessa halvempaa heidän varallisuutensa pieneni.¹⁵⁶

Vaimojen osalta olen rajannut tarkastelun palkollisiin eli piikoihin ja muihin. Jaon taustalla on syy, että naisten nimikkeet vihittyjen luettelossa olivat osittain vain esimerkiksi leski, jonka vuoksi vertaan suurinta työryhmää piikoja muihin vihittyihin. Väestötilastointien tilastolomakkeita muutettiin vuonna 1802. Uudistuksen myötä solmittujen avioliittojen osalta vaimojen edellistä siviilisäätystä, joka käytännössä tarkoitti sitä, että naisten nimikkeenä näkyi joissain tapauksissa säätö- tai ammattinimikkeen tilasta naimaton tai leski¹⁵⁷. Näin ollen en pystynyt luotettavasti määrittelemään naisten muita sosiaalisia ryhmiä, jonka takia jaottelut on tapahtunut

¹⁵⁶ Pulma 2007, 55-56.

¹⁵⁷ Nieminen 1999, 13.

niin, että tuon esille piian sekä ryhmän muut, johon sisältyy myös herrasväen naispuoliset henkilöt.

Palkolliseksi lähdettiin kotoa hankkimaan elantoa, joka oli naispuolisten jälkeläisten kohtalo, kun lapsuudenkodissa ei ollut mahdollista jatkaa elämistä vartuttua tarpeeksi vanhaksi. Väestökasvua tarkastaessa nousee esille, että yhä useampi joutui lähtemään palkolliseksi oman elannon saamisen vuoksi. Naisten asema oli miesten aseman suhteen heikompi, koska yleensä vanhin poikalapsi peri talo, jos perheellä oli miespuolisia jälkeläisiä elossa.

Tilastoista saadaan havainnollistettua, että kuinka paljon Raahessa oli piikoja ja kuinka paljon piikojen määrä muuttui koko otannan aikana, kun vertaillaan keskenään vuosia 1811-1841 ja 1844-1871. Tämän lisäksi nähdään, että kuinka paljon vihityissä esiintyi kohdassa *muut* muita säätyjä yhdessä esimerkiksi talollistentyttärien tai ilman nimikettä vihittyjen kanssa. Vihittyjen luettelosta kävi ilmi muutamia tapauksia, joihin nimikettä ei laitettu ollenkaan tai nimikkeenä saattoi olla pelkkä leski.

Tilastot ovat pienen avioliittomäärän vuoksi alttiita vääristämään tilastoja, koska piikojen määrän pieni kasvu tai lasku näyttää tilastojen varjossa, että piikoja olisikin tosi paljon tai tosi vähän tietyinä vuotena. Tämän vuoksi tilastoja tulee tulkita kriittisesti ja ottaa huomioon avioliittojen vuosittainen vaihtelumäärä suhteessa piikojen määrään.

Taulukko 3.

Vaimojen elinkeino vihittyjen luettelon mukaan:			
	Piika	Muut	yht.
1811	13	7	20
1814	11	11	22
1817	9	18	27
1820	8	22	30
1823	10	4	14
1826	11	27	38
1829	11	22	33
1832	12	5	17
1835	11	18	29
1838	16	8	24
1841	28	15	43

Lähde: Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA IEB:1 OMA.

Taulukosta kolme näkee, että otantavuosien välillä piikojen osuus heittelee paljon. Piikojen määrä on suurempi muihin naispuolisiin vihittyihin verrattuna vuosina 1811, 1823, 1832, 1838 ja 1841. Näistä vuodet 1811 ja 1832 ovat avioliittojen määrää tarkastaessa vuosia, jolloin pareja vihittiin ajanjaksolla 1811-1841 vähiten. Taulukosta kolme kuitenkin käy ilmi, että piikojen suurempi määrä verrattuna verrokkiryhmään kasvattaisi myös avioliittoon vihittyjen määrää.

Taulukosta kolme voidaan todeta, että piikoja oli Raahessa suhteellisen paljon, kun tarkastellaan vihittyjen luettelon naispuolisia henkilöitä. Piikojen määrä ei kuitenkaan kasva merkittävästi otantajakson aikana poikkeuksella viimeinen otantavuosi 1841. Viimeisenä otantavuotena avioliittojen määrä on otantajaksojen suuri 43 kappaletta, jolloin myös piikojen määrä vihityissä on suurin 28 kappaletta.

Taulukko 4.

Vaimojen elinkeino vihittyjen luettelon mukaan:			
	Piika	Muut	yht.
1844	25	14	39
1847	20	20	40
1850	25	14	39
1853	28	22	50
1856	11	17	28
1859	10	12	22
1862	10	17	27
1865	11	20	31
1866	4	18	22
1867	19	25	44
1868	8	23	31
1871	14	31	45

Lähteet: Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA IEb:1 OMA; Vihittyjen luettelo 1855-1881. PSA. IK59. OMA.

Piika on naispuolinen palvelija, joka ansaitsi elantonsa palkollisena jonkin tilan työntekijänä. Piika näyttäytyi sosiaalisen suhteen osalta osaksi perheiden lähipiiriä, mutta ei osana perhettä. Emännille piika oli alamainen, jota pystyi käskyttämään tai jolle pystyi purkamaan huolia. Lapsille piika näyttäytyi äitihahmona. Isännälle piika

saattoi heijastua tyttären omaisena naishenkilönä tai pahimmillaan hyväksikäytettynä tyydytyksen välineenä.¹⁵⁸

Riskinä piialle oli myös seksuaalinen kanssakäyminen miespuolisten palvelijoiden kanssa. Avioton raskaus saattoi pahimmillaan saada piian menettämään pestinsä tilalla.¹⁵⁹ Piian toimiessa hyvänä työntekijänä saattoi hän saada pitää pestinsä aviottomasta lapsesta riippumatta¹⁶⁰.

Vuodentulo vaikutti avioliittoihin. Hyvinä satovuosina tulevaisuudenusko ja mahdollisuus perheen perustamiseen nousi. Naisen ikä oli merkittävässä roolissa avioliiton myötä. Mitä nuorempa nainen avioitui, sitä kauemmin hän oli hedelmällisessä iässä ja sitä myöten ehti saada enemmän lapsia.¹⁶¹ Vuodentulolla oli myös vaikutusta avioliittoon, koska Suomi oli otantajaksolla agraariyhteiskunta, jolloin keväällä ja kesällä oltiin suuressa määrin pelloilla ja pihatöissä.

2.4. Leskeys ja uudelleen avioituminen

Avioliitossa vaimon omaisuudesta huolehti hänen miehensä.¹⁶² Aviomiehen kuoleman jälkeen sai leski hoitaa talous- ja avioliitto asiansa itse. Leskeyden myötä helpottui uuden avioliiton mahdollisuus, koska nainen pystyi päättämään avioliitosta rakkauden pohjalta vrt. aiempaan avioliittoon, jossa naisen holhoojalla oli sananvalta, siinä kenen kanssa nainen avioitui.¹⁶³

Perhehistorian osalta korostuu perheen jatkuvuus myös puolison kuoleman jälkeen. Perheenisän odotettiin etsivän uusi puoliso vaimon kuoleman jälkeen. Ajan hengen mukaan korostettiin sukupuolen merkitystä perheessä, koska äidittömien lasten kasvatukseen odotettiin uuden ”äidin” tulemist.¹⁶⁴

Tarkastelen työssäni Raahan väestön osalta vihittyjen luetteloissa esiintyviä leskiä jakaen ne sukupuolen mukaan otantajaksottain ensimmäiset 30 vuotta 1811-1841 ja toiset 30 vuotta 1844-1871.

¹⁵⁸ Markkola 2007, 258-263. Ks. myös Utrio 2001, 183.

¹⁵⁹ Saarimäki 2012, 179-180. Ks. myös Utrio 2001, 183.

¹⁶⁰ Saarimäki 2012, 178-179. Ks. myös Utrio 2001, 185.

¹⁶¹ Markkola 2007, 251.

¹⁶² Vainio-Korhonen 2012, 70.

¹⁶³ Vainio-Korhonen 2012, 70-71.

¹⁶⁴ Häggman 1994, 41.

Taulukko 5.

	Leskien määrä vihityissä:		
	Miehet	Naiset	Avioliittojen määrä
1811	3	2	20
1814	4	2	22
1817	3	5	27
1820	2	4	30
1823	1	2	14
1826	4	4	38
1829	2	4	33
1832	2	1	17
1835	5	5	29
1838	3	3	24
1841	6	1	43

Lähde: Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA IEB:1 OMA.

Raahessa leskien määrä vihityissä esiintyy merkittävässä roolissa. Tämä näkyy tilastoista, kun leskien määrää (taulukoista viisi ja kuusi) verrataan avioliittojen lukumäärään (ks. kaaviot kuusi ja seitsemän) vuositasolla sekä otantajaksolla.

Kaaviosta kuusi näkee, että vuonna 1835 avioliittojen määrä nousee aiemmalle tasolle ennen edellistä poikkeavaa otantavuotta 1832. Esimerkiksi vuonna 1835 lokakuun 24. vihittiin avioliittoon renki ja leski Nils Hastig sekä leski Brita Marjelin. Esimerkiksi myös 21.1.1838 vihittiin kaksi leskiä keskenään, talollinen ja leski Matts Johansson Pyy ja leski Maria Johansdotter Ahla.¹⁶⁵ Matilla oli viisi lasta edellisestä liitosta, joten Mariasta tuli viiden lapsen äitipuoli¹⁶⁶. Myöhemmin heille syntyi vielä yhteisiä lapsia¹⁶⁷. Leskeyttä esiintyy huomattavan usein Raahen vihityissä verrattuna avioliittojen määrään.

¹⁶⁵ Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA. IEB:1. OMA.

¹⁶⁶ Rippikirja 1825-1831. PSA. IAA:7. OMA.

¹⁶⁷ Rippikirja 1840-1846. PSA. IAA:9. OMA.

Taulukko 6.

	Leskien määrä vihityissä:		
	Miehet	Naiset	Avioliittojen määrä
1844	5	3	39
1847	4	3	40
1850	2	3	39
1853	3	0	50
1856	8	4	28
1859	4	0	22
1862	5	2	27
1865	4	4	31
1866	2	1	22
1867	6	2	44
1868	1	3	31
1871	1	4	45

Lähteet: Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA IEb:1 OMA; Vihittyjen luettelo 1855-1881. PSA. IK59. OMA.

Miesten leskeksi jäämisen taustalla oli vaimon lapsivuodekuolleisuus sekä osaltaan naisten luonnollinen kohtaaminen eri tautien kanssa, jolloin kuolema oli näiden naisten kohtalona ennen miehen kuolemaa. Aikakautena oli merkitystä myös miesten kuolleisuudella tauteihin.

Leskien määrä pysyi lähes samantasoisena riippumatta siitä, kuinka paljon avioliittoja vuoden aikana solmittiin. Merkittäviä tilastollisia eroja eri vuosien aikana ei tilastoissa käy ilmi, kun katsotaan leskien määrän muuttumista ja vertaillaan sitä eri vuosien kanssa keskenään. Tilastoissa ei ole myöskään huomattavissa otantajaksojen jaon 1811-1841 ja 1844-1871 välillä merkittäviä eroja.

Yllättävää tuloksissa on leskien määrän tasaisuus otantavuosittaisella tasolla. Tulosta voi selittää osaksi se, että vihittyjen luettelosta joidenkin henkilöiden kohdalta saattoi puuttua tieto leskeydestä. Tämä on mahdollista, jos vihityn tietoihin oli leskinimikkeen tilalle laitettu nimike: ”poikamies” tai ”neiti”, jolla tarkoitettiin naimatonta henkilöä. Tällaisissa tapauksissa korostuu pappien tarkkuus ja vihittyjen taustojen tietäminen vihkitietoja kirjoittaessa.

Väestökasvussa leskeyden merkitys korostui. Hedelmällisessä iässä olevan henkilön leskeys oli väestökasvun kannalta negatiivista. Kuolleisuuden ollessa korkeaa, oli

tärkeää myös, että syntyvyys oli korkea. Tämän vuoksi oli tärkeä, että hedelmällisessä iässä olevat lesket saatiin uudelleen avioitumaan, jolloin he pystyivät osaltaan vaikuttamaan syntyvyyteen. Väestökasvun kannalta ajatus koskettaa erityisesti naisia, koska hedelmällisessä iässä olevat naislesket olivat mahdollisia synnyttäjiä ja sen kautta väestönkasvuun vaikuttavia positiivisia tekijöitä.

2.5. Avioliiton ulkopuolella synnyttäneiden lasten äidit avioliitoissa

1800-luvun alkupuolelta lähtien on nähtävissä kasvua aviottomien äitien ja näin ollen isättömien lasten määrässä. Raahan vihittyjen luettelosta käy ilmi sekä aviottomia äitejä dejan/deijan¹⁶⁸, jotka vihittiin sekä salavuoteudesta tuomittuja naisia, joista osa pääsi kuitenkin naimisiin. Avioton raskaus näyttää heijastuneen näiden naisten kohtaloon ja heidän elämänsä lapsen syntymän jälkeen, koska nainen saattoi aviottoman raskauden vuoksi menettää työpaikkansa, tai työn saaminen vaikeutui.¹⁶⁹

Aviottoman raskauden takana on naisten sortuminen sukupuoliyhteyteen ennen avioliittoa tai tragedia joutua miespuolisen henkilön pahimmillaan isännän raiskaamaksi. Ylempisäätyinen miespuolinen henkilö kuten isäntä saattoi saada nuoren neidon rakastumaan itseensä ja lankeamaan sukupuoliyhteyteen. Raskauden huomatessa ei avioliitto olisi ollut mahdollista henkilöiden taustojen vuoksi. Saman säätyisen henkilön kanssa saattoi olla kyseessä pitämättömiä lupauksia avioliitosta, jotka ei koskaan toteutunut.¹⁷⁰

Susiparina elävien lapset merkittiin myös aviottomiksi lapsiksi, jolloin naisella esiintyi avioiduttuessa aviottoman äidin nimike. Mielestäni lukutaidottomuus oli yksi syy, miksi susipari ei välttämättä halunnut avioitua tai ei voinut avioitua. Toinen mahdollinen syy mielestäni aikakaudelle poikkeuksellisesti saattoi olla, että avioliittoon ei haluttu vaan haluttiin säilyttää asema sellaisena kuin se oli.

¹⁶⁸ Dejan/Deijan tarkoittaa aviottoman lapsen äitiä. Tämän jälkeen käytän työssäni suomennettua versiota eli aviottoman lapsen äitiä.

¹⁶⁹ Vainio-Korhonen 2012, 68. Ks. myös Ritamies 2006, 88. Ks. myös Utrio 2001, 226.

¹⁷⁰ Ritamies 2006, 66-67.

Taulukko 7.

Aviottomien lasten äidit ja salavuoteudesta tuomitut vihittyjen luettelossa										
1811	1814	1817	1820	1823	1826	1829	1832	1835	1838	1841
1	1	2	1	0	4	8	0	0	0	2
(20)	(22)	(27)	(30)	(14)	(38)	(33)	(17)	(29)	(24)	(43)

Lähde: Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA IEB:1 OMA.

Taulukoissa seitsemän ja kahdeksan on kirjattu aviottomien lasten äitien ja salavuoteudesta tuomittujen vihittyjen määrät. Sulkeissa on vastaavien otantavuosien avioliittojen kokonaismäärä. Taulukosta seitsemän näkee, että vuodet 1826 sekä 1829 ovat poikkeuksellisia aviottomien lasten määrän merkittävän kasvun osalta, kun otetaan huomioon saman ajanjakson muut otantavuodet. Erityisesti vuosi 1829 korostuu vihittyjen luettelosta, koska tuona vuonna lähes 25% avioliittoon vihityistä naisista oli saanut aviottoman lapsen tai tuomittu salavuoteudesta.

Syytä poikkeukselle on vaikea saada varmasti selville, mutta asiaa voidaan lähestyä tutkimalla ja avaamalla miltä 1820-luku näyttäytyi ajan hengen mukaan sekä millainen naisten asema oli tuolloin. Raaha oli Suomen suurimpien kaupunkien joukossa 1800-luvulla¹⁷¹. Tämän vuoksi Raahessa oli säätyläisillä merkittävän paljon palkollisia. Palkollisten määrän ollessa korkea näyttäytyi myös vihittyjen luettelossa esiaviollista seksiä harrastaneiden naisten määrä selvemmin, koska asian tultua ilmi, saattoi nainen menettää työpaikkansa. Elannon saamisen vuoksi oli naisten tärkeää löytää itselle mies, jotta saisi elätetyksi itsensä.

Taulukko 8.

Aviottomien lasten äidit ja salavuoteudesta tuomitut vihittyjen luetteloissa											
1844	1847	1850	1853	1856	1859	1862	1865	1866	1867	1868	1871
0	2	1	0	1	2	2	0	0	1	0	1
(39)	(40)	(39)	(50)	(28)	(22)	(27)	(31)	(22)	(44)	(31)	(45)

Lähteet: Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA IEB:1 OMA; Vihittyjen luettelo 1855-1881. PSA. IK59. OMA.

Vuosien 1844-1871 tilastoissa aviottomien lasten äitien määrässä ei näy merkittäviä poikkeuksia. Näiden naisten määrä vihityissä esiintyy välillä 0-2 riippuen vuodesta.

¹⁷¹ Raaha oli Suomen 13. suurin kaupunki. Lähde: SVT VI : 1.

Tämän osalta sanoisin, että aviottomien äitien ja salavuoteudesta tuomittujen naisten määrä oli Raahessa vähäistä, koska määrä on vuosittain katsottuna suhteellisen pieni, kun lukuja verrataan otantavuosien avioliittomääriin.

Avioliittojen määrässä oli huomattavaa vuosittaista vaihtelua. Avioliittojen solmiminen ei näyttänyt noudattavan minkäänlaista kaavaa vaan hyvinä vuosina saatettiin avioitua vähän esimerkiksi vuonna 1823 ja huonoina vuosina paljon kuten oli esimerkiksi pahimpana nälkävuotena 1867. Avioliittojen määrässä ei näkynyt selkeää trendiä, kun tutkittiin koko otantajaksoa. Tämä näkyy esimerkiksi kesken otantajakson, kun vuonna 1853 oli määrällisesti eniten uusia avioliittoja koko otantajakson ajalta.

Vihittyjen taustoista kävi ilmi, että esimerkiksi aviottomia äitejä pääsi vihille. Aviottoman äidin sääty ei näyttänyt myöskään vaikuttavat avioliittoon, koska säätyyn kuuluva aviottoman lapsen äiti pääsi myös naimisiin. Aviottomien äitien tai salavuoteudesta tuomittujen määrä oli suhteellisen pieni verrattuna kaikkiin vihittyihin naisiin.

Rahvaan ja herrasväen avioliitoissa oli myös eroavaisuuksia. Erityiseen rooliin nousi tapaus, jossa rahvaan edustajalla käytettiin salavuoteuteen liitettyä nimikettä, mutta herrasväen naispuolisen jäsenen osalta salavuoteus ei käynyt vihityistä ilmi. Tämän osalta voidaan nostaa esille ajatus, että sukupuolen merkitys suhteessa eri säätyjen edustajien suhteen oli kenties eriarvoista. Jostain syystä herrasväen osalta tapaus halutaan salata tai ainakaan tapausta ei tuotu esiin samalla tavalla rippikirjoissa, kun rahvaan puolelta tapaus tuodaan esiin.

Miesten osalta eniten näkyi vihityissä rahvasta ja erityisen paljon merimiehiä. Naisten puolella oli vuosia, jolloin vihittiin suhteellisen paljon piikoja, mutta vuosittainen vaihtelu oli suhteellisen suurta. Kummankin osapuolen osalta vihittiin myös puolison menettäneitä eli lesket hakeutuivat uudelleen naimisiin.

Tarkempi tarkastelu esimerkkitapauksien pohjalta tuo esille, että kuinka monipuolinen Raahen väestön perhehistoria oli. Vihityissä esiintyi kaiken kaikkiaan (kumpikin sukupuoli huomioon ottaen) eniten rahvasta sekä merimiehiä, mutta myös leskeys näyttäytyi otantavuosien jaksoilla. Leskeyden taustalla oli esimerkiksi lapsivuodekuolleisuutta, joka kävi ilmi, kun tutki eri leskien taustaa. Myös merimiesten

aviopuolisoiden uudelleen vihkimistä tuli esiin, joka kävi ilmi naisten nimikkeestä vihittyjen luettelossa sekä tutkimalla naispuolisten leskien taustoja.

Sosiaalisesti huomattavin asia vihityissä oli, että Raahessa 1860-luvulla nousi merkittävästi vihittävien merimiesten määrä. Raahen väestörakenne muuttui enemmän merenkulku painotteiseksi, jolloin kaupankäynnin vapautuessa maailmantalouden heijastukset näkyivät Raahen talouskehityksessä merimiesten tulojen kautta.

3. Kuolema – kesken suurten nälkävuosien kuolleisuus laski poikkeuksellisesti

3.1. Kuoleman monet kasvot – terveydenhuolto kehittyi

Länsi-Euroopassa 1800-luvulla kuolleisuus kääntyi ensimmäistä kertaa historian aikana laskuun. Kuolleisuus laski pysyvästi läpi 1800-luvun. Tärkeimmiksi syiksi kuolleisuuden laskuun nähtiin rokottaminen sekä perunan tulo. Eli toisin sanoen lääketiede kehittyi, mutta myös maanviljely kehittyi.¹⁷²

Euroopassa ja Suomessa koko väestön keskimääräinen elinikä nousi vuosisadan aikana hitaasti. Sen sijaan imeväiskuolleisuus väheni merkittävän paljon Länsi- ja Pohjois-Euroopassa. Itä-Euroopassa eli myös Suomessa muutos kuolleisuudessa ei ollut niin vahvasti nähtävillä vielä. Suomessa korkea lapsikuolleisuus laski 30-40 vuotta ennen kuin hedelmällisyys laski. Tämän seurauksena kokonaiskuolleisuus pysyi korkeana, jonka vuoksi eliniän nousu ei ollut kovin suurta.¹⁷³

Vuosisadan lopulla hygienia olosuhteet kehittyivät ja esimerkiksi perheiden lapsien eliniän odotusennusteet nousivat lääketieteen kehittyessä. Ennen tätä vanhemmat olivat saattaneet joutua hautaamaan useita lapsiansa, mutta lääketieteen kehittymisen myötä lapsia selviytyi enemmän lapsuuden kriittisten vuosien läpi.¹⁷⁴

Oli normaalia, että lapsia kuoli jo vauvana. Toinen virstanpylväs oli selviytyä yli 5-vuotiaaksi. Alle 1-vuotiaina kuolleista lapsista käytetään käsitettä imeväiskuolleisuus. Alle 5-vuotiaana kuolleista lapsista käytetään puolestaan käsitettä lapsikuolleisuus, johon sisältyy myös imeväiskuolleet.

Imeväiskuolleisuus¹⁷⁵ aleni ajanjaksolla 1811-1870 verrattuna aiempaan 60 vuoteen 1750-1810. Verrattuna näitä ajanjaksoja keskenään on imeväiskuolleisuus suhteessa syntyvyyteen laskenut, vaikka ajanjaksolla 1810-1870 syntyneiden määrä on huomattavasti aiempaan ajanjaksoon verrattuna kasvanut.¹⁷⁶

¹⁷² Pitkänen 2007b, 58. Ks. myös Elomaa 1997, 97.

¹⁷³ Rltamies 2006, 36-37. Ks. myös Elomaa 1997, 97.

¹⁷⁴ Vainio-Korhonen 2012, 146.

¹⁷⁵ Turpeinen on tutkinut syntyneiden määrää suhteessa alle 1-vuotiaana kuolleisiin promilleina.

Ajanjaksolla 1751-1810 oli imeväiskuolleisuus 216,8 promillea ja ajanjaksolla 1811-1870

imeväiskuolleisuus oli 191,8 promillea.

¹⁷⁶ Turpeinen 1987, 292.

Väestönlisäyksen myötä nousi esiin huoli äitien menehtymisestä synnytyksiin. Äidillä oli merkittävä rooli vastasyntyneen elämässä. Äitien kuollessa synnytykseen ja pian synnytykseen jälkeen kasvoi riski, että myös vastasyntynyt kuolee. Jopa joka sadas nainen kuoli synnytykseen tai lapsivuodekuumeeseen.¹⁷⁷

Lääketiede kehittyi merkittävästi 1800-luvulla. Suomalaiseen lääketieteeseen vakiintui ajatus, että jokainen sairaus oli omanlaisensa oireineen ja hoitomuotoineen. Eri tautien hoitomuodot esiintyivät samanlaisina. Hoitona käytettiin lepoa, ruokavaliota, ilmastonmuutosta (säädyllyiset menivät esimerkiksi kylpylöihin ulkomaille), erilaisia vesihoitoja tai veren kuppauksia.¹⁷⁸

Talonpoikaisperheissä tärkeä muutos 1800-luvulla kuolleisuuden suhteen oli maanviljelysmenetelmien kehittyminen ja uusien viljelykasvien (erityisesti perunan) tulo Suomeen. Maanviljelyn kehittyminen johtui osaksi koneellistumisesta. Perunasta talonpoikaisperhe sai kaksinkertaisen sadon verrattuna viljaan.¹⁷⁹

Peruna saapui Amerikasta Suomeen. Sen etuna oli viljelynosalta, että se kasvoi ravinneköyhilläkin seuduilla. Rahvas omaksui sen viljelykasvikseen vaikkakin se oli yksitoikkoista syötävää toisin kuin esimerkiksi mitä kaikkea pystyttiin eri viljoista tekemään. Esimerkiksi puuroa syötiin 1800-luvulla.¹⁸⁰

Pohjois-Suomessa ja erityisesti Oulun läänissä maataloudessa suosittiin karjataloutta. Niittyjen määrä verrattuna peltoalaan oli seitsemän kertainen, jonka pohjalta pääelinkeinona näyttäytyi karjatalous.¹⁸¹ Koska Oulun lääni oli karjatalousvaltaista, nousee keskiöön, että millainen merkitys perunalla oli Raahessa? Tästä ei kuitenkaan löytynyt tarkempaa tietoa.

Kuolleisuuden lasku toi mukanaan ilmiön suurperheistä. Suurperhe ilmiö oli kuitenkin tilapäinen ja poikkeuksellinen, joka johtui siitä, että lapsiluku alkoi kasvaa lapsikuolleisuuden alenemisen seurauksena. Tilapäinen ja poikkeuksellinen ilmiö oli siihen asti kuin syntyvyyden säännöstely yleistyi 1900-luvun puolella.¹⁸² Suurperhe ilmiön syntymisen taustalla oli kaksi selvää syytä: kuolleisuus laski ja samaan aikaan elinikä nousi aiemmasta sekä väkimäärä kasvoi, koska syntyvyyttä ei säädelty.

¹⁷⁷ Vainio-Korhonen 2012, 146.

¹⁷⁸ Häggman 1994, 73.

¹⁷⁹ Elomaa 1997, 97-98. Ks. myös Utrio 2001, 212

¹⁸⁰ Östman 2007, 44. Ks. myös Utrio 2001, 212.

¹⁸¹ Jutikkala 2003a, 458-459.

¹⁸² Ritamies 2006, 110.

Lääketieteen kehittyminen on suoraan yhteydessä siihen, että ihmisiä eli yhä vanhemmaksi.

Eliniän nousun lisäksi samaan aikaan myös lapsia selviytyi yhä enemmän yli 1-vuotiaaksi ja jopa 15-vuotiaaksi saakka, jolloin kriittisimmät vuoden kuolleisuuden suhteen oli ohitettu. Lapsimäärää ei tietoisesti rajattu, jolloin perheiden väkimäärä kasvoi. Tämän mahdollisti myös se, että pystyttiin ruokkimaan yhä useampi suu, koska pystyttiin viljan tilalla viljelemään lajeja, joista saatiin ruokaa enemmän.

Liikenneyhteydet kehittyivät ja liikenne kasvoi 1800-luvun lopulla. Maaseudulla pystyttiin siirtymään omavaraistaloudesta vaihdantatalouteen, kun rautateitse pystyttiin tuotteita kuljettamaan muualle ja samaan aikaan tuomaan muualta tuotteita kaupunkiin. Omavaraistaloudesta siirtyminen vaihdantatalouteen tarkoitti myös taloudellista vaurastumista, joka ei ollut mahdollista omavaraistaloudessa.¹⁸³

Tämän kaiken seurauksena talonpoikien elintaso nousi, jolla katsottiin olevan yhteys kuolleisuuden laskuun¹⁸⁴. Mielestäni elintason nousi erityisesti kahtena eri asiaan liittyvänä ilmiönä. Huonoina aikoina pystyttiin ostamaan ruoka-aineita. Lisäksi maatalouden kehittyminen näkyi, että varallisuutta pystyttiin hyödyntämään maatilojen eri hankinnoissa.

Liikenneyhteyksien kehittymisellä ihmiset pystyivät paremmin liikkumaan ja esimerkiksi jopa vaihtamaan kaupunkia. Talonpojille liikenneyhteyksien kehittäminen toi mahdollisuuden myydä tuotteitaan ja sen kautta ansaitsemaan rahaa, joka osaltaan myös mahdollisti elannon saamisen perheelle.

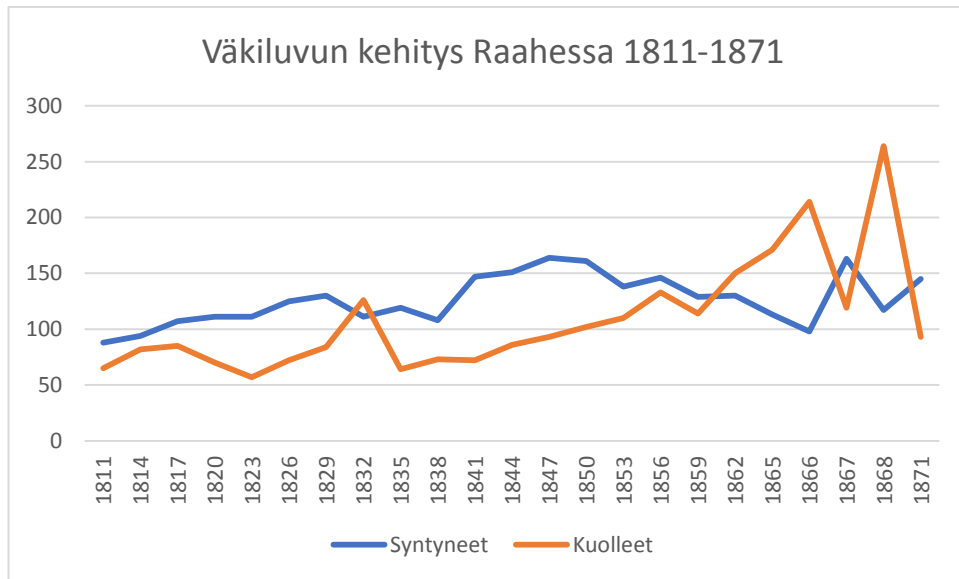
Mielestäni Raahessa merkittävin liikenneyhteys oli erilaiset merireitit. Raahan satamasta pystyttiin viemään tavaraa muihin Suomen kaupunkien satamiin. Lisäksi kansainvälinen yhteys oli tärkeää, koska sijainti merenrannalla mahdollisti tavaroiden viemisen jopa ulkomaille.

¹⁸³ Elomaa 1997, 98.

¹⁸⁴ Pitkänen 2007b, 58.

3.2. Luonnollinen väestönkasvu Raahessa 1811-1871

Kaavio 8.

Lähteet: Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1810-1829. RSA IC:4 OMA; Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1830-1845. RSA IC:5 OMA; Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1846-1860. RSA IC:6 OMA; Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1861-1880. RSA IC:8 OMA; Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1861-1881. PSA I C:1 OMA; Kuolleiden luettelo 1810-1854. RSA. IF:1. OMA; Kuolleiden luettelo 1855-1881. PSA. IK59. OMA; Kuolleiden luettelo 1855-1881. RSA. IF:2. OMA.

Luonnollinen väestönkasvu otantajaksolla 1811-1871 Raahessa oli varsin maltillista (katso kaavio kahdeksan). Syntyneitä oli muutamia poikkeuksellisia aikoja lukuun ottamatta enemmän kuin kuolleita. Poikkeuksellinen oli vuosi 1832. Muita poikkeuksellisia vuosia oli lisäksi vuosi 1862 ja nälkävuodet 1866-1868 lukuun ottamatta vuotta 1867, jolloin syntyneitä oli enemmän kuin kuolleita.

Liitteestä yksi pystyy näkemään, että Suomessa kuoli vuonna 1832 poikkeuksellisen määrän verran ihmisiä verrattuna aiempien otantavuosien määrään. Syntyneitä oli tuona vuonna hieman enemmän kuin kuolleita. Raahessa kuolleiden määrä ylitti tuona vuonna syntyneiden määrän. Vuonna 1831 Suomessa tavattiin koleraa¹⁸⁵, jolloin ihmisiä kuoli muiden pandemioiden¹⁸⁶ tavoin paljon. Lääkintäylhallitus teki selvityksen koleran

¹⁸⁵ Kolera on ripulitauti, johon liittyy myös oksentamista ja vatsakipuja. Oireet alkavat yleensä tuntien sisällä tarttumisesta. Tauti on vaarallinen, koska voimakas ripuli saattaa johtaa kuivumiseen, elintoimintojen romahtamiseen ja pahimmillaan jopa kuolemaan.

¹⁸⁶ Pandemiolla tarkoitetaan tartuntatautia, joka on laajalle alueelle levinnyt ja siihen on kuollut poikkeuksellisen paljon väkeä.

uhrimäärästä vuoden 1831 osalta, josta selvisi, että jopa puolet sairastuneista kuoli tautiin.¹⁸⁷

Nygård mainitsee, että Raahen seudulla tiedetään olleen vuonna 1832 isorokkoa¹⁸⁸. Nygård myös mainitsee, että Raahessa tiedetään vuonna 1853 olleen lavantautia¹⁸⁹, jonka vuoksi kesää 1853 nimitettiin kolerakesäksi. Merenkulku toimi elinkeinona ja vaurastutti kaupunkia, mutta elinkeinolla oli olemassa myös negatiivinen puoli, kun lavantaudin kerrotaan tulleen raahelaisaluksen mukana Lyypekistä Raaheen.¹⁹⁰ Vuoden 1853 kuolleissa ei kuitenkaan määrällisesti näy merkittävää poikkeamaa, vaikka kaupunkia koetteli uusi tauti.

Vuosina 1860-1861 tapahtui poliittinen läpimurto Suomen taloudessa, joka heijastui myös Raaheen. Suomen taloudellinen kehitys oli riippuvaista maailmantalouden kehityksestä. Lontoosta tehty päätös purkaa lähes kokonaan puutavaran tuonti tullit heijastuivat merenkulkuun Raahessa.¹⁹¹

Samaan aikaan Helsingissä tehtiin päätös, että sahaus vapautetaan aiemmilta kiintiörajoituksilta. Tämä nosti Suomen talouskehitystä entisestään. Näihin aikoihin tapahtui myös teollistumisen kannalta merkittäviä päätöksiä, jotka myös heijastuivat Suomen väestönkasvuun.¹⁹²

1800-luvulla sahateollisuus oli merkittävässä roolissa Pohjois-Suomessa ollen Oulun sekä Raahen tärkeä vientituote. Pohjois-Suomessa metsäteollisuus kohosi hallitusten uudistusten myötä. Vuonna 1857 lähtien höyrysahojen perustaminen vapautettiin sekä sahauskiintiöt poistettiin vuonna 1861.¹⁹³

Kaupunkiin tuotiin puutavaraa ympäröiviltä paikkakunnilta. Metsäteollisuus kosketti myös maaseutua vaurastaen väestöä, koska puuta tuotiin kaupunkiin pienemmiltä paikkakunnilta. Näin ollen teollistumisen voidaankin katsoa alkaneen Oulussa

¹⁸⁷ Vuorinen 2002, 124.

¹⁸⁸ Isorokko on virusperäinen infektio. Oireena oli korkea kuume, päänsärky, selkä- ja lihaskivut. Lapsilla saattoi olla oireena myös oksentamista ja kouristuksia. Tauti aiheutti 2-5 päivän kuluessa muiden oireiden jälkeen punoittavaa ihottumaa, joka oli pahinta kasvoissa, käsissä ja jalkapohjissa. Tauti tarttui ilman välityksellä hengitysteistä, mutta virukset saattoivat levitä myös esimerkiksi esineiden välityksellä.

¹⁸⁹ Lavantauti muistutti vahvasti pilkkukuumetta, jonka oireena oli korkea kuume, ripuli tai ummetus. Lisäksi oireena oli erilaiset ihon oireet.

¹⁹⁰ Nygård 1995a, 83.

¹⁹¹ Kuisma 2007, 18-19.

¹⁹² Ibidem.

¹⁹³ Nieminen 2018, 18.

metsätalouden myötä. Metsätalouden rooli Pohjois-Suomen valtateollisuutena säilyi pitkään jopa 1900-luvulle asti.¹⁹⁴

Suomen haasteena oli 1800-luvulla kasvava väestö. 1850-luvulla oli näkyvillä maatalouden kykenemätön vastaaminen väestön kasvuun. Väestön kasvuun maatalous pyrki vastaamaan raivaamalla uudispeltoa. Ongelmaksi tuli kuitenkin epävakaat sääolosuhteet, koska 1850-luvulla oli yksittäisiä huonoja katovuosia, jolloin ravinnon saanti väestölle oli ongelma.¹⁹⁵

Taulukosta kaksi pystyy näkemään, että vihityissä miesten merenkulkuun liittyvät nimikkeet lisääntyivät merkittävästi vuoden 1862 jälkeen. Mielestäni näillä poliittisilla uudistuksilla on näkynyt osansa sillä, että miehiä työskenteli enemmän merillä.

Raahen satama mahdollisti sen, että puutavaraa pystyttiin laivoilla kuljettamaan ulkomaille. Merenkulun tuomat uudet mahdollisuudet on voinut vaikuttaa siihen, että tilattomia houkutteli merelle lähtö enemmän kuin hakeutuminen palkolliseksi maalle. Siinä tapauksessa on joutunut kuitenkin ymmärtämään merenkulkuun liittyvät riskit esimerkiksi myrskyt ja haaksirikkoutumiset.

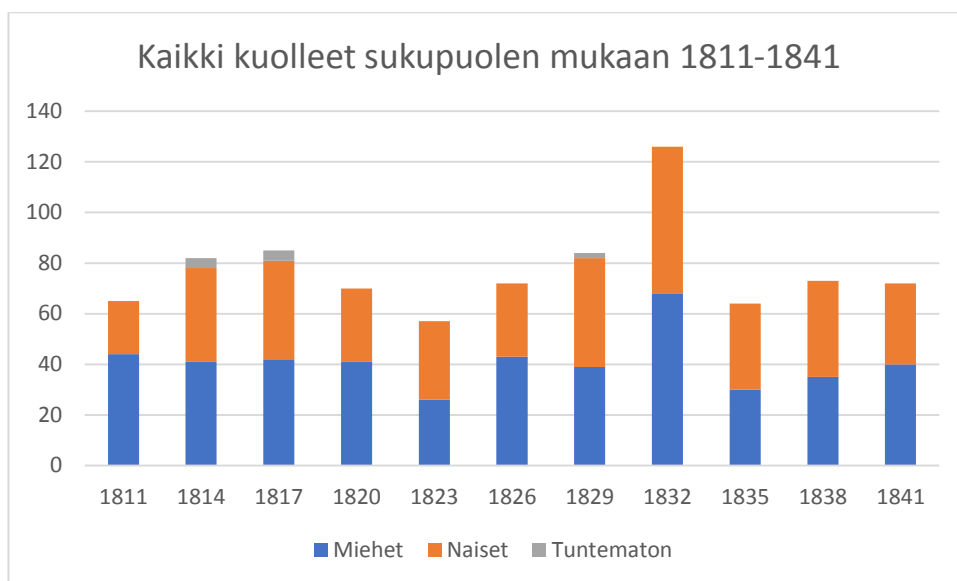
3.3. Kuolleiden määrä 1811-1871

Kuolleiden määrässä (kaaviossa yhdeksän) Raahessa vuosina 1811-1841 on nähtävillä kaksi selkeää sykliä. Ensimmäinen sykli on ajanjakso 1811-1823. Toinen sykli on ajanjakso 1826-1835. Jälkimmäisen syklin aikana vuonna 1832 kuolleisuus on poikkeuksellisen korkea. Liitteestä kaksi pystyy näkemään tarkat lukumäärät kuolleiden osalta esimerkiksi vuonna 1823 kuolleiden määrä oli vain 57, kun vuonna 1832 kuolleiden määrä oli jopa 126 henkeä eli jopa kaksi kertaa enemmän kuin vuonna 1823.

¹⁹⁴ Nieminen 2018, 18.

¹⁹⁵ Jutikkala 2003b, 506.

Kaavio 9.

Lähde: Kuolleiden luettelo 1810-1854. RSA. IF:1. OMA;

Kaaviosta kymmenen näkee, että otantajaksolla 1844-1871 kuolleiden määrät olivat suurimpia vuosina 1866 ja 1868. Poikkeuksellista on, että kesken nälkävuoden ihmisiä vuonna 1867 kuolleiden määrä poikkeaa edeltävästä ja seuraavasta vuodesta. Sama ilmiö oli nähtävillä myös syntyneiden osalta, koska syntyneisyys oli korkea vuonna 1867. Vuonna 1867 oli näin ollen suhteellisen korkea luonnollinen väestönkasvu, joka parhaiten on nähtävillä kaaviosta kahdeksan.

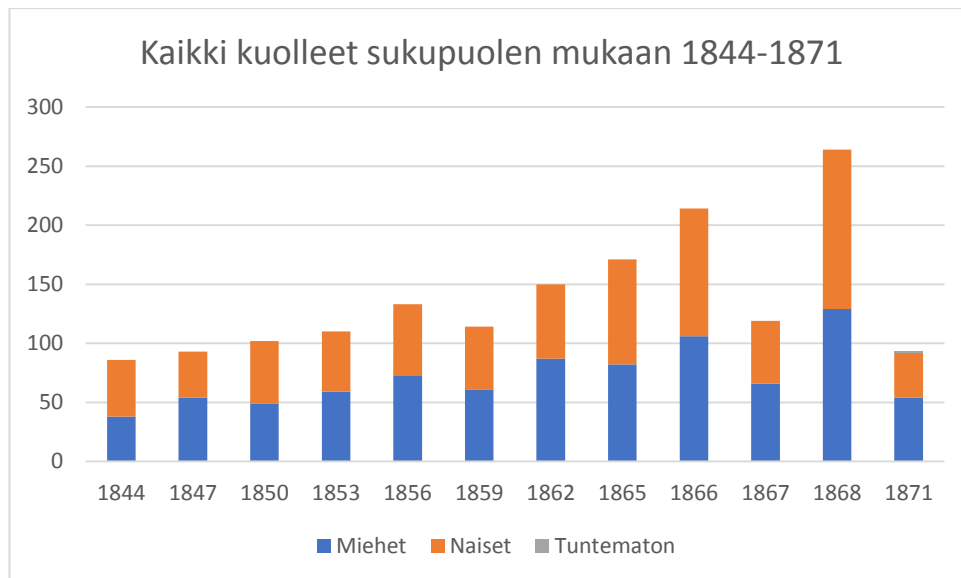
Mikä voi selittää näin poikkeuksellisen alhaisen määrän kuolleissa vuonna 1867? Mielestäni ainakin eräs mahdollinen syy voi olla yksinkertaisesti siinä, että kaikkia kuolleita ei kirjattu ylös. Toisaalta Raahessa oli tilatonta väkeä ja väki liikkui työn ja mahdollisen elannon perässä, jonka vuoksi nälkävuosina on voinut lähteä väkeä etsimään työtä muualta. Nälkävuosina tilattomat liikkuivat kerjäämässä, jolloin on voitu liikkua pitäjistä toisiin, jonka vuoksi mahdollinen kuolin tieto on voinut jäädä saapumatta kotipitäjään.

Esimerkiksi vuonna 1866 raahelaisia merimiehiä oli lähtenyt maailmalle (tästä tarkemmin seuraavalla sivulla), josta voidaan päätellä, että väki liikkui ja osaltaan myös raahelaista väkeä oli merillä. Koska merenkulku oli vahvasti läsnä raahelaisten elämässä

1800-luvulla, näyttäytyi se myös perheissä. Naisten puolisoja oli merillä, jolloin naiset joutuivat hoitamaan kaiken taloissa tai tiloilla yksin. Toinen vaihtoehto olisi ollut lähteä mukaan merille, jos se olisi ollut mahdollista. Tällöin ongelmana olisi ollut mahdolliset lapset. Lapset olisi tullut myös ottaa mukaan tai jättää toisten kontolle hoidettavaksi.

Liitteestä kaksi pystyy näkemään tarkat määrät Raahen kuolleista sukupuolittain. Esimerkiksi vuonna 1811 kuoli kaksi kertaa enemmän miespuolisia henkilöitä verrattuna naispuolisiin. Myös vuonna 1820, 1826 ja 1832 kuoli suhteellisen paljon enemmän miespuolisia kuin naispuolisia henkilöitä.

Kaavio 10.

Lähteet: Kuolleiden luettelo 1810-1854. RSA. IF:1. OMA; Kuolleiden luettelo 1855-1881. PSA. IK59. OMA; Kuolleiden luettelo 1855-1881. RSA. IF:2. OMA.

Raahen kuolleista paljastui kauhea tragedia vuodelta 1866. Huhtikuun 1866 kuolleiden alle oli kirjattu päivänmäärällä 21.3.1866 kuolleeksi kahdeksan miestä. Kaikkien kuolinsyynä oli hukkuminen.¹⁹⁶ Kuolleeksi oli kirjattu:

- kapteeni Nils Petter Cajaner (27 vuotta),
- perämies Olof Jakob Lundberg (25 vuotta),
- merimies Anders Karlsson Kihlman (27 vuotta)
- merimies Karl Järnbäck (25 vuotta)

¹⁹⁶ Kuolleiden luettelo 1855-1881. RSA. IF:2. OMA.

merimies Johan Mämmelä (27 vuotta)
merimies Johan Mattsson Halmetkangas (23 vuotta)
merimies Michell Michelsson Luohuanaho (36 vuotta)
merimies Johan Jylkä (26 vuotta).

Huhtikuun 14 päivänä samaa vuotta lehdessä kirjoitetaan merivahingosta:

”Priki ”Tähti,” kapt. Cajaner, kotoisin Braahesta, on matkalla Grimsby’stä Alicante’en keski-yön aikana sattunut yhteen erään englantilaisen höyrylaivan kanssa lifellä (lähellä) Balling’ia, ja paikalla uponnut, josta kapteeni, ruusti ja 8 miestä hukkui. 4 miestä olivat pelastaneet itsensä pienoisella weneellä ja päässeet Balling’iin.”¹⁹⁷

Vaikka Raahen historiasta paljastui varsin traaginen laivan kohtalo, oli yleisempää kuolla erilaisiin tauteihin kuin hukkua. Ihmisten kuolinsyynä olivat erilaiset tarttumistaudit, joista mainittakoon esimerkiksi lasten osalta ripuli. Erityisesti pienten lasten osalta merkittävä kuolinsyö oli myös aliravitsemus.¹⁹⁸ Imeväiskuolleisuus alkoi vähentyä 1840-luvulla ja erityisesti 1870-luvulta lähtien imeväiskuolleisuus laski tasaisesti.¹⁹⁹

Naisten kuolinsyynä esiintyi samoja kuolinsyitä tautien osalta kuin miehillä. Kuolinsyynä oli esimerkiksi erilaisten epidemioiden aiheuttamat taudit tai vuosisadan puolivälin jälkeen vaikuttaneiden nälkävuosien myötä aliravitsemus.²⁰⁰ Näiden lisäksi naisia kuoli myös synnytyksiin tai lapsivuoteeseen. Tästä tarkemmin imeväiskuolleiden osiossa.

3.4. Nälkävuodet Raahessa

Ennen suuria nälkävuosia 1866–1868, Suomessa oli ollut jo 1850-luvulla huonoja satovuosia, jotka olivat kuluttaneet viljavarastoja merkittävästi. Vuotena 1865 sato oli jäänyt heikoksi, kun halla yllätti Suomen jo elokuussa. Kesä 1866 oli kylmä ja sateinen, jonka seurauksena sato epäonnistui. Alkuvuonna 1867 oli kovia pakkasia, joiden sanotaan kestäneen huhtikuuhun asti. Kylvämään päästiin vasta juhannuksen tienoilla,

¹⁹⁷ Oulun Wiikko-sanomia 14.4.1866.

¹⁹⁸ Häggman 1996, 86.

¹⁹⁹ Häggman 1996, 90.

²⁰⁰ Häggman 1996, 86.

jonka vuoksi kasvukausi jäi lyhyeksi. Syyshallat tulivat tavallista aiemmin ja sato jäi vähäiseksi. Suuret nälkävuodet kestivät vuoteen 1868 asti.²⁰¹

Nälkävuosien aikana Suomessa oli syrjäseutulaisia merkittävästi enemmän kuin esimerkiksi 50 vuotta aiemmin. Suomen väkiluku oli kasvanut huomattavasti 1800-luvun alkuvuosilta nälkävuosiin asti. Näiden 50 vuoden ajan kuitenkin talollisten määrä pysyi lähes samana eteläisessä Suomessa, mutta tilattomien määrä kasvoi tuntuvasti.²⁰²

Pohjoisessa tilanne oli hieman toinen. Siellä lisäystä oli tullut hieman talollisten määrässä, mutta myös torppareiden määrä oli kasvanut huomattavasti. Irtaimen työväestön määrä oli paisunut suureksi koko Suomessa.²⁰³ Väestöstä jopa yhdeksän kymmenestä asui maaseudulla, josta saivat myös toimeentulonsa.²⁰⁴ Maantieteellinen ja sosiaalinen kuilu näkyi nälkävuosien aikana. Kato koetteli pahiten maantieteellisesti pohjoista Suomea sekä sosiaalisen aseman osalta palkollisia ja loisiväkeä.²⁰⁵

Suomen elinkeinorakenteeseen vaikuttivat osaltansa 1800-luvun vaikeat ajat. Vaikeimmat vuodet Suomessa 1800-luvulla oli suuret nälkävuodet 1866-1868. Suuria katovuosia oli edeltänyt yksittäisiä huonoja katovuosia, joiden takia viljavarastot olivat tyhjänä. Suomen väestöä koetteli nälän lisäksi kulkutaudit. Ihmiset lähtivät nälänpuutteessa kerjäämään eri pitäjiin ja levittivät mukanaan kulkutautia laajemmalle alueelle. Pahin kulkutauti oli nälkävuosien aikana tyyfus.²⁰⁶

Tyyfus oli 1800-luvun alkupuolella tavattu korkeakuumeinen tauti, joka yleensä päätyi uhrinsa kohtaloksi. Tautiin liittyi oireena sekavuustila ja iho- sekä vatsaoireita. Taudista käytettiin erilaista nimitystä Suomen eri alueilla, joista useammin tauti sekoitettiin lavantautiin. Tyyfuksen erilaiset nimitykset johtuivat siitä, että taudista liikkui erilaisia muotoja yhtä aikaa.²⁰⁷

Nälkävuosien psyykinen vaikutus näyttäytyi maataloudessa, koska maanviljelijät alkoivat uudistaa maataloutta. Ilmasto lämpeni useiden ilmastollisesti epätasaisten

²⁰¹ Suuret nälkävuodet 150 vuotta sitten, elekt. dokumentti.

²⁰² Turpeinen 1986, 27.

²⁰³ Pitkänen 1991, 44-45.

²⁰⁴ Turpeinen 1986, 24.

²⁰⁵ Häkkinen 1992, 128.

²⁰⁶ Jutikkala 2003b, 511.

²⁰⁷ Vuorinen 2006, 145-147.

vuosien jälkeen. Nälkävuosien seurauksena rautatieverkostoa merkittävästi kehitettiin.²⁰⁸

Rautatieverkoston kehittämistä tehtiin hätäaputöinä, joka tarkoitti sitä, että vastineeksi ruuasta ihmiset rakensivat rautateitä. Rautatieverkoston laajeneminen auttoi viljan tuontia myöhempinä vuosina sinne missä sitä kipeimmin tarvittiin. Rautatieverkosto näin ollen mahdollisti tehokkaan viljan kuljetuksen kysynnän ja tarjonnan mukaisesti.²⁰⁹

1800-luvulla tuontiviljan kasvumäärän kasvaessa merkittävästi vuosikymmenien myötä voidaan katsoa, että Suomen maatalous oli kriisissä. Kriisi koetteli koko Suomea nälkävuosien aikana, koska ilmaston tasapaino järkkyy noina vuosina merkittävästi. Maatalouden kriisi ilmeni nälkävuosien jälkeisinä vuosina eri tavalla eri maakunnissa. Etelä- ja Keski-Suomessa tilanne oli hyvä ja viljaa saatiin tarpeeksi omiin tarpeisiin. Pohjois-Suomi sen sijaan oli pysyvää viljan alituotantoaluetta. Sen vuoksi pohjoisen talonpojilla oli sivuelinkeinoja esimerkiksi kalastus.²¹⁰ Sivuelinkeinojen merkitys korostuu elinolosuhteissa, koska perheiden elättämiseen tarvittiin enemmän tuloja viljan vähyyden vuoksi.

Sääolosuhteet vaikuttivat suurilta osin Pohjois-Suomeen, jotka olivat nähtävillä myös liikenneolosuhteissa. Pohjois-Suomen tieverkosto oli varsin kehittämätön autonomian ajan alkuvuosina, mutta vuosina 1830-1860 tieverkko laajennettiin Oulun läänin kirkonkyliin. Tuona ajanjaksoa perusmaantieverkosto laajeni siten, että etelästä Pohjois-Suomen keskeinen valtatie neljä rakennettiin samoin kuin Oulun ja Kuusamon välinen tie. Nälkävuosien merkitys Pohjois-Suomen tieverkoston rakentamisessa näkyy suuressa roolissa, koska hätäaputöinä nälkävuosien aikana tieverkosto rakentui yllättävän ripeästi.²¹¹

Nygård on tarkemmin tutkinut raahelaisten kuolinsyitä. Hän mainitsee, että 1830-luvulla taudit levisivät ja epidemiat kohtasivat uhreja eri säädyistä. Ei ollut eroa sillä oliko uhrin asema korkea tai oliko hän köyhä. Toista kuitenkin oli nälkävuosien aikana, jolloin taudit iskivät säätyyn tai varallisuuteen katsomatta.²¹²

²⁰⁸ Jutikkala 2003b, 513.

²⁰⁹ Jutikkala 2003b, 513.

²¹⁰ Jutikkala 2003a, 460.

²¹¹ Nieminen 2018, 17.

²¹² Nygård 1995a, 85.

Nälkävuosien syynä esiintyy voimakas 1800-luvun väestönkasvu. Väestönkasvu oli voimakasta usealla seudulla Suomea esimerkiksi monilla seuduilla ympäri Pohjois-Suomen. Syrjäseutujen etu oli, että taudit levisivät kanssakäymisessä, jonka vuoksi oli merkitystä hygienia olosuhteilla (ruoka, juoma, kosketus). Tiheästi asutuissa olosuhteissa oli epähygieenisemmät olosuhteet kuin esimerkiksi maaseudulla.²¹³

Raahessa oli vuodet 1859-1861 sadollisesti hyviä. Sen jälkeen oli useampi huono vuosi, jotka lopulta kärjistyivät suuriksi nälkävuosiksi. Suomen koko väestön kuolleisuus alkoi kasvaa jo vuodesta 1865. Raahen seudulla huomattiin kuolleisuuden eron muuttuminen vasta seuraavana vuonna. Suurimpana kuolinsyynä tuolloin esiintyi tyyfus.²¹⁴

Raahessa papit sekä piirilääkärit kertoivat tyyfuksen jylläävän kaupungissa. Tyyfuksen tunnistettavuus oli kuitenkin haastavaa, joten kuolinsyystä ei voida olla varmoja. Tyyfus muistutti nimittäin paljon pilkkukuumetta ja toisintokuumetta. Samaan aikaa oli liikkeellä nimittäin myös pilkku- ja toisintokuumetta, jotka levisivät epähygieenisissä olosuhteissa esimerkiksi täiden mukana.²¹⁵

Tyyfusta esiintyi jo vuonna 1865 Pohjois-Suomessa. Tauti levisi näin ollen myös Raahen. Raahen kuuluva Pattijoki kärsi tyyfus epidemiasta rajusti. Raahen kuolleiden määrässä näkyy selvä kasvu vuonna 1865 (katso kaavio kymmenen). Kuolleisuus lisääntyi seuraava vuonna 1866 jopa kriittisen korkeaksi Pattijoella.²¹⁶ Tämä on nähtävillä kaaviossa kymmenen, jossa kuolleisuus selvästi poikkeaa aiemman vuoden kuolleisuudesta.

Raahen piirilääkäri Ehrström²¹⁷ on kuvaillut raporteissaan Raahessa esiintyvää tyyfusta. Hänen mukaansa tauti oli pahimmillaan keväällä ja syksyllä 1866. Uhreiksi valikoitui herkimmin keski-ikäinen väki. Taudin kesto oli neljästä kuteen viikkoon. Toipuminen saattoi olla pitkä. Pahimmillaan ihminen saattoi sairastua uudelleen tautiin, joten tautien eri kantoja oli liikkeellä. Pitkän toipumisajan seurauksena esimerkiksi maatalojen työt jäivät pahimmillaan tekemättä, jonka vuoksi ravintoa ei saatu. Ihmiset lähtivät kerjäämään elantonsa vuoksi.²¹⁸

²¹³ Nygård 1995a, 85.

²¹⁴ Tyyfus on nimitys useammalle samanlaiselle taudille (lavantauti, pilkkukuumet ja toisintokuumet).

²¹⁵ Nygård 1995a, 87.

²¹⁶ Ibidem.

²¹⁷ Ehrström toimi Raahen piirilääkärinä vuosina 1855-1871.

²¹⁸ Nygård 1995a, 87.

Pohjoisen piirilääkärit pitivät kuolleiden määrää vuodelta 1867 poikkeuksellisenä. Syynä siihen oli, että kuolleisuus laski, joka oli poikkeuksellista tuona vuonna. Muualla kuolleiden määrä kasvoi. Mitään selittävää tekijää ei löytynyt minkä takia kuolleisuus laski. Seuraavana vuotena kuolleiden määrä jälleen lisääntyi Raahessa.²¹⁹

Tyyfyksen kanssa samaan aikaan ilmasto-olosuhteiden vuoksi ihmisiä kuoli myös nälkään. Esimerkiksi vuonna 1868 vaikeat ajat kestivät jopa kahdeksan kuukautta. Ensin oli kylmä ja pitkä talvi, jonka jälkeen tuli odottaa, että vilja valmistuisi, jonka vuoksi sitä saatiin vasta elokuussa syötäväksi.²²⁰

Pohjoiseen oli vaikea saada viljaa muualta, koska kulkuyhteydet olivat huonot. Toisaalta hallitus reagoi nälänhätään varsin myöhään, koska ajan hengen mukaan ajateltiin, että ilmaista viljaa ei kuulunut jakaa. Syynä oli, että ajateltiin ihmisten passivoituvan elantonsa saamiseksi eivätkä he tällöin yrittäisi hankkia elantoa muualta.²²¹

3.5. Lapsikuolleisuus/imeväiskuolleisuus

Lapsikuolleisuuden tutkimisessa on ongelmana, että seurakuntien tiedot syntyneistä ja kuolleista voivat olla puutteellisia. Seurakunnat kirjasivat ylös jopa 1600-luvulta alkaen syntyneitä ja kuolleita henkilöitä. Kuolleena syntyneitä ei aina kirjattu, jonka vuoksi lapsikuolleisuus voi olla pienempi kuin mitä todellisuudessa oli.²²²

Kirjaamattomuuden takana oli joko seurakunta, joka ei kirjannut kastamattomia tai lapsen vanhemmat eivät edes ilmoittaneet kuolleen lapsen syntymistä papille. Osa papeista ei kirjannut tietoja syntyneistä heti syntyneiden luetteloon vaan esimerkiksi erilliselle paperille, josta merkintä ei välttämättä ikinä päätynyt syntyneiden luetteloon. Ongelma korostui, jos seurakunnassa oli useampi pappi.²²³

Kirjaamattomia lapsia olivat esimerkiksi synnytyksissä kuolleet lapset. Pahimmillaan synnytyksissä menehtyi jopa äiti. Tällaisia synnytyksiä oli esimerkiksi sikiön perätila, poikkitila tai istukan sijainti kohdunsuun edessä. Muita synnytyskomplikaatioita olivat

²¹⁹ Nygård 1995a, 87-88.

²²⁰ Nygård 1995a, 88.

²²¹ Nygård 1995a, 89.

²²² Vainio-Korhonen 2012, 144.

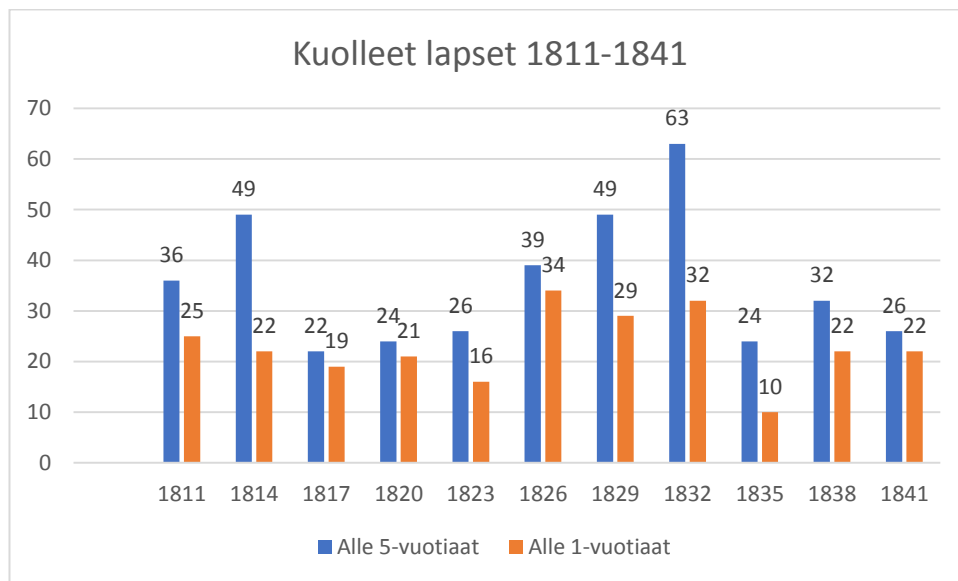
²²³ Ibidem.

esimerkiksi pitkään synnytykseen kuoleminen, napanuoran luiskahtaminen esille (perätila synnytyksessä tyypillistä) tai jopa istukan ennenaikainen irtoaminen.²²⁴

Vaikeassa synnytyksessä oli mahdollista yrittää hengenvaarallista keisarileikkausta. Keisarileikkaus tunnettiin jo 1700-luvulla. Suomessa ensimmäinen onnistunut keisarinleikkaus oli vasta 1888, jolloin äiti ja lapsi selvisivät synnytyksestä hengissä.²²⁵

Ensimmäisen syntymäpäivän saavuttaminen oli tärkeä saavutus, koska jopa 20% elävänä syntyneistä ei sitä saavuttanut. Pohjanmaalla kuolleiden lukema oli jopa vielä korkeampi, koska noin joka kolmas elävänä syntynyt ei saavuttanut yhden vuoden ikää. Lapsikuolleisuudessa oli eroa myös sijainnin vuoksi asuinolosuhteet huomioon ottaessa, koska kaupungeissa kuolleisuus oli korkeampaa maaseudulla.²²⁶

Kaavio 11.

Lähde: Kuolleiden luettelo 1810-1854. RSA. IF:1. OMA.

Kaavioissa 11 ja 12 sininen pylväs kuvaa alle 5-vuotiaana kuolleita lapsia, johon sisältyy myös alle 1-vuotiaana kuolleet vauvat. Vertailun vuoksi kaavioihin on tuotu esille myös pelkästään alle 1-vuotiaana kuolleet vauvat, koska heidän osuus kaikista lapsikuolleista on merkittävän suuri. Tämän pystyy toteamaan, kun tarkastelee kaaviota 11. Esimerkiksi vuonna 1826 alle 1-vuotiaana kuolleiden lasten määrä oli 34.

²²⁴ Vainio-Korhonen 2012, 146.

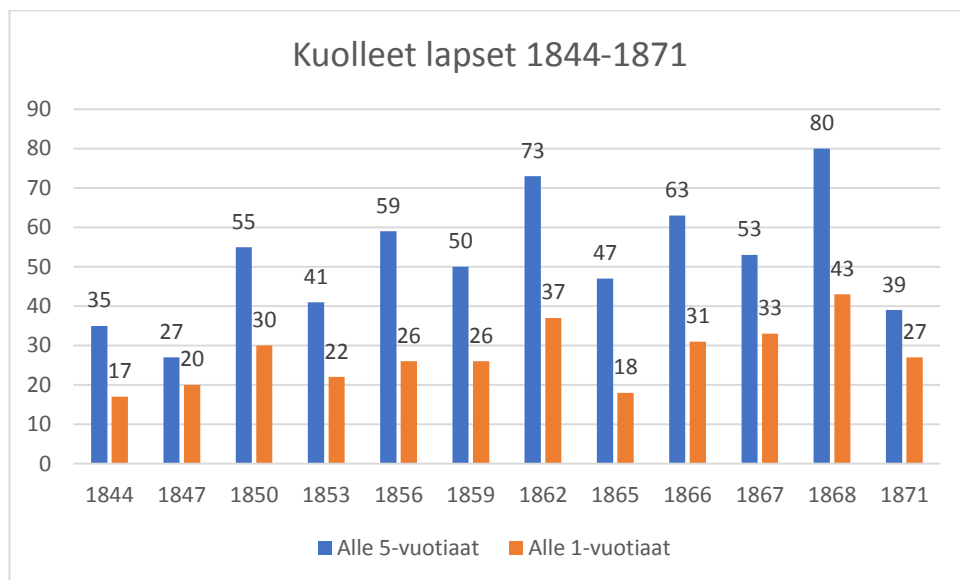
²²⁵ Vainio-Korhonen 2012, 146-147.

²²⁶ Vainio-Korhonen 2012, 144.

Vähentäen alle 1-vuotiaiden kuolleiden lasten määrän tuon vuoden alle 5-vuotiaana kuolleiden määrästä saadaan selville, että alle 5-vuotiaita mutta yli 1-vuotiaita lapsia kuoli tuona vuonna neljä.

Kaaviosta 11 näkee, että lapsikuolleiden määrä oli ajanjaksolla suurinta vuosina 1811, 1814, 1826, 1829 ja 1832. Imeväiskuolleiden määrä oli suurinta suhteessa kaikkiin alle 5-vuotiaana kuolleisiin lapsiin vuosina 1817, 1820, 1826 ja 1841. Kaaviosta 12 pystyy näkemään, että lapsikuolleisuus oli korkeinta vuonna 1862 ja 1868. Samoina vuosina myös imeväiskuolleisuus oli ajanjakson 1844-1871 korkeinta.

Kaavio 12.

Lähteet: Kuolleiden luettelo 1810-1854. RSA. IF:1. OMA; Kuolleiden luettelo 1855-1881. PSA. IK59. OMA; Kuolleiden luettelo 1855-1881. RSA. IF:2. OMA.

Avioliitoissa sekä avioliittojen ulkopuolella syntyneiden lasten lapsikuolleisuus oli normaalia. Syntyneistä lapsista noin puolet kuoli ennen aikuisikää. Monen lapsen kohtalona oli synnytyskomplikaatiot, pilaantunut ruoka ja kulkutaudit. Äidit kokivat lastensa kuolemaa aikuisiällä erityisesti sotien myötä, kun nuoret miehet menehtyivät sodissa.²²⁷

²²⁷ Vainio-Korhonen 2012, 15.

Elävänä syntyneistä lapsista joka viides koki kuoleman kohtalon jo ennen ensimmäistä syntymäpäivää²²⁸. Syntyvyyttä on säännöstellyt monet ulkoiset tekijät. Merkittävin 1800-luvun suuri ilmiö oli Suomessa nälkävuodet 1866-1868. Esimerkiksi nälkävuosien seurauksena aliravitsemus on saattanut aiheuttaa naisille kuukautisten poisjääntiä ja vaikuttaa sen osalta heidän hedelmällisyyteen.²²⁹

Naisen merkittävin osaamisalue kotona oli kotitalous. Kotitalous tarkoitaneen tässä yhteydessä lasten synnyttämistä ja kasvattamista.²³⁰ Naiselle perhe on tarkoittanut työntekoa ja koti voisikin kuvata naisten työpaikaksi²³¹.

Aikanaan 1800-luvun politiikassa oli esillä myös lasten hoitoon ja ruokintaan liittyvät seikat. Korkea väkiluku oli taloudellinen ja erityisesti sotilaallinen resurssi aikansa, jonka vuoksi väkiluvun kasvu haluttiin turvata. Tämän seikan vuoksi haluttiin lapsikuolleisuus pieneksi ja toisaalta hedelmällisessä iässä olevien synnyttäneiden äitien synnytykset turvata, jotta saataisiin uusia kansalaisia.²³²

Arjessa kuolema esiintyi jatkuvasti elämän normaalina ilmiönä eli luonnollisena asiana kuten arkisetkin asiat. Lapsikuolleisuuden ollessa suurta, haluttiin saada se laskemaan. Hygienian merkitys on korostunut lapsikuolleisuudessa, koska lapsikuolleisuus (huomioon ottaen imeväisikäiset) oli korkeampaa kaupungissa kuin maaseudulla. Kaupungeissa asuttiin ja elettiin ahtaasti ja niissä oli epähygieeniset olosuhteet, koska virtsa ja ulosteet pääsivät saastuttamaan kaivovettä, jota käytettiin ruuan valmistukseen ja janojuomana. Monen kaupunkilaislapsen kuolinsyynä olikin ripuli, koska suolistotautien vaara oli kaupungeissa merkittävä.²³³

Pienten lasten kuolinsyitä oli isorokko, tuhkarokko ja hinkuyskä. Lääkärit yrittivät löytää syitä sille, että miksi nämä taudit olivat juuri pienten lasten kuolinsyitä. Lääkäreiden intressinä oli erityisesti tutkia, että oliko ravinnolla yhteys kuolinsyiden osalta.²³⁴

Ravinnon osalta nousi esille imeväisikäisten ravinto. Imeväisille annettiin keittämätöntä ja kylmää lehmänmaitoa sarvesta. Pohjolassa (käsittäen myös Raahen) suosittiin

²²⁸ Vainio-Korhonen 2012, 144.

²²⁹ Häggman 1996, 81.

²³⁰ Vainio-Korhonen 2012, 128.

²³¹ Häggman 1996, 64.

²³² Vainio-Korhonen 2012, 15-16.

²³³ Häggman 1996, 85.

²³⁴ Vainio-Korhonen 2012, 145.

sarviruokintaa. Pohjolassa oli imeväiskuolleisuus korkea. Vertailun vuoksi esimerkiksi Karjalan alueella oli äidinmaito ensisijainen ravinto. Karjalan alueella oli imeväisyyskuolleisuus matalampaa kuin Pohjolassa.²³⁵

Rintaruokinnan puolesta kampanjoihin, kun huomattiin sen pienentävän imeväiskuolleisuutta. Samoin kävi myös hygienian osalta, hygieniasta kerrottiin entistä enemmän 1800-luvulla, kun tieto siitä lisääntyi. Kampanjoinnin myötä sarvien käyttö väheni, jolloin myös imeväiskuolleisuus laski jyrkästi.²³⁶

Lehmänmaitoa ja esimerkiksi vesivelliä syötettiin lapsille varsin varhain seuduilla, joissa maitotalous oli merkittävässä roolissa. Tällöin naiset joutuivat pian synnytyksen jälkeen lähtemään takaisin tilantöihin esimerkiksi lypsämään, joka oli ainoastaan naisten työtä.²³⁷

Rahvas pyrki periaatteessa imettämään lapsensa, mutta aina se ei ollut mahdollista. Syynä oli, että osa naisista oli aliravittuja tai jopa sairaita, jonka vuoksi maitoa ei tullut tai maidon tulo oli vähäistä.²³⁸ Joskus talonpoikaisnaiset ottivat palkan vuoksi imettäväksi muita lapsia tai lähtivät jopa eri kaupunkiin imettäviksi, jolloin omien lasten imettämistä laiminlyötiin.²³⁹

Tilan työt veivät naisilta paljon aikaa, jos tiloilla ei asunut paljon työhön kykeneviä ihmisiä. Mielestäni tällöin naiset joutuivat ajanpuutteen vuoksi antamaan vauvoille muuta ravintoa, koska tilantöistä ei aina liennyt aikaa imettämään vauvantahtisesti, kun vauvalla oli nälkä. Raahessa merenkulku oli varsin suuressa roolissa, jonka vuoksi miehiä oli paljon merillä. Olisiko Raahessakin jäänyt tilanhoito näin ollen naisten kontolle?

Kuolleisuuden väheni ja elinikä nousi 1800-luvulla, jota selittää lääketieteen ja terveydenhoidon kehittyminen, koska perushygienia, ravinnontarve ja lastenhoito paranivat tieteen kehittymisen myötä. Taustalla vaikutti myös koko maamme vaurastuminen. Uudistuminen näkyi joka päiväisessä arjessa rokotuksin, kättilön ammattiosaamisena synnytyksien osalta sekä hygienian parantumisella.²⁴⁰

²³⁵ Vainio-Korhonen 2012, 145. Ks. myös Utrio 1997, 280. Ks. myös Setälä 1990, 83.

²³⁶ Setälä 1990, 83. Ks. myös Vuorinen 2002, 62.

²³⁷ Helsti 2000, 209. Ks. myös Utrio 1997, 281.

²³⁸ Helsti 2000, 209-212. Ks. myös Utrio 1984, 247.

²³⁹ Turpeinen 1987, 314. Ks. myös Utrio 1984, 247.

²⁴⁰ Häggman 1996, 90.

Uudistumisen taustalla oli vastustamista, koska kristinusko vaikutti vahvasti ihmisten ajatusmaailmaan. Esimerkiksi rokotuksia pidettiin puuttumisena ”Jumalan luomaan maailmanjärjestykseen”.²⁴¹

Vuosina 1832 ja 1867 Raahessa jylläsi epidemia, mutta siitä huolimatta vuosien väestökasvu oli vastakkaista. Vuonna 1832 kuolleisuus oli korkeampaa kuin syntyvyys. Vuonna 1867 tilanne oli päinvastoin, koska syntyvyys oli kuolleisuutta korkeampaa. Tämä on poikkeuksellista myös valtakunnallisena tasolla eikä selittävää syytä asialle käynyt ilmi tutkimuksen aikana.

Kuolleisuus oli Raahessa korkeaa kuten oli myös muualla Suomessa 1800-luvulla. Erityisen korkeaksi kuolleisuus nousi vuonna 1832, jolloin oli liikkeellä koleraa. Erityisen korkeaa kuolleisuus oli myös nälkävuosien vuosina 1866 ja 1868, kuten oli myös muualla Suomessa.

Lapsikuolleisuus kasvoi määrällisesti otantajaksojen aikana. Imeväiskuolleisuus vaihteli suhteessa lapsikuolleisuuden määrän kanssa. Joinain vuosina imeväisten osuus oli suuri lapsikuolleista ja toisina vuosina pieni. Lapsikuolleisuuden määrän kasvu ei kuitenkaan tarkoita, että varsinaisesti lapsikuolleisuus olisi Raahessa kasvanut. Syynä oli se, että luonnollinen väestökasvussa näkyi, että syntyvyyden ja kuolleisuuden suhteessa oli eroa. Eli Raahen väestö kasvoi. Syntyneitä oli useampana vuonna enemmän kuin kuolleita.

Kuolleisuus kasvoi. Kuolleisuuden osalta kuoli eniten vuosittain lapsia. Voisi kuvailla, että lasten kuoleminen oli normaalia siinä missä synnyttäminenkin. Kuolleisuus ei kuitenkaan ylittänyt syntyvyyttä (pl. huonot ajat). Näin ollen Raahen väki kasvoi, koska luonnollinen väestönkasvu oli lievässä nousussa 1800-luvulla.

²⁴¹ Häggman 1996, 90.

Yhteenveto

Työssäni olen tutkinut Raahen väestöä ajanjaksolla 1811-1871 perheiden näkökulmasta. Ajan kontekstissa vaikutti merkittävästi taustalla autonomian aika. Erilaiset vapaamieliset ajatukset ja maailmalta virtaavat keksinnöt ja hyödykkeet muokkasivat Raahen väestöä. Raahen koetteli Oolannin sota, mutta myös suuret nälkävuodet.

Raahen väestöön vaikutti eniten paikkakunnan sijainti, joka oli meren läheisyydessä. Sijainnilla oli merkitystä elinkeinorakenteessa, joka jo 1800-luvun alussa näyttäytyi vahvasti erilaisina merenkulkuun liittyvinä ammatteina. Poliittisissa uudistuksissa huomattiin metsien merkitys, jolloin merenkulku korostui entisestään, koska puutavaraa vietiin ulkomaille. Tämä ilmiö tuli esille tilastoissa, kun merenkulkuun liittyvien nimikkeiden määrä kasvoi.

Millaista Raahen alueen väestökasvu oli? Raahessa väestönkasvu oli samansuuntaista kuin Suomen väestönkasvu samalla ajanjaksolla. Luonnollinen väestönkasvu oli koko ajanjakson huomioon ottaen positiivista eli syntyneitä oli enemmän kuin kuolleita. Väestönkasvu ei kuitenkaan suhteellisesti ollut niin suurta kuin koko Suomessa vaan kasvu selvästi hiipui.

Otantavuosista paljastui erityisesti kaksi vuotta, joiden osalta väestönkasvu ei noudattanut ajalla vallitsevaa linjaa. Nämä vuodet olivat ensimmäisen otantajakson (1811-1841) vuosi 1832 ja toisen otantajakson (1844-1871) vuosi 1867. Nämä vuodet erosivat myös keskenään toisista eikä tutkimuksessa käynyt ilmi, minkä takia luonnollinen väestönkasvu oli näinä vuosina negatiivista. Samanlainen kannanotto käy ilmi myös tarkemmin Raahen alueen historiasta kirjoittaneen Nygårdin tutkimuskirjallisuudesta. Tämän vuoksi jää auki, että onko kyseessä vain poikkeavat vuodet, joille ei voi edes löytää selitystä?

Raahen väestörakenne muuttui väestökasvun myötä. Raahelaisten palkollisten määrä lisääntyi. Merenkulun merkitys nousi 1800-luvun puolivälin jälkeen siten, että se näkyi avioitumistilastoissa miesten osalta. Väestörakenteen syntyneiden tarkastelu paljasti, että poikalapsia syntyi huomattavasti enemmän kuin tyttölapsia, joten sen perusteella väestörakenne oli miespainoinen. Tosin merenkulku toi mukanaan omat riskinsä, jonka vuoksi miespuolilla henkilöillä oli riski esimerkiksi kuolla merellä toisin kuin naisilla, joiden kontolle jäi tilan tai talon hoito maalla.

Raahea voisi kuvailla väestökehityksen perusteella voimakkaasti merikaupungiksi. Tämä ei ollut tyypillinen kaupunki, kun otetaan huomioon kaikki Suomen kaupungit. Raahe kuitenkin muistutti tyypiltään esimerkiksi Oulua, joka oli myös merenkulkuun painottuva kaupunki. Merenkulku mahdollisti sen, että kaupunki pystyi vaurastumaan ja meri tarjosi työtä säätyihin katsomatta.

Tutkimukseni ei vastaa siihen, että millainen Raahen alueen väestö kanta oli. Tämä oli mahdotonta lähteiden tyypin vuoksi. Raahen alueen tarkan väkiluvun puuttumisen vuoksi ei tutkimuksessa voitu tuoda esille keskeisiä väestötutkimuksen lukuja tai vertailua muihin paikkakuntiin esimerkiksi avioiduttiinko Raahen alueella enemmän kuin toisella paikkakunnalla tai Suomessa samalla ajanjaksolla. Tutkimukseni ulkopuolelle jää myös siirtolaisuus, joka voi vääristää tilastojen lukuja. Esimerkiksi aina ei tullut muualla kuolleesta tietoa omaan seurakuntaan.

Työni vahvistaa aiempia tutkimuksia Raahen alueen väestöstä ja tuo uutta tutkimusta Raahen alueen väestöstä erilaisesta näkökulmasta kuin mitä aiemmat tutkimukset ovat. Osittain tutkimukseni vahvistaa aiempia tutkimuksia, koska havaintoni ovat samankaltaisia kuin aiempien tutkijoiden. Uutta tutkimusta työssäni on syvällisempi tilastointi. Aiempi tutkimus on ollut yleistävää ja pintapuolista, mutta tutkimukseni vie tilastoinnin hieman syvemmäksi, jolloin väestörakenteesta paljastui myös mielenkiintoisia esimerkitapauksia.

Jatkotutkimuksena raahelaiseen väestöön toimisi mielestäni erinomaisesti poikkeuksellisten ilmiöiden syiden selvittäminen. Näillä tarkoitan tässä työssä esiin tulleita poikkeustapauksia, joille ei syntynyt selityksiä. Suurimpana tutkimuksesta jäi epäselväksi, että mitä mystistä tapahtui vuonna 1867 Raahessa? Tämän asian on huomannut myös muut tutkijat, jonka vuoksi asia olisi mielestäni varteenotettava ehdotus jatkotutkimukseksi.

Lähteet ja tutkimuskirjallisuus

Lähteet

PATTIJOEN SEURAKUNNAN ARKISTO, Pattijoki (PSA)

Kuolleiden luettelo 1855-1881. PSA. IK59. OMA

Rippikirja 1825-1831. PSA. IAA:7. OMA.

Rippikirja 1840-1846. PSA. IAA:9. OMA.

Rippikirja 1847-1853. PSA. IAA:10. OMA.

Rippikirja 1854-1863. PSA. IK59. OMA.

Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1861-1881. PSA I C:1 OMA.

Vihittyjen luettelo 1855-1881. PSA. IK59. OMA.

PYHÄJOEN SEURAKUNNAN ARKISTO

Rippikirja 1839-1846. Pyhäjoen seurakunnan arkisto. IK79. OMA.

RAAHEN SEURAKUNNAN ARKISTO, Raahe (RSA)

Kuolleiden luettelo 1810-1854. RSA. IF:1. OMA.

Kuolleiden luettelo 1855-1881. RSA. IF:2. OMA.

Rippikirja 1818-1824. RSA IA:9 OMA.

Rippikirja 1825-1831. RSA IA:10 OMA.

Rippikirja 1854-1863. RSA. IA:16. OMA.

Rippikirja 1865-1874. RSA. IA:18. OMA.

Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1810-1829. RSA IC:4 OMA.

Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1830-1845. RSA IC:5 OMA.

Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1846-1860. RSA IC:6 OMA.

Syntyneiden ja kastettujen luettelo 1861-1880. RSA IC:8 OMA.

Vihittyjen luettelo 1810-1854. RSA IEb:1 OMA.

Sanomalehdet

Oulun Wiikko-Sanomia no 15 14.4.1866

SVT. Suomenmaan virallinen tilasto.

SVT VI : 1

Tutkimuskirjallisuus

Aromaa, Vuokko 1990: ”Tyttöikä – tuulenpyörre ja tosipaikka”. *Naisen elämä – mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*, s.91-204. Toimittanut Kari Immonen. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.

Elomaa, Hanna 1997: ”Talonpojan tuvassa”. *Familia- Eurooppalaisen perheen historia. 5 Lapsen vuosisata 1800-luku*, s.97-134. Toimittanut Kaari Utrio. Tammi, Helsinki.

Happonen, Päivi 2004: *Sukututkimuksen asiakirjaopas – väestöhistorialliset arkistolähteet*. Oswald Interkopio Oy, Mikkeli.

Happonen, Päivi 2009: *Kaksi todellisuutta? – Kirkonkirjat ja henkikirjat Sortavalan kaupungin väestöllisen profiilin kuvaajina 1800-luvun alusta vuoteen 1930*. Väitöskirja. Joensuun yliopisto. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-219-316-2/urn_isbn_978-952-219-316-2.pdf (Luettu 30.3.2018).

Helsti, Hilikka 2000: *Kotisynnytysten aikaan – Etnologinen tutkimus äitiyden ja äitiysvalistuksen konflikteista*. Väitöskirja. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Hårdh. Genos. Suomen sukututkimusseuran aikakauskirja 1984.
https://www.genealogia.fi/genos-old/55/55_105.htm (Luettu 29.4.2018).

Häggman, Kai 1994: *Perheen vuosisata – Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Väitöskirja. Painatuskeskus Oy, Helsinki.

Häggman, Kai 1996: *Johdatus perhehistoriaan*. Hakapaino Oy, Helsinki.

Häggman, Kai 2007: ”Helsinkiläisen kauppaporvarin perhe-elämää 1800-luvulla”. *Suomalaisen arjen historia – Säätöjen Suomi*, s.101-121. Toimittanut Kai Häggman. WS Bookwell Oy, Porvoo.

Häkkinen, Antti 1992: ”Nälkä, valta ja kylä 1867-1868”. *Talous, valta ja valtio-Tutkimuksia 1800-luvun Suomesta*, s.125-147. Toimittaja Pertti Haapala. 2. painos. Vastapaino, Tampere.

Jutikkala, Eino 2003a: ”Tilalliset ja tilattomat”. *Suomen maatalouden historia osa 1*, s.447-460. Toimittaneet Viljo Rasila, Eino Jutikkala ja Anneli Mäkelä-Alitalo. Gummerus, Jyväskylä.

Jutikkala, Eino 2003b: ”Katovuodet”. *Suomen maatalouden historia osa 1*, s.504-514. Toimittaneet Viljo Rasila, Eino Jutikkala ja Anneli Mäkelä-Alitalo. Gummerus, Jyväskylä.

Kaarninen, Mervi 2007: ”Koulu ja kansa”. *Suomalaisen arjen historia – Säätyjen Suomi*, s.230-249. Toimittanut Kai Häggman. WS Bookwell Oy, Porvoo.

Koskinen, Seppo & Jalovaara, Merja & Martelin, Tuija 2007: ”Demografiset mittaluvut”. *Suomen väestö*, s.23-40. Toimittaneet Seppo Koskinen, Tuija Martelin, Irma-Leena Notkola, Veijo Notkola, Kari Pitkänen, Marika Jalovaara, Elina Mäenpää, Anne Ruokolainen, Markku Ryyänen ja Ismo Söderling. Tammer-paino, Tampere.

Kotilainen 2012: ”Kauaskantoisia päätöksiä elämän alkutaipaleella – maaseudun vanhemmat ja etunimen valinta vastasyntyneelle.” *Lapsi matkalla maailmaan – historiallisia ja kulttuurisia näkökulmia syntymään*, s.245-279. Toimittaneet Pasi Saarimäki, Kirsi-Maria Hytönen ja Heli Niskanen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Kuisma, Markku 2007: ”Ruotsalainen rajamaa, keisarillinen suuriruhtinaskunta”. *Suomalaisen arjen historia – Säätyjen Suomi*, s.8-29. Toimittanut Kai Häggman. WS Bookwell Oy, Porvoo.

Kulmanen, Marjukka & Lintonen, Kati & Rantanen, Raija-Liisa 1986: *Vain nainen sen tietää – suomalainen synnytys*. WSOY, Porvoo.

Kuusterä, Antti 1988: ”1860-luvun epäonnistunut talouspolitiikka”. *Nälkä, talous, kontrolli – Näkökulmia kriisien ja konfliktien syntyyn, merkitykseen ja kontrolliin*, s.43-58. Toimittanut Kari Pitkänen. Hakapaino Oy, Helsinki.

Markkola, Pirjo 1990:” Pirtissä ja pellolla, kotona ja konttorissa”. *Naisen elämä – mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*, s.349-419. Toimittanut Kari Immonen. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.

Markkola, Pirjo 2007: ”Suomalaisen naisen ja miehen elämänkaari”. *Suomalaisen arjen historia – Säätyjen Suomi*, s.250-269. Toimittanut Kai Häggman. WS Bookwell Oy, Porvoo.

Nieminen, Armas 1951: *Taistelu sukupuolimoraalista*. Väitöskirja. Uuden Auran Osakeyhtiön kirjapaino, Turku.

- Nieminen, Armas 1993: *Suomalaisen aviorakkauden ja seksuaalisuuden historia*. Toimittanut Väestötutkimuslaitos. Väestöliitto, Helsinki.
- Nieminen, Mauri 1999: *Väestötilastoja 250 vuotta – Katsaus väestötilaston historiaan vuosina 1749-1999*. Toimittanut Tilastokeskus. Tummavuoren kirjapaino, Vantaa.
- Nieminen, Anna 2018: ”Oulun kauppakamari perustetaan vuonna 1918 – juuret kansainvälisessä kauppakamaritoiminnassa ja Oulun kauppaseurassa”. *Pohjoisen elinkeinoelämän asialla*, s.15-36. Toimittaneet Anna Nieminen ja Matti Salo. Erweko Oy, Oulu.
- Nygård, Toivo 1995a: ”Väestö”. *Raahen tienoon historia II*, s.67-105. Toimittanut Ossi Viita. Gummerrus, Jyväskylä.
- Nygård, Toivo 1995b: ”Väestöryhmät ja niiden asema yhteisössä”. *Raahen tienoon historia II*, s.106-146. Toimittanut Ossi Viita. Gummerrus, Jyväskylä.
- Oolannin sota Oulussa*. Niilo Naakan tarina. Pohjois-Pohjanmaan museo. http://oulu.ouka.fi/ppm/naakka/heinakuu/naakka_lue.htm (Luettu 29.4.2018).
- Paulaharju, Samuli 1925: *Wanha Raahe*. Kustannusosakeyhtiö kirjan kirjapaino, Helsinki.
- Pitkänen, Kari 1991: ”1860-luvun yleiskuva”. *Kun halla nälän tuskan toi – Miten suomalaiset kokivat 1860-luvun nälkävuodet*, s.36-80. Toimittaneet Antti Häkkinen, Vappu Ikonen, Kari Pitkänen ja Hannu Soikkanen. WSOY, Helsinki.
- Pitkänen Kari 2007a: ”Väestö ja väestönkasvu”. *Suomen historian kartasto*, s.162-163. Toimittaja Raisa Toivo. Gummerus, Jyväskylä.
- Pitkänen, Kari 2007b: ”Suomen väestön historialliset kehityslinjat”. *Suomen väestö*, s.41-76. Toimittaneet Seppo Koskinen, Tuija Martelin, Irma-Leena Notkola, Veijo Notkola, Kari Pitkänen, Marika Jalovaara, Elina Mäenpää, Anne Ruokolainen, Markku Ryyänänen ja Ismo Söderling. Tammer-paino, Tampere.
- Pulma, Panu 2007: ”Maalaiselämän hidas muutos.” *Suomalaisen arjen historia – Säätyjen Suomi*, s.52-77. Toimittanut Kai Häggman. WS Bookwell Oy, Porvoo.
- Ritamies, Marketta 2006: *Sinappikylvystä ehkäisytablettiin – suomalaisen perhesuunnittelun historia*. Väestöliitto, Helsinki.

Saarimäki 2012: ”Aviottoman raskauden ongelma 1800-luvun lopun sisäsuomalaisissa maaseutuyhteisöissä.” *Lapsi matkalla maailmaan – historiallisia ja kulttuurisia näkökulmia syntymään*, s.157-193. Toimittaneet Pasi Saarimäki, Kirsi-Maria Hytönen ja Heli Niskanen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Setälä, Päivi 1990: ”Tyttöjä ne on pienet pojatkin”. *Naisen elämä – mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*, s.17-90. Toimittanut Kari Immonen. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.

Suomen postitoiminnan historiaa. Postimuseo. <https://www.postimuseo.fi/fi/viestinnan-historiaa/suomen-postitoiminnan-historiaa> (Luettu 10.4.2018).

Söderhjelm, Alma 1911: *Raahen kaupunki 1649-1899*. J. Simelius’en kirjapaino-osakeyhtiö, Helsinki.

”Suuret nälkävuodet 150 vuotta sitten.” Uutinen. 2.9.2017. Salon Seudun Sanomat. <http://www.sss.fi/2017/09/suuret-nalkavuodet-150-vuotta-sitten/> (Luettu 9.5.2018.)

”Syntyneiden määrä historiallisen pieni - vauvoja syntyi viimeksi vähemmän vuonna 1868.” Uutiset. 6.3.2018. YLE. <https://yle.fi/uutiset/3-10102530> (Luettu 20.4.2018.)

Turpeinen, Oiva 1986: *Nälkä vai tauti tappoi? – Kauhunvuodet 1866-1868*. Gummerrus, Jyväskylä.

Turpeinen, Oiva 1987: ”Maatalousyhteiskunnan loppukausi 1750-1870”. *Suomen lastensuojelun historia*, s.273-465. Kouvolan kirjapaino, Kouvola.

Utrio, Kaari 1984: *Eevan tyttäret – naisen, lapsen ja perheen historia*. Tammi, Helsinki

Utrio, Kaari 1997: ”Suuriruhtinaskunta”. *Familia- Eurooppalaisen perheen historia. 5 Lapsen vuosisata 1800-luku*, s.251-286. Toimittanut Kaari Utrio. Tammi, Helsinki.

Utrio, Kaari 2001: *Perhekirja – Eurooppalaisen perheen historia*. Tammi, Helsinki.

Vainio-Korhonen, Kirsi 2012: *Ujostelemattomat – Kätilöiden, synnytysten ja arjen historiaa*. WSOY, Helsinki.

Valli, Raine 2001: *Johdatus tilastolliseen tutkimukseen*. PS-kustannus, Jyväskylä.

Viita, Ossi 1995: ”Raahen tienoo ja valtakunta”. *Raahen tienoon historia II*, s.405-442. Toimittanut Ossi Viita. Gummerus, Jyväskylä.

Vuorinen, Heikki S. 2002: *Tautien historia*. Vastapaino, Tampere.

Vuorinen Heikki S. 2006: *Tautinen Suomi 1857-1865*. Gummerus, Vaajakoski.

Waris, Elina 2003: ”Suurperhe – työorganisaatio ja perheiden liitto”. *Suomen maatalouden historia osa 1*, s.493-503. Toimittaneet Viljo Rasila, Eino Jutikkala ja Anneli Mäkelä-Alitalo. Gummerus, Jyväskylä.

Östman, Ann-Catrin 2007: ”Kaskenpoltosta moderniin maatalouteen”. *Suomalaisen arjen historia – Säätyjen Suomi*, s.31-51. Toimittanut Kai Häggman. WS Bookwell Oy, Porvoo.

Liite 1.

Väestönmuutokset muuttujina Vuosi ja Tiedot				
Koko Suomen väestön tilastot osa-alueittain tutkimuksen otantavuosien mukaan:				
	Elävänä syntyneet	Kuolleet	Väkiluku	Solmitut avioliitot
1811	31542	26666	1053374	7903
1814	39703	35004	1083230	8935
1817	43863	26956	1133326	9660
1820	42789	29606	1177546	10894
1823	49168	29578	1229768	10764
1826	47675	31934	1274744	10460
1829	51202	34804	1332028	10937
1832	47696	46737	1383465	8926
1835	47525	34245	1393727	9656
1838	44652	31593	1409445	9985
1841	49440	32550	1463071	11616
1844	53124	33147	1527543	12338
1847	53211	36531	1578436	12650
1850	58269	42913	1636915	13147
1853	58398	48844	1669191	12265
1856	61319	57438	1693283	13433
1859	61454	42969	1725957	13759
1862	66328	50005	1786194	14103
1865	62780	45743	1843245	12824
1866	58853	61894	1837506	11140
1867	59164	69774	1824198	11729
1868	43757	137720	1727538	10121
1871	66567	31958	1803845	17318

Lähde: Tilastokeskuksen tietokanta.

Liite 2.

Kuolleiden määrä				
	Miehet	Naiset	Tuntematon	Yhteensä
1811	44	21		65
1814	41	37	4	82
1817	42	39	4	85
1820	41	29		70
1823	26	31		57
1826	43	29		72
1829	39	43	2	84
1832	68	58		126
1835	30	34		64
1838	35	38		73
1841	40	32		72
1844	38	48		86
1847	54	39		93
1850	49	53		102
1853	59	51		110
1856	73	60		133
1859	61	53		114
1862	87	63		150
1865	82	89		171
1866	106	108		214
1867	66	53		82
1868	129	135		264
1871	54	38	1	93

Lähteet: Kuolleiden luettelo 1810-1854. RSA. IF:1. OMA; Kuolleiden luettelo 1855-1881. PSA. IK59. OMA; Kuolleiden luettelo 1855-1881. RSA. IF:2. OMA.